

Bosna i Hercegovina

Босна и Херцеговина

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине

Predmet broj: S1 1 K 003442 14 Kžk 2

Datum donošenja: 18.06.2014. godine

Datum otpreme: 01.07.2014. godine

Pred sudskim vijećem u sastavu: sudija Redžib Begić, kao predsjednik vijeća
sudija Tihomir Lukes, kao član vijeća
sudija Mr Dragomir Vukoje, kao član vijeća

PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE

protiv optuženog

ŽELJKA IVANOVIĆA

DRUGOSTEPENA PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine: Dubravko Čampara

Branilac optuženog Željka Ivanovića: advokat Petko Pavlović

Sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, ul. Kraljice Jelene br. 88

Telefon: 033 707 100, 707 596; Fax: 033 707 225

S A D R Ž A J:

IZREKA.....	5
O B R A Z L O Ž E N J E.....	8
I. TOK POSTUPKA	8
II. IZVEDENI DOKAZI	9
III. ZAVRŠNE RIJEČI.....	9
A. ZAVRŠNA RIJEČ TUŽILAŠTVA.....	9
B. ZAVRŠNA RIJEČ BRANIOCA OPTUŽENOG ŽELJKA IVANOVIĆA, ADVOKATA PETKA PAVLOVIĆA.....	9
IV. PRIMJENA ZAKONA.....	10
V. OPŠTI ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA GENOCID.....	10
(b) Korištenje termina Bošnjak.....	13
VI. DJELA U OSNOVI ZLOČINA.....	13
(a) Radnja genocida- <i>actus reus</i>	13
(i) Ubijanje pripadnika skupine ljudi, kao <i>actus reus</i> genocida	13
(ii) Nanošenje teških tjelesnih ozljeda i duševnih povreda pripadnicima skupine ljudi	15
(b) Genocidna namjera- <i>mens rea</i>	17
i. Cilj (namjera).....	17
ii. Da se istrijebi.....	17
iii. potpuno ili djelimično.....	18
iv. nacionalna, etnička ili vjerska skupina ljudi.....	19
VII. STANDARDI ZA OCJENU DOKAZA	20
A. KREDIBILITET SVJEDOKA SA MJERAMA ZAŠTITE I-3	23
B. ISKAZI PETRA MITROVIĆA I MILADINA STEVANOVIĆA.....	33
VIII. NALAZI SUDA	35
A. STATUS OPTUŽENOG.....	35
B. OPŠTI KONTEKST DOGAĐAJA U ZAŠTIĆENOJ ZONI UN SREBRENICA	35
1. Status zaštićene zone	35
2. Napad na Srebrenicu	36

3. 10. juli 1995. godine	40
4. 11. juli 1995. godine	41
5. 12. juli 1995. godine	43
6. 13. juli 1995. godine	47
7. 17. do 19. juli 1995. godine	50
IX. DRUGI ODRED SPECIJALNE BRIGADE POLICIJE	51
a. Alibi optuženog	51
(b) Upućivanje Drugog odreda Šekovići na teren u Srebrenicu i dalje aktivnosti na terenu	55
1. Putna komunikacija Bratunac-Konjević Polje	58
(a) Raspored pripadnika Drugog odreda specijalne brigade policije Šekovići na putnoj komunikaciji Bratunac-Konjević polje.....	59
2. Predaja muškaraca Bošnjaka	61
3. Stanje kakvo je vladalo na livadi u Sandićima i putnoj komunikaciji Bratunac-Konjević polje 13. jula 1995. godine	65
4. Uloga optuženog i pripadnika voda Skelani u zarobljavanju, obezbjeđenju i sprovođenju muškaraca u hangar u Kravici	68
B. SPROVOĐENJE MUŠKARACA U HANGAR ZZ“KRAVICA“	69
(a) Kolona.....	69
(b) Prevoz zarobljenih muškaraca autobusima	71
(c) Broj zarobljenih muškaraca u skladištu	72
C. POGUBLJENJE ZAROBLJENIH MUŠKARACA BOŠNJAKA U HANGARU KRAVICA.....	73
D. FORENZIČKI DOKAZI U SKLADIŠTU	80
E. UBISTVA U KRAVICI NISU REZULTAT INCIDENTA	84
F. ZAKLJUČAK VIJEĆA O ULOZI OPTUŽENOG I NJEGOVOJ PRISUTNOJ <i>MENS REA</i> O GENOCIDNOM PLANU DRUGIH	87
(a) Prisustvo optuženog na putnoj komunikaciji Bratunac- Konjević polje u Sandićima dana 12. i 13.jula 1995. godine.....	88
(b) Učešće optuženog u zarobljavanju muškaraca Bošnjaka iz kolone	89
(c) Učešće optuženog u sprovođenju kolone zarobljenika i učešće u likvidacijama	91
(d) Mens rea- svijest o genocidnoj namjeri drugih	93
X. IZMJENE U ČINJENIČNOM OPISU OPTUŽNICE	99
XI. ODLUKA O KAZNI.....	100

XII. ODLUKA O TROŠKOVIMA KRIVIČNOG POSTUPKA.....	102
XIII. ODLUKA O IMOVINSKO PRAVNIM ZAHTJEVIMA.....	102
XIV. ANEX 1	103
A. IZVEDENI DOKAZI.....	103
1. Dokazi iz prvostepenog postupka	103
(a) Dokazi Tužilaštva	103
(b) Dokazi odbrane	109
2. Dokazi izvedeni u postupku pred apelacionim vijećem	112
(a) Dokazi Tužilaštva	112
(b) Dokazi odbrane	112
XV. ANEX 2.....	113
i. Činjenice iz predmeta Krstić	132
ii. Činjenice iz predmeta Popović i dr.	132

Broj: S1 1 K 003442 14 Kžk 2

Sarajevo, 18.06.2014. godine

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, u vijeću Apelacionog odjeljenja Odjela I za ratne zločine, sastavljenom od sudije Redžiba Begića, kao predsjednika vijeća, te sudija Tihomira Lukesa i Mr. Dragomira Vukoja, kao članova vijeća, uz sudjelovanje pravnog savjetnika asistenta Nevene Aličehajić u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženog Željka Ivanovića, zbog krivičnog djela Genocid iz člana 171. stav 1. tačka a) i b) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, u vezi sa članom 31. istog zakona, postupajući po potvrđenoj optužnici Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj KT-RZ-17/09 od 01.06.2009. godine, koja je izmijenjena 20.10.2011. godine, nakon održanog javnog pretresa pred apelacionim vijećem, u prisustvu tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine Dubravka Čampare, optuženog Željka Ivanovića i njegovog branioca advokata Petka Pavlovića, dana 18.06.2014. godine donio je, a dana 19.06.2014. godine javno objavio:

P R E S U D U

OPTUŽENI ŽELJKO IVANOVIĆ, zvani „Arkan“, sin Dragana i Zore, rođene Stjepanović, rođen 20.11.1972. godine u selu Brežani, općina Srebrenica, JMBG ..., po nacionalnosti ..., državljanin ..., gdje je i nastanjen, završio osnovnu školu, po zanimanju građevinski radnik, nezaposlen, neoženjen, broj lične karte ..., izdata od strane MUP-a RS, CJB Istočno Sarajevo, osuđivan uslovno na jednu godinu zbog krivičnog djela ugrožavanje javnog prometa, protiv njega se ne vodi drugi krivični postupak,

K R I V J E

Što je:

U svojstvu specijalca-policajca, pripadnika 3. voda "Skelani" Drugog odreda Specijalne brigade policije Šekovići MUP-a Republike Srpske, zajedno sa pripadnicima Drugog odreda SBP Šekovići i drugim pripadnicima Vojske Republike Srpske i MUP-a RS, u periodu od 10.07. do 19.07.1995. godine u toku kojega su VRS i MUP RS preduzimali

širok i sistematičan napad protiv civilnog bošnjačkog stanovništva zaštićene zone UN-a Srebrenica (enklava Srebrenica), sa namjerom da djelimično istrijebe skupinu bošnjačkog naroda Istočne Bosne, tako što su trajno i prisilno premjestili ukupno bošnjačko civilno stanovništvo iz enklave Srebrenica, a više od 7, 000 bošnjačkih muškaraca i mladića iz enklave Srebrenica zarobili, zatvorili, pogubili po prijekom postupku, a zatim i pokopali, Željko Ivanović dana 12.07.1995. godine u popodnevnim satima i narednog dana 13.07.1995. godine preduzeo sljedeće radnje:

Zajedno sa drugim pripadnicima Drugog odreda SBP Šekovići, drugim pripadnicima MUP-a RS i VRS, osiguravao cestu Bratunac-Konjević Polje na dijelu u mjestu Sandići i održavao prohodnost iste radi nesmetanog prolaska autobusa i kamiona sa bošnjačkim civilnim stanovništvom, u svrhu ostvarenju plana prisilnog preseljenja žena, djece i staraca, koji su natrpani u autobuse i kamione napustili Zaštićenu zonu, te učestvovao u zarobljavanju velikog broja muškaraca Bošnjaka iz kolone, njih nekoliko stotina, koji su preko šume iznad ceste Bratunac-Konjević Polje pokušavali preći na teritoriju pod kontrolom Armije BiH, a na koje muškarce je sa ceste pucano iz prage, tenkova i pješadijskog naoružanja, dok su pozivani i ohrabrivani na predaju, a zatim su od istih oduzimani lični dokumenti i druge lične stvari i ostavljani su bez hrane, vode i medicinske pomoći, iako su neki bili ranjeni, da bi dana 13.07.1995. godine u popodnevnim satima učestvovao u sprovođenju kolone od više stotina zarobljenih Bošnjaka iz mjesta Sandići u skladište Zemljoradničke zadruge Kravica, koje su zajedno sa zarobljenim muškarcima Bošnjacima doveženim autobusima u skladište, zatvorili u skladište Zadruga, znajući da će biti pogubljeni, pa je Željko Ivanović, istog dana u popodnevnim satima, nakon zatvaranja zarobljenika u skladište, stao u polukrug koji su formirali pripadnici Drugog odreda ispred skladišta, iz kojeg polukruga je otvorena vatra na zarobljenike u skladištu, nakon čega je, zajedno sa Petrom Mitrovićem, Slobodanom Jakovljevićem i Branislavom Medanom, takođe pripadnicima 2. Odreda, izašao iz polukruga te prošao iza zgrade skladišta, u namjeri da, čuvajući stražu naoružan automatskom puškom, onemogući bijeg zarobljenika kroz prozore stražnje strane skladišta, koji su bili jedini mogući izlaz za bijeg zarobljenika, dok su istovremeno ostali pripadnici Drugog odreda, među kojima i Milenko Trifunović, Brano Džinić, Aleksandar Radovanović, Radomir Vuković, Mirko Milanović i drugi pripadnici Odreda, pucanjem iz puškomitraljeza, automatskih pušaka i bacanjem bombi sa prednje strane skladišta, u ranim večernjim satima usmrtili većinu od više od 1000 zarobljenih muškaraca Bošnjaka.

Dakle,

doprinoseći ubijanju pripadnika skupine Bošnjaka enklave Srebrenica, koji su kao Bošnjaci Istočne Bosne činili značajan dio etničke skupine Bošnjaka, pomogao da se ista djelimično istrijebi kao nacionalna, etnička i vjerska skupina,

čime je

počinio krivično djelo Genocid iz člana 141. Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, koji je preuzet na osnovu Zakona o primjeni Krivičnog zakona Socijalističke Republike i Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (preuzeti KZ SFRJ), u vezi sa članom 24. istog Zakona,

pa se,

na osnovu navedenih zakonskih propisa i uz primjenu odredaba članova 33. 38. i 41. preuzetog KZ SFRJ,

O S U Đ U J E

NA KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD 20 (DVADESET) GODINA

Na osnovu člana 50. preuzetog KZ SFRJ optuženom se u izrečenu kaznu zatvora ima uračunati vrijeme provedeno u pritvoru i to od 04.03.2009. godine do 07.12.2010. godine i od 10.12.2010. godine pa do upućivanja na izdržavanje kazne po presudi Suda Bosne i Hercegovine broj S1 1 K 003442 12 Kžk od 17.06.2013. godine, te vrijeme provedeno na izdržavanju kazne po toj presudi od 18.09.2013. godine do 16.05.2014. godine.

Na osnovu odredbe člana 188. stav 4. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine optuženi Željko Ivanović, se oslobađa obaveze naknade troškove krivičnog postupka, te isti padaju na teret budžetskih sredstava.

Na osnovu člana 198. stav 2. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine oštećeni se sa eventualnim imovinskopравnim zahtjevima upućuju na parnicu.

O B R A Z L O Ž E N J E

I. TOK POSTUPKA

1. Izmijenjenom optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj KT-RZ-17/09 od 20.10.2011. godine, optuženom Željku Ivanoviću stavljeno je na teret da je počinio krivično djelo Genocid iz člana 171. stav 1. tačke a) i b) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu KZ BiH), u vezi sa članom 31. istog zakona.

2. Prvostepenom presudom Suda Bosne i Hercegovine broj S1 1 K 003442 10 Krl (veza X-KR-07/180-3) od 24.04.2012. godine, optuženi Željko Ivanović oglašen je krivim da je radnjama opisanim u izreci prvostepene presude, počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka a) KZ BiH, u vezi sa članom 29. istog zakona, za koje krivično djelo je na osnovu navedenog zakonskog propisa, uz primjenu odredaba 39., 42. i 48. KZ BiH i na osnovu odredbe člana 285. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu ZKP BiH), osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 13 (trinaest) godina. Istom presudom, a na osnovu člana 56. KZ BiH, odlučeno je da se vrijeme koje je optuženi proveo u pritvoru ima uračunati u izrečenu kaznu zatvora, dok je na osnovu člana 188. stav 4. ZKP BiH optuženi oslobođen obaveze da plati troškove krivičnog postupak, tako da isti padaju na teret budžetskih sredstava. Na osnovu člana 198. stav 2. ZKP BiH, odlučeno je da se oštećeni sa eventualnim imovinsko-pravnim zahtjevima upućuju na parnicu.

3. Rješenjem vijeća Apelacionog odjeljenja broj S1 1 K 003442 12 Krž8 od 16.11.2012. godine, uvažene su žalbe Tužilaštva i branioca optuženog Petka Pavlovića, te je zbog utvrđenih bitnih povreda odredaba krivičnog postupka, prvostepena presuda ukinuta i određeno održavanje pretresa pred vijećem Apelacionog odjeljenja.

4. Nakon održanog pretresa , apelaciono vijeće je dana 17.06.2013. godine donijelo presudu kojom je optuženi Željko Ivanović oglašen krivim zbog krivičnog djela Genocid iz člana 171. tačka a) KZ BiH, u vezi sa članom 31. istog Zakona, za koje krivično djelo je osuđen na kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od 24 (dvadeset četiri)godine .

5. Odlukom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine o dopustivosti i meritumu broj AP 4606/13 od 28.03.2014. godine, djelimično je usvojena apelacija Željka Ivanovića, i to

zbog utvrđene povrede člana II/2 Ustava Bosne i Hercegovine (Ustav BiH) i člana 7. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (EKLJP), pa je presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 1 K 003442 12 Kžk od 17.06.2013. godine ukinuta, te je predmet vraćen ovom sudu da po hitnom postupku donese novu odluku u skladu sa članom II/2 Ustava BiH i članom 7. stav 1. EKLJP, i to u odnosu na izricanje kazne.

6. Istom Odlukom odbijena je kao neosnovana apelacija Željka Ivanovića podnesena protiv naprijed navedene presude u odnosu na povredu člana II/3.e) Ustava BiH i člana 6. stav 1. EKLJP, to jest u odnosu na povredu prava na pravično suđenje.

7. Postupajući po navedenoj odluci Ustavnog suda, apelaciono vijeće ovog suda je dana 17.06.2014. godine održalo novi pretres pred ovim vijećem, na kojem je tužitelj Tužiteljstva Bosne i Hercegovine Dubravko Čampara u cjelosti ostao kod izmjenjene optužnice broj KT-RZ-17/09 od 20.10.2011.godine, te na kojem stranke i branilac optuženog nisu imali prijedloga za izvođenje novih dokaza.

II. IZVEDENI DOKAZI

8. Na pretresu pred apelacionim vijećem, prihvaćeni su svi dokazi, subjektivni i objektivni, a koji su izvedeni kako u prvostepenom postupku, tako i ranijem pretresu pred apelacionim vijećem, kao i ranije prihvaćene utvrđene činjenice u ovom predmetu.

III. ZAVRŠNE RIJEČI

A. ZAVRŠNA RIJEČ TUŽILAŠTVA

9. Izlažući završnu riječ, tužilac je istakao da u potpunosti ostaje kod ranije datih završnih riječi, zatraživši da se optuženi najoštrije kazni.

B. ZAVRŠNA RIJEČ BRANIOCA OPTUŽENOG ŽELJKA IVANOVIĆA, ADVOKATA PETKA PAVLOVIĆA

10. Branilac optuženog je u završnoj riječi istakao da se osuđujuća presuda nije mogla zasnivati na iskazu svjedoka I-3, te da količina iznesenih dokaza nije dovoljna za osuđujuću presudu.

11. Branilac smatra da prilikom odlučivanja o kazni treba imati u vidu držanje optuženog pred Sudom, kao i činjenicu da optuženi nije ubijao civile, odnosno, da se kao

pomagač mogao blaže kazniti.

12. Optuženi Željko Ivanović se u cijelosti saglasio sa izlaganjem svog branioca.

IV. PRIMJENA ZAKONA

13. Apelaciono vijeće je u postupku donošenja ranije presude, a koja je ukinuta naprijed pomenutom Odlukom Ustavnog suda BiH, razmotrilo pitanje primjene materijalnog zakona u ovom predmetu, te je nakon uporedne analize odredbe člana 171. KZ BiH i odredbe člana 141. preuzetog KZ SFRJ, i to prvenstveno sa aspekta tim zakonima propisanih kazni za krivično djelo genocida koje je tim odredbama regulisano, pa je zaključilo da je za optuženog povoljnija primjena KZ BiH kao kasnijeg zakona u odnosu na preuzeti KZ SFRJ koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela koje je optužnicom stavljeno na teret optuženom Željku Ivanoviću. Za takav zaključak je u ranijoj presudi bila data odgovarajuća argumentacija, a koja se ovom prilikom neće ponavljati.

14. Međutim, kako takva argumentacija očigledno nije prihvaćena od strane Ustavnog suda BiH, te slijedeći stav iz Odluke tog suda kojom je ranija presuda ovog suda ukinuta, a po kojem stavu je za optuženog preuzeti KZ SFRJ blaži zakon, te da je retroaktivna primjena KZ BiH bila na štetu optuženog u pogledu izricanja kazne, to je ovo vijeće zaključilo da u konkretnom slučaju treba primjeniti preuzeti KZ SFRJ, kao zakon koji je važio u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

V. OPŠTI ELEMENTI KRIVIČNOG DJELA GENOCID

15. Krivično djelo Genocid predstavlja zločin kako po domaćem, tako i po međunarodnom pravu.

16. Konvencija o genocidu, definiše ovo krivično djelo u članu 2. na sljedeći način:

“U smislu ove konvencije pod genocidom se podrazumijeva bilo koje od sljedećih djela, počinjenih s namjerom da se optpuno ili djelimično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa:

- a. ubijanje pripadnika grupe ljudi;
- b. nanošenje teške tjelesne ozljede ili duševne povrede pripadnicima grupe ljudi;

c. smišljeno nametanje grupi ljudi ili zajednici takvih životnih uslova koji dovode do njenog potpunog ili djelimičnog istrebljenja;

- d. uvođenje mjera kojima je cilj spriječavanje rađanja unutar grupe ljudi;
- e. prisilno preseljenje djece iz te u drugu grupu.“

17. Genocid, definisan na navedeni način, postao je i djelom međunarodnog običajnog prava. Naime, Međunarodni sud pravde je još 1951. godine utvrdio da će:

“principe koji se nalaze u osnovi Konvencije, civilizovane nacije priznati kao obavezujuće za države čak i bez formalnog prihvatanja obaveza iz konvencije”.

18. Takođe, iz izvještaja generalnog sekretara Savjeta Bezbjednosti, sačinjenog u skladu sa tačkom 2. Rezolucije Savjeta bezbjednosti 808 (iz 1993. godine), jednoglasno odobrenog Rezolucijom savjeta bezbjednosti 827, proizilazi:

“Dio konvencijskog međunarodnog humanitarnog prava koji je nesumnjivo postao dio međunarodnog običajnog prava jesu propisi koji se primjenjuju na oružani sukob sadržani u: [...] Konvenciji o spriječavanju i kažnjavanju zločina genocida od 09.decembra 1948. godine”.

19. U konačnici, formulacija iz člana 2. Konvencije o genocidu, sadržana je i u članu 4. Statuta MKSJ-a i članu 2. Statuta MKSR-a, što nesumnjivo potvrđuje da međunarodno običajno pravo prihvata definiciju Genocida sadržanu u Konvenciji o genocidu, što je i sam MKSJ konstatovao u presudi pretresnog vijeća u predmetu protiv Jelisića, gdje se navodi :

“U članu 4. Statuta od riječi do riječi su preuzete odredbe [Konvencije o genocidu]...Konvencija je postala jedan od najprihvaćenijih međunarodnih instrumenata koji se odnose na ljudska prava. Nesumnjivo je da odredbe Konvencije potpadaju pod međunarodno običajno pravo...”

20. Krivično djelo Genocid, u domaćem zakonodavstvu, propisivao je kako KZ SFRJ, a na gotovo istovjetan način ga propisuje i KZ BiH, a koje definicije sadržajno odgovaraju definiciji iz člana 2. Konvencije o genocidu. Uvođenje predmetnog krivičnog djela u domaće zakonodavstvo kroz član 171. KZ BiH, odnosno član 141. KZ BiH, izvršeno je između ostalog i kako bi država ispunila svoje obaveze iz Konvencije o genocidu, a koja u članu V propisuje:

“Ugovorne strane se obavezuju da će poduzeti potrebne zakonske mjere shodno svojim ustavima, kako bi obezbijedile primjenu odredaba ove konvencije i

naročito, da će predvidjeti efikasne krivične kazne za lica kriva za genocid...”

21. SFRJ je aktivno učestvovala u izradi Konvencije o genocidu i istu ratifikovala 1950. godine, te su unošenjem u domaće zakonodavstvo krivičnog djela Genocida, definisanog saglasno odredbi člana 2. Konvencije o genocidu, zapravo u domaće zakonodavstvo inkorporirane međunarodne odredbe i praksa, koje na taj način postaju dio domaćeg zakonodavstva.

22. Kako je to već istaknuto, u preuzetom KZ SFRJ krivično djelo genocid regulisano je odredbom člana 141. koja glasi:

”Ko u namjeri da potpuno ili djelimično uništi neku nacionalnu, etničku, rasnu ili vjersku grupu naredi da se vrše ubistva ili teške povrede tijela ili teško narušavanje fizičkog ili duševnog zdravlja članova grupe ili prinudno raseljavanje stanovništva, ili da se grupa stavi u takve životne uslove koji dovode do potpunog ili djelimičnog istrebljenja grupe, ili da se primjene mjere kojima se sprječava rađanje između pripadnika grupe, ili da se vrši prinudno preseljavanje djece u drugu grupu, ili ko u istoj namjeri izvrši neko od navedenih djela,

kazniće se zatvorom najmanje pet godina ili smrtnom kaznom.”

23. Optužnicom se optuženom Željku Ivanoviću, stavlja na teret da je predmetno krivično djelo počinio kao pomagač. Pomaganje je definisano odredbom člana 24. stav 1. preuzetog KZ SFRJ, koja glasi:

“Ko drugom s umišljajem pomogne u učinjenju krivičnog djela kaznit će se kao da ga je sam učinio, a može se i blaže kazniti.”

24. Definisan na navedeni način, genocid sadrži dvije vrste elemenata i to: *chapeau* - opšte elemente, uključujući genocidnu namjeru, tačnije genocidni *mens rea*, kao i *actus reus* elemente krivičnih djela u osnovi, tačnije osnovnih radnji.

25. Suština i specifičnost krivičnog djela genocid jeste to što zločin genocida zahtjeva dokazivanje dvije posebne zločinačke namjere i to namjeru osnovne radnje i genocidnu namjeru. Međutim, razlika između krivičnog djela genocida u smislu njegovog izvršilaštva i genocida u pomaganju, za koje je optuženi Ivanović terećen i oglašen krivim, jeste upravo u pogledu te genocidne namjere. Naime, dok se za dokazivanje krivičnog djela genocid zahtjeva dokazivanje genocidne namjere kod izvršioca, kada je riječ o pomaganju u

genocidu, počinilac ne mora, niti smije (jer bi u tom slučaju bio izvršilac genocida) posjedovati genocidnu namjeru, ali mora biti svjestan postojanja te genocidne namjere kod drugih.

(b) Korištenje termina Bošnjak

26. Iako u inkriminisanom periodu, termin Bošnjak nije bio opšteprihvaćen, vijeće je prihvatilo takvu terminologiju korištenu u optužnici Tužilaštva. Naime, korišteni termin, Bošnjak, je istorijski, etnički i kulturološki pojam, koji obuhvata i jedinstvo nacionalnosti, etniciteta, vjere/religije. Navedeni termin, u inkriminisanom periodu nije zaživio u mjeri u kojoj je danas, te svjedoci, opisujući dešavanja u Srebrenici, govore o pripadnicima muslimanskog naroda, a ne Bošnjacima, kako ih optužnica definiše. Ipak, imajući u vidu da je termin Bošnjak u međuvremenu postao ustavna kategorija, koja označava pripadnike jednog od konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine, ranije označavane kao Muslimane, to pravilnost korištenja navedenog termina, kako u optužnici, tako i u presudi nije upitna, niti, po ocjeni ovog vijeća, dovodi u pitanje razumljivost iste.

VI. DJELA U OSNOVI ZLOČINA

(c) Radnja genocida-actus reus

27. Optuženom Željku Ivanoviću, izmijenjenom optužnicom Tužilaštva, stavljeno je na teret da je počinio krivično djelo Genocid iz člana 171. tačke a) i b) KZ BiH, u vezi sa članom 31. KZ BiH (pomaganje).

28. Imajući u vidu zakonsku definiciju krivičnog djela, relevantnu za konkretan predmet¹, proizilazi da *actus reus*, dakle radnja izvršenja ili krivično djelo u osnovi zločina, stavljeno optuženom Željku Ivanoviću na teret, podrazumijeva *ubijanje pripadnika skupine ljudi, te nanošenje teške i telesne ozljede ili duševne povrede pripadnicima skupine ljudi*.

(i) Ubijanje pripadnika skupine ljudi, kao actus reus genocida

29. Ubijanje pripadnika skupine ljudi, u najmanju ruku uključuje krivično djelo ubistva, posebno definisano i našim zakonom, a čija bitna obilježja jesu a) lišavanje druge osobe života i b) postojanje svijesti i volje- htijenje ili pristajanje da se osoba liši života. Ono što razlikuje krivično djelo genocid u ovom obliku od ubistva jeste da se kod ovog krivičnog

djele vrši ubijanje pripadnika skupine ljudi, uz postojanje subjektivnog elementa koji se manifestuje u namjeri da se skupina ljudi potpuno ili djelimično istrijebi.

30. Kako je rečeno, sva krivična djela u osnovi genocida imaju kako svoj *actus reus*, tako i *mens rea*. Kada je riječ o krivičnom djelu ubistva, elementi tog krivičnog djela su:

- i. lišavanje života
- ii. direktna namjera da se liši života jer je počinitelj bio svjestan svog čina i želio je da se čin izvrši

31. Iako je za pojam genocida neophodno da je riječ o ubijanju pripadnika grupe, takvo definisanje ne znači nužno da genocid iziskuje veliki broj žrtava. Naprotiv, ubistvom samo jedne žrtve, može se ispuniti *actus reus* krivičnog djela genocida.² Ipak, da bi jedno ubistvo ispunjavalo obilježja genocida, nužno je dokazati da su ubijene osobe bile pripadnici nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe, koju je počinitelj htio da djelimično ili u potpunosti istrijebi.“³

32. Da je u ZZ Kravica, ubijeno više od 1000 zarobljenika, muškaraca Bošnjaka, dokazano je van svake razumne sumnje, kako u ovom predmetu, tako i u drugim pravosnažnim presudama ovog suda i MKSJ-a. Smrt stradalih u ZZ „Kravica“, je bez ikakve sumnje nasilna smrt uzrokovana djelovanjem vatrenog oružja i eksplozivnih naprava, i to od strane između ostalih i pripadnika II odreda specijalne policije Šekovići, kojem je pripadao i optuženi Željko Ivanović. Optuženi Željko Ivanović, kako je to po ocjeni ovog vijeća, Tužilaštvo van svake razumne sumnje dokazalo, bio je prisutan u krugu ZZ „Kravica“ u vrijeme kada je ubijanje izvršeno, te je dao značajan doprinos istom. Naime, optuženi Željko Ivanović je zajedno sa još tri pripadnika drugog odreda specijalne brigade policije Šekovići, pravosnažno osuđenim Petrom Mitrovićem, Slobodanom Jakovljevićem i Branislavom Medanom, prošao iza skladišta kako bi obezbjeđivao prozore, koji su predstavljali jedine prostore kroz koje bi zarobljenici mogli pokušati bijeg, a što je svjedoku I-2 u konačnici i uspjelo, a kako bi iste onemogućio u realizaciji takve namjere. Iako nema dokaza da je optuženi Ivanović ispalio makar i jedan hitac prema prozoru, on je svojim

¹ vidjeti paragraf 41. ove presude

² Pretresno vijeće MKSR-a u predmetu Ndindabahizi utvrdilo je da se ubistvom jedne osobe može ispuniti *actus reus* genocida. Tužilac protiv Ndindabahizi, ICTR-2001-71-I, presuda od 15.07.2004. god., tačka 471.

³ *Tužilac protiv Brđanina*, IT-99-36-T, presuda od 01.09.2004. god., tačka 688.

prisustvom na tom mjestu i vršeći ulogu stražara koji je imao zadatak spriječiti bjekstvo zatočenih muškaraca, po ocjeni ovog vijeća, bio svjestan da takva njegova radnja u značajnoj mjeri doprinosi ubijanju zatvorenika bošnjačke nacionalnosti.

(ii) Nanošenje teških tjelesnih ozljeda i duševnih povreda pripadnicima skupine ljudi

33. Ovdje je potrebno odmah naglasiti da vijeće nije prihvatilo pravnu kvalifikaciju iz optužnice, tačnije nije našlo optuženog odgovornim za radnju izvršenja propisanu u članu 171. stav 1. tačka b) KZ BiH.

34. Međutim, obzirom da je i navedena radnja optužnicom optuženom stavljena na teret, vijeće će se ukratko osvrnuti i na bitna obilježja iste.

35. Kod definisanja šta se to ima smatrati teškim tjelesnim ozljedama i duševnim povredama pripadnika skupine ljudi, zakon ne daje precizne odrednice, pa se ovo vijeće rukovalo *ad hoc* sudskom praksom međunarodnih sudova⁴, gdje je zaključeno da da bi se priznao takav karakter povredama, one ne moraju biti trajne ili neizlječive, ali da moraju rezultirati teškom i dugotrajnom nemogućnošću osobe da vodi normalan i konstruktivan život.

36. Pod tjelesnom povredom podrazumijeva se povreda koja ozbiljno ugrožava zdravlje, uzrokuje unakaženje ili bilo koju drugu ozbiljnu povredu unutrašnjih ili vanjskih organa ili čula.⁵ Pod duševnom povredom podrazumijevaju se ozbiljnija mentalna oštećenja koja nisu privremenog karaktera.⁶ Stav MKSJ i MKSR je da nečovječno postupanje, mučenje, silovanje, seksualno zlostavljanje i deportacija spadaju u djela koja mogu uzrokovati ozbiljne tjelesne ili duševne povrede.⁷

37. Vijeće MKSJ-a u predmetu Blagojević i dr., konstatovalo je da „traume i ranjavanja koja su pretrpjeli oni pojedinci koji su uspjeli preživjeti masovna pogubljenja predstavljaju

⁴ Presude MKSJ i MKSR, vidjeti npr. presude Blagojević i Jokić, prvostepena presuda, paragraf 645, Akayesu prvostepena presuda paragraf 502, Krstić, prvostepena presuda, paragraf 513

⁵ *Tužilac protiv Kayisheme i Ruzindane*, ICTR-95-1-T, presuda, 21.05.1999., (*„Kayisheme i Ruzindane Prvostepena presuda“*) paragraf 109, potom prvostepena presuda u predmetu *Blagcjević i Jokić*, paragraf 645.

⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Blagcjević i Jokić*, paragraf 645, *Tužilac protiv Semanza-e*, ICTR-97-20-T, Presuda, 15.5.2003.god.(*„Semanza Prvostepena presuda“*) paragraf 321, 322 i *Tužilac protiv Ntagerura i dr.*, ICTR-99-46-A, Presuda, 7.juli 2006.(*„Ntagerura i dr. Drugostepena presuda“*) paragraf 644.

teške tjelesne i duševne povrede”.⁸ Isto se odnosi i na muškarce bošnjačke nacionalnosti koji su preživjeli, ali su “pretrpjeli duševne povrede zbog oduzimanja ličnih isprava, pošto su uvidjeli da neće biti razmijenjeni kako im je ranije saopšteno i shvatili kakva ih krajnja sudbina čeka”⁹. Pretresno vijeće također je zauzelo stanovište da je prisilno preseljenje žena, djece i starijih ljudi samo po sebi bilo traumatično iskustvo u datim okolnostima, kao što je i nasilno odvajanje od najmilijih, njegove posljedice, a posebno činjenica da još uvijek tragaju za tijelima svojih najmilijih.¹⁰

38. Međutim, vijeće MKSJ-a je zaključilo da mora postojati namjera da se nanesu povrede.¹¹

39. Iako je prisilno preseljavanje stanovništva sa teritorije opštine Srebrenica, te odvajanje muškaraca od žena i djece, nesumnjivo izvršeno, te iako su muškarci koji su se predali ili su na druge načine zarobljeni, držani na livadi u Sandićima u nehumanim uslovima bez hrane, vode i neophodne medicinske pomoći, te iako ni ovo vijeće ne dovodi u pitanje da tjelesne ili duševne povrede koje su pretrpjeli kako zarobljenici u Kravici, te članovi porodica međusobno odvojeni jedni od drugih, kao i zatočeni muškarci na livadi u Sandićima, zbog načina na koji je sa njima postupano u vrijeme zarobljavanja, zatvaranja i svega što je prethodilo njihovom pogubljenju, predstavlja tešku tjelesnu ozljedu i duševnu povredu, nije utvrdilo postojanje krivice optuženog za tu radnju.

40. Naime, po ocjeni ovog vijeća, kroz činjenični opis optužnice niti je opisano, niti je Tužilaštvo izvodilo dokaze u pravcu dokazivanja umišljaja optuženog usmjerenog na nanošenje takvih teških tjelesnih ozljeda i duševnih povreda, kroz radnje koje su preduzimate prema njima. Naime, Tužilaštvo nije dokazalo, pa ni učinilo vjerovatnim, da je optuženi imao ulogu u odvajanju muškaraca od žena i djece, u uskraćivanju hrane, vode, lijekova istima, tačnije nije prezentiralo dokaze da je on lično u takvom stanju mogao bilo šta da promijeni, te stoga, nije našlo istog krivim za pomaganje u genocidu, počinjeno kroz radnju izvršenja opisanu u članu 171. stav 1. tačka b) KZ BiH, tačnije kroz nanošenje teških tjelesnih ozljeda i duševnih povreda pripadnicima skupine ljudi, a za koju radnju bi bilo nužno dokazati takođe postojanje njegovog umišljaja.

⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, paragraf 513, prvostepena presuda u predmetu *Blagcjević i Jokić*, paragraf 646,

⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Blagcjević i Jokić*, paragraf 647

⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Blagcjević i Jokić*, paragraf 647

(d) **Genocidna namjera-mens rea**

41. Kao što je ovo vijeće već istaklo u paragrafu 25. ove presude, razlika između krivičnog djela genocida i pomaganja u genocidu jeste upravo u pogledu *mens rea* elementa, genocidne namjere, u odnosu na koju se, kada je riječ o pomaganju u genocidu, za pomagača zahtijeva ne da posjeduje tu genocidnu namjeru, nego da bude svjestan genocidne namjere drugih.

42. Tu genocidnu namjeru, koje počinitelj mora biti svjestan, zakon definiše kao:

- a. cilj
- b. da se istrijebi
- c. potpuno ili djelimično
- d. nacionalna, etnička, rasna ili vjerska skupina ljudi.

43. U presudama ovog suda, pretresna vijeća su detaljno razmatrala svaki pojedinačni element koji čini *mens rea*-u genocida, te utvrdila šta koji element podrazumijeva. Kako za optuženog Željka Ivanovića, terećenog i oglašenog krivim kao pomagača u genocidu, ta genocidna namjera nije ni dokazivana, to će se i ovo vijeće ukratko osvrnuti na navedene elemente, isključivo kako bi učinilo jasnim čega je to ovaj optuženi morao, ali po ocjeni ovog vijeća, i bio svjestan.

i. Cilj (namjera)

44. Kako je to definisano članom 2. Konvencije o genocidu, pod „ciljem“ se podrazumijeva namjera da se uništi grupa kao takva, dakle potrebno je dokazati da su počinjena djela izvršena zbog pripadnosti žrtava zaštićenoj grupi, iako ne nužno isključivo zbog te pripadnosti¹².

ii. Da se istrijebi

45. Za element „istrebljenja“, kako je to zaključeno kroz praksu međunarodnih sudova, neophodno je dokazati da je počinitelj htio da postigne fizičko ili biološko uništenje grupe

¹⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Blagcjević i Jokić*, paragrafi 650, 652 i 653,

¹¹ Prvostepena presuda u predmetu *Blagcjević i Jokić*, paragraf 645

¹² *Tužilac protiv Niyitegeka-e*, ICTR-96-14-A, presuda, 9.7.2004. godine, (“*Niyitegeka* Drugostepena presuda”) paragraf 53. (tekst naglašen u originalu).

ili njenog materijalnog postojanja¹³. Dakle, za dokazivanje elementa istrebljenja, nije dovoljno dokazati da je počinitelj imao namjeru da protjera određenu grupu ljudi, uskrati joj određena prava, nego je nužno dokazati da je djelovao s namjerom uništavanja fizičke i biološke egzistencije grupe.

46. Po Konvenciji o genocidu, postoje različiti načini na koje se može izvršiti fizičko uništenje grupe, te iako je najneposredniji način svakako ubijanje, to postoji, prema Konvenciji o genocidu i niz drugih metoda koje, pojedinačno ili u kombinaciji, mogu rezultirati fizičkim uništenjem grupe.

iii. potpuno ili djelimično

47. Kada je riječ o ovom elementu genocidne namjere, izvršilac genocida ne mora imati namjeru da u potpunosti uništi određenu nacionalnu, etničku ili vjersku grupu „u cijelom svijetu“, nego je dovoljna namjera za uništenjem dijela grupe označene kao zaštićena grupa. Tako, kako je to zaključilo i vijeće MKSJ-a u predmetu Krstić, namjera da se jedna grupa istrijebi sa nekog ograničenog geografskog područja, kao što je teritorija neke države, ili čak i opštine, može biti okvalifikovana kao genocid, jer je namjera počinioca genocida da uništi uvijek ograničena prilikama koje mu se pružaju.¹⁴

48. Ipak, genocidna namjera kao takva, u kom dijelu vijeće prihvata stav međunarodne pravne prakse, podrazumjeva namjeru da se uništi „znatan dio te grupe“¹⁵. Takvim definisanjem postavlja se pitanje šta se to ima smatrati „znatnim“ dijelom grupe, te u tom smislu vijeće prihvata da to iziskuje analizu većeg broja faktora kao što su brojnost, relativna većinu datog dijela u odnosu na ukupnu veličinu grupe; značaj u okviru grupe; da li dati dio grupe simbolizuje cijelu grupu; te da li je taj dio grupe od suštinskog značaja

¹³ Vidi npr, *Tužilac protiv Krstića*, IT-98-33-A, 19.4.2004. godine, paragraf 25; prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*, paragraf 580; *Tužilac protiv Semanza-e*, ICTR-97-20-T, presuda, 15.5.2003. godine, paragraf 315.

¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, paragraf 13.

¹⁵ Presuda pretresnog vijeća u predmetu X-KR-05/24-1 Mitrović, pozivanje na Žalbena presuda u predmetu *Krstić*, paragraf 8; Izveštaj KMP iz 1996. godine, str. 45. („Ipak, zločin genocida po samoj svojoj prirodi zahtijeva namjeru da se uništi barem znatan dio neke određene grupe.“). Vidi *takođe*, prvostepenu presudu u predmetu *Jelisić*, paragraf 82; *Tužilac protiv Sikirice*, IT-95-8-T, presuda o prijedlogu odbrane za donošenje oslobađajuće presude, 3.9.2001. godine, paragraf 65; *Tužilac protiv Kayishema-e i Ruzindana-e*, ICTR-95-1-T, presuda, 21.5.1999. godine, paragraf 97; *Tužilac protiv Bagilishema-e*, ICTR-95-1A-T, presuda, 7.6.2001. godine, paragraf 64; prvostepena presuda u predmetu *Semanza*, paragraf 316. Vidi *takođe*, Benjamin Whitaker, *Revidirani i ažurirani izvještaj o pitanju prevencije i kažnjavanja zločina genocida*, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/1985/6, paragraf 29. („Čini se da izraz „djelimično“ podrazumijeva relativno značajan broj u odnosu na grupu u cjelini, ili značajan dio neke grupe, na primjer njeno rukovodstvo.“).

za opstanak grupe, međutim, kao jedan od faktora se svakako mora uzeti u obzir i percepcija počinioca o navedenom pojmu.

49. U konačnoj analizi, međutim, vijeće mora biti uvjereno da taj dio, koji je predmetom napada, objektivno predstavlja „znatan dio grupe“.

iv. nacionalna, etnička ili vjerska skupina ljudi

50. Krivično djelo Genocid, kako to proizilazi iz zakonske definicije, kao zaštitni objekt ima „nacionalnu, etničku ili vjersku skupinu ljudi“. Svaki od navedenih pojmova definisan je kroz Statut MKSJ-a i međunarodnu pravnu praksu, a koje definicije prihvata i ovo vijeće.

51. Pojam “nacionalna” grupa, podrazumijeva ‘skupinu ljudi kod koje je uočena zajednička zakonska veza zasnovana na istom državljanstvu, uz reciprocitet prava i dužnosti’

52. Etnička grupa se definira kao “grupa čiji članovi dijele zajednički jezik ili kulturu”.¹⁶

53. “Rasna” grupa se “zasniva na nasljednim fizičkim osobinama koje se često poistovjećuju s geografskim područjem, bez obzira na jezične, kulturološke, nacionalne ili vjerske faktore”.¹⁷

¹⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, pasus 513. vidi također pasus 720 iste presude, gdje pretresno vijeće utvrđuje da Tutsiji čine “etničku” grupu u smislu zabrane genocida. Stav pretresnog vijeća u predmetu *Kayishema i Ruzindana* je da je “etnička” grupa takva grupa “čiji članovi imaju zajednički jezik i kulturu; odnosno, grupa koja se kao takva izdvaja (samoidentifikacija); odnosno, grupa koju kao takvu identificiraju drugi, među njima i počinitelji zločina (identifikacija od strane drugih)” (prvostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, pasus 98). Ovo pretresno vijeće je zaključilo da Tutsiji čine “etničku” grupu u smislu definiranja opsega zaštićenih grupa (prvostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, pasus 523). Definicija “etničke grupe” u smislu genocida, koju daju ova različita vijeća je u najmanju ruku iznimno neodređena. Činjenica da pojedinci imaju zajednički jezik (kao što je na primjer slučaj kod većine Nigerijaca i Australaca) ili zajedničku kulturu (kao što je u mnogim aspektima slučaj kod bosanskih Srba i bosanskih Muslimana), jedva je dovoljna da sugerira da se samo na osnovu toga može reći da oni čine zajedničku “etničku” grupu u smislu Konvencije o genocidu. Pojam “etniciteta” je bez sumnje ambivalentan i od velikog političkog značaja. Krivično pravo (uključujući i pravo genocida) zahtijeva preciznost, pa bi Tribunali, shodno tome, trebali pokušati zakonu dati veću određenost po tom pitanju iako je sasvim prihvatljivo, u svjetlu same svrhe zabrane genocida, da ovaj pojam ima relativno široku definiciju.

¹⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, pasus 514. U predmetu *Krstić*, pretresno vijeće je navelo da Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije definira rasnu diskriminaciju kao “svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva, koji se zasnivaju na rasi, boji, precima, nacionalnom ili etničkom porijeklu” (prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, pasus 555). Vidi također prvostepenu presudu u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, pasus 98.

54. "Vjerska" grupa je "takva grupa čiji članovi imaju zajedničku religiju, vjeroispovijest ili vid bogoštovlja".¹⁸
55. Kada se analiziraju okolnosti konkretnog predmeta, jasno je da muškarci koji su zarobljeni na livadi u Sandićima, a potom sprovedeni u ZZ „Kravica“ gdje su i ubijeni, pripadaju Muslimanima-Bošnjacima iz Srebrenice.
56. Bosanski Muslimani predstavljaju nacionalnu, etničku i vjersku grupu, i kao takvi zaštićenu kategoriju u smislu člana 171. KZ BiH.
57. Krivično djelo genocida od drugih krivičnih djela iz iste grupe, razlikuje se prvenstveno po toj specifičnoj genocidnoj namjeri, *mens rea*, čiji elementi su prethodno opisani. Dakle, počinitelj genocida, mora posjedovati namjeru da se potpuno ili djelimično uništi neka nacionalna, etnička, vjerska ili rasna grupa, te s navedenom namjerom mora počiniti neko od krivičnih djela u osnovi zločina.
58. Obzirom da je Željko Ivanović, optužnicom terećen kao pomagač u genocidu (Krivično djelo iz člana 171. stav 1. tačke a) i b) u vezi sa članom 31. KZ BiH) to je za utvrđivanje njegove krivice bilo nužno dokazati da je on bio svjestan genocidne namjere drugih, neposrednih izvršilaca. Radnje optuženog, koje će biti na detaljan način obrazložene u nastavku presude, uz njegovu svijest o postojanju genocidne namjere drugih, predstavljaju njegov značajan doprinos u izvršenju tog krivičnog djela, zbog čega ga je ovo vijeće i oglasilo krivim kao pomagača u genocidu.

VII. STANDARDI ZA OCJENU DOKAZA

59. U postupku donošenja presude u konkretnom predmetu, ovo vijeće je ocjenu dokaza izvršilo saglasno odredbi člana 281. stav 2. ZKP BiH, tačnije zaključak o odlučnim činjenicama, prvenstveno postojanju djela i krivice optuženog, izvelo je nakon što je sve

¹⁸ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, pasus 515. Ova definicija religije se napadno vrti u krug budući da je svojstvo grupe (kao "vjerske" grupe) definirano prakticanjem onih obilježja koja tu grupu čine određenom vjerskom grupom (na primjer, njen vid bogoštovlja). U većini slučajeva, istina, razlike u religiji između dvije ili više grupa pojedinaca će biti očigledne, kao na primjer između bosanskih Muslimana i bosanskih (pravoslavnih) Srba. Međutim, ponekad to može biti u manjoj mjeri. Šta je na primjer sa dvije usko povezane sekte unutar iste vjeroispovijesti? Šta je sa različitim stepenima predanosti sličnoj religiji (na primjer, muslimani koji ne praktiraju vjeru u odnosu na fundamentaliste)? Šta je sa religijama ili kvazi-religijskim praksama koje nisu službeno priznate kao religije (npr. Scijentološka crkva ili Falun Gong)? Međutim, nijedan Tribunal ne mora utvrđivati te stvari, jer su u oba slučaja (Ruanda i bivša Jugoslavija), vjerske granice između različitih grupa bile prilično jasno povučene.

izvedene dokaze cijenilo na način da su cijenjени svaki dokaz zasebno, a potom i u vezi sa drugim dokazima.

60. Nadalje, vijeće se rukovalo principom slobodne ocjene dokaza, definisanim kroz odredbu člana 15. ZKP BiH, a koji princip je ograničen isključivo principom zakonitosti, tačnije podrazumijeva da je ocjena dokaza oslobođena formalnih dokaznih pravila, po kojima bi neki dokaz imao veću ili manju dokaznu snagu, tačnije pravila koja bi *a priori* određivala vrijednost pojedinih dokaza.

61. Iako je vijeće, u postupku donošenja presude ocjenu dokaza vršilo rukovodeći se navedenim principima, te iako je cijenilo, kako je istaknuto, svaki dokaz za sebe i u vezi sa drugim dokazima, imajući u vidu složenost predmeta i obim dokazne građe, u presudi će osvrst biti dat samo na one dokaze koji su bili relevantni za utvrđivanje odlučnih činjenica.

62. Kada je riječ o ocjeni dokaza, potrebno je istaći da su ključni dokazi, kada je riječ o krivici optuženog Željka Ivanovića, nesumnjivo iskazi svjedoka Petra Mitrovića i Miladina Stevanovića, i to iskazi dati u fazi istrage, te iskazi svjedoka 1-3, kako oni koje je dao u ovom predmetu, tako i niz iskaza datih u različitim fazama i različitim predmetima ovog suda. Međutim, vijeće je cijenilo i niz drugih iskaza svjedoka koji su svjedočili na okolnost opštih dešavanja na području Srebrenice u inkriminisanom periodu, samom zarobljavanju muškaraca, aktivnostima Drugog odreda specijalne policije Šekovići, uključujući i vod Skelani, na obezbjeđenju putne komunikacije i sprovođenju kolone ka ZZ "Kravica", te u konačnici samom likvidiranju zarobljenika, a koji svjedoci, iako optuženog Željka Ivanovića nisu identifikovali kao aktera predmetnih događaja, jer ili ga nisu poznavali, ili su događaj posmatrali sa određene prostorne distance, to su ipak njihovi iskazi, dovedeni u vezu sa iskazima trojice ključnih svjedoka predmetnog događaja, po ocjeni ovog vijeća, imali karakter potkrijepljujućih dokaza u kontekstu dokazivanja odlučnih činjenica.

63. Nadalje, vijeće je imalo u vidu okolnosti pod kojima su svjedoci davali svoje iskaze. Činjenica da svjedoče u predmetu zbog ovako teškog krivičnog djela, "zločina nad zločinima", da svjedoče o događaju koji predstavlja tragediju ne samo za neposredne žrtve, nego za cjelokupno stanovništvo regiona i šire, da su pojedini od njih bili u izvjesnom strahu da bi mogli i sami, eventualno, biti izloženi krivičnom gonjenju, te da su jednako tako, kada je njihova pozicija u pogledu krivičnog gonjenja bila riješena, davali iskaze kojima su nastojali umanjiti ulogu optuženog Ivanovića, ili su pak, u cijelosti odstupali od iskaza datih u ranijim fazama postupka.

64. Kredibilitet svjedoka je posebno pitanje sa kojim se moralo suočiti u postupku donošenja presude ovo vijeće. Naime, više svjedoka i to svjedoka čiji iskazi su odlučujući za utvrđivanje krivice optuženog Ivanovića, davali su tokom predmetnog, ali i drugih krivičnih postupaka više iskaza, koji su sadržali određena odstupanja, ili su u ključnim dijelovima bili međusobno suprotstavljani. Pred vijeće je postavljen nimalo lak zadatak u pogledu utvrđivanja da li su svjedoci i u kojim iskazima govorili istinu, te da li im se i u kojoj mjeri može pokloniti vjera.

65. S tim u vezi, kod procjene kredibiliteta pojedinih svjedoka, vijeće je cijenilo sve okolnosti pod kojima su davali iskaze, te je cijenilo njihovo držanje, ponašanje i karakter, iz kojeg razloga su i preslušani i pregledani audio-video snimci svjedočenja većine, ali svakako svih ključnih svjedoka u predmetu pred vijećem apelacionog odjeljenja. Kod procjene pouzdanosti pojedinih svjedoka, vijeće je polazilo od činjenice da određena različita svjedočenja o pojedinim događajima, ne znače nužno da svjedoci ne govore istinu, nego mogu biti rezultat različite percepcije pojedinih svjedoka, protoka vremena od inkriminiranih događaja u kojem su svi oni, zasigurno bili izloženi različitim pričama, kazivanjima ili saznanjima drugih vrsta o predmetnim događajima, a što je nesumnivo moglo biti od uticaja i na izvjesne modalitete u njihovom viđenju tih događaja.

66. Vijeće je utvrdilo da su pojedini svjedoci bili iskreni i pouzdani, čak i na vlastitu štetu. Neki drugi svjedoci, pak, bili su iskreni, ali su u određenim dijelovima svojih svjedočenja bili neuvjerljivi za ovo vijeće. Razlozi za to mogu, po ocjeni ovog vijeća, biti različiti. Neki od svjedoka su bili pristrasni, lojalni, i svjedočenjem na način koji bi ekskulpirao optuženog, nastojali su uticati na ishod krivičnog postupka. Međutim, čak i takvi svjedoci, u određenim dijelovima svojih iskaza, najčešće onim koji su se ticali nekog opšteg konteksta dešavanja u inkriminisanom periodu, a koji nije neposredno involvirao optuženog, davali su iskaze koji su u tom dijelu, od strane ovog vijeća cijenjani kao pouzdani. Stoga ni ovo vijeće nije, pojedine iskaze *a priori* odbacivalo kao neistinite i neupotrebljive, nego je i iskaze pojedinih svjedoka, nastojalo rasčlaniti i utvrditi da li su i u kojem dijelu istiniti, potkrijepljeni drugim dokazima, te ih je u takvim slučajevima prihvatilo u dijelu u kojem ih je našlo iskrenim i pouzdanim.

67. Međunarodni sudovi su kroz svoju praksu nastojali utvrditi kriterije kojim bi se vijeća rukovodila upravo kod procjene kredibiliteta svjedoka. Iako je svaki predmet, slučaj za sebe, i treba ga individualno posmatrati, to ipak faktori koji se moraju imati u vidu kod procjene pouzdanosti iskaza svjedoka jesu: ponašanje svjedoka u sudnici, njegova

uloga u datim događajima, uvjerljivost i jasnoća njegovog iskaza, procjena da li postoje protivrječnosti ili nedosljednosti u njegovim uzastopnim izjavama ili između njegovog svjedočenja i drugih dokaza, ranije primjere lažnog svjedočenja, motivaciju za davanje lažnog iskaza, te odgovore svjedoka kroz unakrsno ispitivanje¹⁹. Nadalje, pretresno vijeće MKSJ-a, u predmetu Kordić i Čerkez, razmatralo je faktore koji mogu biti od značaja u pogledu procjene kredibiliteta svjedoka saučesnika, te je akcenat stavilo na sljedeće kriterije: objašnjenje nepodudarnosti iskaza, da li je svjedok saučesnik sa tužilaštvom sklopio sporazum o priznanju krivice, da li mu se već ranije sudilo, te da li je osuđen za isto krivično djelo ili još čeka završetak suđenja, kao i da li svjedok eventualno ima neki drugi razlog da bude kivan na optuženog. U konačnici, potkrijepljenost je jedan od potencijalnih faktora koji su bitni za procjenu vjerodostojnosti svjedoka.

68. Polazeći od svega naprijed navedenog vijeće je pristupilo iskazu svakog od svjedoka saslušanih u postupku protiv optuženog Željka Ivanovića, te će kroz obrazloženje presude biti dati razlozi zbog kojih je pojedinim svjedocima u ovom predmetu poklonjena vjera, dok će se na ovom mjestu vijeće posebno osvrnuti na pitanje kredibiliteta svjedoka I-3, kao u jednu ruku najkontroverznijeg svjedoka u predmetu, čiju pouzdanost, iskrenost i nepristrasnost je odbrana optuženog tokom cijelog postupka nastojala dovesti u pitanje i na osporavanju čijeg kredibiliteta je građen dokazni postupak odbrane.

A. KREDIBILITET SVJEDOKA SA MJERAMA ZAŠTITE I-3

69. Odbrana je nastojala osporiti kredibilitet svjedoka I-3, ističući da se njegovom iskazu u kojem inkriminira optuženog Željka Ivanovića ne može pokloniti vjera, jer je riječ o svjedoku koji je bio motiviran lažno teretiti ovog optuženog kroz činjenicu što je zaključio sporazum o priznanju krivnje sa Tužilaštvom Bosne i Hercegovine, te je takvim svojim iskazima u kojima je inkriminirao optuženog Ivanovića i druge osobe protiv kojih je Tužilaštvo vodilo istragu ili krivični postupak zbog predmetnih zločina, nastojao, te u tome uspio, sebi obezbjediti povoljniji krivičnopravni položaj. Osim toga, kroz postupak je isticano da je svjedok I-3 nepouzdan svjedok, odbrana je analizirala kontradiktornosti u njegovim iskazima datim u različitim fazama postupka, te isticala da se na njegovom iskazu ne može zasnovati sudska osuda.

70. U kontekstu dokazivanja svojih tvrdnji da je svjedok I-3 nekredibilan svjedok, i da su njegova svjedočenja, kako je to branilac istakao u završnoj riječi „manipulativna“,

¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu Nahimana i dr., paragraf 194

odbrana optuženog Željka Ivanovića je, pored iskaza koje je svjedok I-3 dao u ovom predmetu, kako u svojstvu svjedoka Tužilaštva, tako i u svojstvu svjedoka odbrane, u spis uložila i druge iskaze koje je ovaj svjedok davao u drugim predmetima ovog suda. Takođe, u cilju osporavanja kredibiliteta ovog svjedoka, odbrana je saslušala više svjedoka koji su sa ovim svjedokom proveli izvjesno vrijeme u pritvoru, a davali iskaze na okolnost karakteristika njegove ličnosti, te navodnih motiva za inkriminiranje drugih lica optuženih za događaje u Srebrenici.

71. Cijeneći sve navedeno, ovo vijeće je posebnu pažnju posvetilo procjeni kredibiliteta svjedoka I-3, kao jednog od svjedoka čija su saznanja o predmetnim događajima nesumnjivo značajna, jer je riječ o jednom od neposrednih svjedoka očevidaca predmetnog događaja.

72. Navedeno se ukazalo kao nimalo jednostavan zadatak.

73. Svjedok I-3, svjedočeći kao svjedok Tužilaštva u predmetu protiv Željka Ivanovića, opisujući inkriminirane događaje, istakao je da je Željko Ivanović, bio jedan od pripadnika Drugog odreda Specijalne brigade policije Šekovići, vod Skelani, koji je u drugoj polovini juna sa svojom jedinicom boravio na terenu u Srednjem (Sarajevsko ratište), da bi bili prebačeni na područje Srebrenice gdje su 10. jula 1995. godine, bili raspoređeni na obezbjeđenju putne komunikacije Bratunac-Konjević polje, a potom, narednog dana, i na sprovođenju kolone zarobljenih muškaraca Bošnjaka, od livade u Sandićima do prostorija ZZ „Kravica“, te u konačnici njihovom strijeljanju. Opisujući ulogu optuženog Ivanovića u događaju u samoj Kravici, svjedok I-3 je istakao da je optuženi Ivanović, zajedno sa još trojicom pripadnika voda Skelani prošao iza zgrade skladišta, kako bi osiguravao prozore i spriječio svaku mogućnost za bijeg zatvorenih lica.

74. Iako je odbrana kroz unakrsno ispitivanje, ali i kroz direktno ispitivanje svjedoka I-3 kao svog svjedoka, pokušala prezentiranjem ranijih njegovih iskaza u kojima je na okolnost uloge optuženog u inkriminisanoj radnji dao drugačije iskaze, svjedok je ostao dosljedan iskazu kakav je u prethodnom paragrafu interpretiran, dajući pri tome obrazloženje zašto je, u nekim drugim iskazima koje je davao, a koje će vijeće u daljem tekstu analizirati, drugačije kazivao.

75. Naime, prvi iskaz svjedoka I-3, a koji je odbrana optuženog uložila u spis²⁰, datira od 18.04.2008. godine, i svjedok I-3 je tada saslušan u svojstvu osumnjičenog za činjenično isti događaj za koji se tereti i optuženi Željko Ivanović. Svjedok I-3 kroz taj svoj iskaz, po prvi put opisuje događaje obuhvaćene optužnicom, te događaje koji su istima prethodili ili koji su uslijedili naknadno, ali ono što je očigledno, kada se navedeni iskaz uporedi sa iskazima koje je davao kasnije u fazi kada je sa tužiocem stupio u postupak pregovaranja o krivnji, jeste to da on izbjegava istaći određene okolnosti kojima bi sebe inkriminirao. Ipak, opšti kontekst događaja, o kojem svjedoči tada, ali i više puta kasnije, iznosi na identičan način. U navedenom iskazu, svjedok I-3, kada nabraja pripadnike voda Skelani koji su bili u pratnji kolone zarobljenih muškaraca od livade u Sandićima do ZZ „Kravica“, optuženog Željka Ivanovića navodi kao jednog od njih²¹. Iako svjedok, kroz taj svoj iskaz, znatno umanjuje broj zarobljenika na koje su pripadnici voda Skelani iz formiranog polukurga ispred hangara pucali, te ističe da su pucali na svega nekolicinu zarobljenih muškaraca Bošnjaka koji su pokušali bijeg, kada nabraja koji su to pripadnici voda Skelani ističe da *„misli da je optuženi Ivanović bio u grupi kcja je pucala“*²².

76. Nakon navedenog iskaza, svjedok I-3, koji je tada imao status osumnjičenog, stupio je u postupak pregovaranja o krivnji sa tužiocem, te je 22.05.2008. godine u svojstvu svjedoka dao iskaz, koji je mnogo detaljniji i sadržajni od njegovog iskaza koji je dao u svojstvu osumnjičenog. Svjedok I-3 je tada bio obavezan govoriti istinu, poučen je o njegovim pravima, ali je istovremeno od tužioca dobio imunitet da će navedena izjava biti korištena isključivo u svrhu pregovaranja o krivnji i davanja zaštite njegovoj porodici, ali da u druge svrhe, protiv njega, ne može biti upotrijebljena. U toj izjavi, svjedok I-3, između ostalog, na detaljan način opisuje pucanje u zarobljene muškarce ispred ZZ“Kravica“, ističući po prvi put da je tom prilikom na taj način izvršeno strijeljanje većeg broja (više stotina) muškaraca zatvorenih u oba dijela hangara.

77. Uslov za zaključenje sporazuma o priznanju krivnje za svjedoka I-3, bio je između ostalog i svjedočenje u predmetima protiv ostalih optuženih za iste događaje, a predmet koji je u to vrijeme bio u toku vođen je protiv 11 optuženih lica za isti događaj. U svjedočenju na pretresu pred prvostepenim vijećem u predmetu ovog suda broj X-KR-05/24 svjedok je dao iskaz koji odgovara njegovoj izjavi od 22.05.2008. godine (direktno i

²⁰ Dokaz O-6

²¹ Str.26 i 30 transkripta od 18.04.2008. godine

²² Ibid., strana 55

unakrsno ispitivanje ovog svjedoka od 29.05.2008. godine i 11.6.2008. godine). Svjedok ni u navedenim iskazima, iako detaljno opisuje dešavanja u krugu ZZ „Kravica“ navedenog dana, kada nabroja pripadnike voda Skelani koji su bili u pratnji kolone, te kasnije u polukrugu iz kojeg su pucali na zarobljenike, a u konačnici ni među osobama koje su prošle iza hangara, ne pominje optuženog Ivanovića. I njegova izjava o činjenicama i priznanju krivice, sačinjena 16.10.2008. godine, nakon navedenih svjedočenja u predmetu protiv 11 optuženih za isti događaj, koja sadržajno prati njegov iskaz u svojstvu svjedoka od 22.05.2008. godine, te na glavnom pretresu u predmetu protiv Petra Mitrovića i drugih, što branilac posebno potencira, ne sadrži pominjanje optuženog Ivanovića kao aktera predmetnih događaja. Na navedene iskaze ovog svjedoka odbrana se najviše oslanja kod osporavanja njegovog kredibiliteta i dokazivanja da optuženi Ivanović nije akter predmetnih događaja, tačnije da ga ovaj svjedok u pojedinim svojim iskazima lažno tereti.

78. Međutim, kod analize navedenih iskaza ovog svjedoka, vijeće je imalo u vidu cjelokupan kontekst u kojem se to saslušanje odigralo. U fokusu pažnje tužioca jeste bio događaj, i rasvjetljavanje činjeničnih okolnosti koje ga karakterišu, međutim, u fokusu pažnje tužioca je bila još jedna bitna činjenica. Krivični postupak protiv 11 drugih lica za isti događaj bio je u završnoj fazi i kod saslušanja svjedoka I-3, te njegovog ispitivanja na glavnom pretresu, tužilac je pažnju usmjerio na ispitivanje svjedoka o ulozi optuženih u tom predmetu u inkriminiranim događajima. To se da jasno zaključiti ako se analizira tok i sadržaj ispitivanja u svim navedenim iskazima. Ono što je bitno po ocjeni ovog vijeća jeste to da svjedok I-3 niti u jednom od navedenih iskaza ne negira prisustvo i ulogu u inkriminiranim radnjama optuženog Ivanovića, nego ga jednostavno ne spominje, jer na tu okolnosti nije ni pitan.

79. Prateći vremensku hronologiju događaja, nakon svjedočenja u predmetu protiv Petra Mitrovića i drugih, u svojstvu svjedoka, jeste njegova izjava, takođe u svojstvu svjedoka, ali data pred tužiocem dana 18.08.2008. godine²³, a u kojoj je od strane tužioca poimenično pitan za pripadnike voda Skelani koji su bili prisutni i učestvovali u dešavanjima u Kravici. Svjedok i sam ističe *„ja sam to i ranije govorio, a reći ću i sad“*²⁴, te nabrojajući lica koja su bila prisutna i pucala u zatočene muškarce u skladištu ZZ“Kravica“, navodi i Željka Ivanovića.

²³ Dokaz O-11

²⁴ Transkript o saslušanju svjedoka I-3 broj TA-RZ-100/08 od 18.08.2008. godine, strana 1

80. Svjedok, kako to proizilazi iz dijela prethodnog obrazloženja, zaista je tako i rekao u svojoj prvoj izjavi od 18.04.2008. godine, koju je u znatnom dijelu upotpunio svojim kasnijim izjavama od 22.05.2008. godine, kao i kada je svjedočio u predmetu protiv Petra Mitrovića i drugih, međutim, ovom izjavom od 18.08.2008. godine, koju daje nakon što je predmet protiv Petra Mitrovića i drugih nepravosnažno okončan, dopunjava i te prethodne izjave o ostalim činjenicama koje su mu poznate, a ostalim učesnicima inkriminiranog događaja, a za koja lica, uključujući i optuženog Ivanovića, u izjavama datim neposredno prije svjedočenja u predmetu X-KR-05/24 od strane tužioca nije ni pitan.

81. Potom je svjedok I-3 svjedočio u predmetu ovog suda broj X-KR-06/180-2 Vuković i dr., kada iznoseći svoja saznanja o dešavanjima u Kravici ističe da je optuženi Ivanović zajedno sa još tri pripadnika skelanskog voda (Petrom Mitrovićem, Slobodanom Jakovljevićem i Branislavom Medan), prošao iza skladišta kako bi obezbjeđivao prozore sa stražnje strane²⁵.

82. Opisujući ulogu optuženog Ivanovića u događajima u krugu ZZ“Kravica“, kada je davao iskaz u svojstvu svjedoka u ovom predmetu²⁶, te detaljno ispitivan na okolnost prisustva i uloge optuženog Ivanovića u inkriminiranim radnjama, svjedok I-3, je identifikovao optuženog Željka Ivanovića kao jednog od pripadnika voda Skelani koji je bio sa jedinicom na terenu u Srednjem, te da je zajedno sa ostalim pripadnicima jedinice prebačen u rejon zaštićene zone UN Srebrenica, tačnije na područje Bratunca, gdje je 11.jula 1995. godine raspoređen na i na obezbjeđenje putne komunikacije Bratunac-Konjević polje, da je učestvovao u sprovođenju kolone zarobljenih muškaraca u hangar ZZ“Kravica“, te u konačnici da je stao u polukrug, ali je onda, prije nego što je pucnjava započela, zajedno sa još trojicom pripadnika voda Skelani, po naređenju komandira prošao iza skladišta kako bi obezbjeđivao prozore sa stražnje strane, u cilju sprječavanja bijega zarobljenih muškaraca. Tom prilikom, svjedok je pitan na okolnost razlika u njegovim ranijim iskazima, te je pojasnio da je razlika u tome što je Ivanovića ranije identifikovao kao osobu koja je pucala, te mu se javno izvinuo, istakao da je pogriješio, te ponovio da je uloga Ivanovića bila takva kakvu je opisao- na obezbjeđenju prozora iza hangara, kao i da isti nije pucao.

²⁵ Dokaz O-13, Transkript o saslušanju svjedoka D-5 u predmetu X -KR-06/180-2 od 11.02.2009. godine

²⁶ Transkript iz predmeta X-KR-06/180-3 od 23.03.2010. godine,

83. Posebnost u odnosu na naprijed navedene iskaze iskaze svjedoka I-3 predstavljaju njegove izjave koje je dao u fazi kada je izdržao kaznu zatvora od šest godina na koju je pravosnažno osuđen presudom Suda Bosne i Hercegovine. Odbrana optuženog Ivanovića je u spis uložila dvije njegove izjave i to od 02.03.2012. godine i 08.06.2012.godine²⁷. U obje navedene izjave, svjedok I-3 negira tačnost onoga što je rekao u svojim izjavama i iskazima datim u različitim predmetima pred Tužilaštvom BiH i Sudom BiH, te u pogledu činjenica relevantnih za konkretan predmet, negira učešće optuženog Željka Ivanovića u inkriminiranim radnjama, ističući da on nije bio sa jedinicom na terenu u Srednjem, da samim tim nije došao ni u zaštićenu zonu UN Srebrenica, pa ni učestvovao u obezbjeđenju putne komunikacije, sprovođenju kolone, a u konačnici ni bio prisutan u krugu ZZ“Kravica“ da bi mogao dati bilo kakav doprinos likvidiranju zarobljenih muškaraca.

84. Odbrana je akcenat stavila na razlike u njegovim iskazima, tačnije ukazivala je na značaj njegovih izjava (od 22.05.2008., 29.05.2008., 16.10.2008. godine) u kojima optuženog Ivanovića ne pominje, te razlika u njegovim iskazima u kojima ga spominje, ali mu dodjeljuje različite uloge u inkriminiranim radnjama i to, da je bio ispred skladišta ZZ“Kravica“ i pucao u zarobljenike (izjave od 18.04.2008. godine i 18.08.2008. godine), odnosno da je bio prisutan u krugu ZZ „Kravica“, ali nije pucao, nego je sa još trojicom pripadnika voda Skelani, prošao iza skladišta kako bi obezbjeđivao prozore.

85. Nadalje u osporavanju kredibiliteta svjedoka I-3 branilac je izveo dokaz saslušanjem svjedoka Saliha Alibašića, koji je zajedno sa svjedokom I-3, u istom periodu, bio na izdržavanju mjere pritvora. Svjedok Salih Alibašić je istakao da je svjedok I-3 bio u dobrim odnosima sa ostalim optuženim za isti događaj, prvenstveno optuženim Petrom Mitrovićem sa kojim je u srodstvu, ali je došlo do pogoršanja njihovih međusobnih odnosa kada je svjedok I-3 počeo da pregovara sa Tužilaštvom o zaključenju sporazuma o priznanju krivice. Nadalje isticao je da mu je svjedok I-3 rekao da ukoliko on ne zaključi sporazum, da će ga zaključiti tada optuženi Mitrović, ali i da je isticao da mu je rečeno, da će, ako prihvati sporazum morati svjedočiti i pominjati ljude i koje zna i koje ne zna. Čak je isticao da je svjedok I-3 govorio da će od tužioca dobiti u pismenoj formi izjavu koju će morati ponoviti, ali što nikada nije dobio.

²⁷ Dokaz O-54, Izjava svjedoka I-3 od 02.03.2012. godine, data advokatima Cvetku M. Mariću i Radomiru Džuniću u njihovoj kancelariji u Loznici, te dokaz A-O-1 Izjava svjedoka I-3 od 08.06.2012. godine, data advokatu Suzani Tomanović u njenoj advokatskoj kancelariji u Beogradu

86. Svjedok Mitrović, potvrdio je da je svjedok I-3 oženjen njegovom sestrom, ali je istakao da oni nisu u dobrim, prijateljskim, odnosima, te je čak opisujući njihov međusobni odnos, u kontekstu navoda da su oni zapravo rodbina, isticao da mu je sestra rodbina, a zet nije.

87. Sve navedeno ukazuje na ipak poremećene odnose između Petra Mitrovića i svjedoka I-3, te po ocjeni ovog vijeća i na motiv koji je Mitrović, ali i ostali optuženi iz predmeta u kojem je svjedok I-3 dao iskaz u svojstvu svjedoka (X-KR-05/24) kojim ih je inkriminirao (Aleksandar Radovanović, Milenko Trifunović), imali da istog terete za lažno svjedočenje.

88. I svjedok Mirko Ivanović²⁸, brat optuženog Željka Ivanovića, dao je iskaz na okolnost obavljenog razgovora sa svjedokom I-3, kojeg je na njegov zahtjev posjetio u kazneno popravnoj ustanovi, a u kojem je svjedok I-3 navodno isticao da mu je žao što je rekao da je optuženi Ivanović bio tamo, jer on nije bio na terenu, da bi htio to popraviti i da mu je žao njegove porodice, te je iskazao zabrinutost o posljedicama na presudu i kaznu koju izdržava, ukoliko promijeni iskaz, iz kojeg razloga je tražio od svjedoka da se raspita o tim mogućim posljedicama kod advokata, branioca optuženog.

89. Međutim, ako se analizira iskaz svjedoka Mirka Ivanovića i dovede u vremenski kontekst sa svjedočenjem svjedoka I-3 kao svjedoka odbrane u predmetu protiv Željka Ivanovića, vidljivo je da se razgovor između svjedoka I-3 i Mirka Ivanovića, odigrao nekoliko dana prije nego što je svjedok I-3 dao iskaz u svojstvu svjedoka odbrane u ovom predmetu²⁹. U tom svom iskazu, svjedok I-3 ponovio je sve ono što je rekao u svojstvu svjedoka Tužilaštva, tačnije korigovao je svoj iskaz, u odnosu na ranije iskaze vezane za isti inkriminirani događaj, ali samo u pogledu uloge optuženog Ivanovića, na način što je opet istakao da je pogriješio kada je rekao da je i optuženi pucao iz polukruga, iako je on zapravo čuvao stražu. Dakle, svjedok I-3 nije uopšte doveo u pitanje prisustvo optuženog Ivanovića u krugu ZZ „Kravica“.

90. Cijeneći sve navedeno, svestrano analizirajući sve iskaze koje je svjedok I-3 dao, a koji su ili neposredno dati pred pretresnim vijećem u predmetu protiv Željka Ivanovića, ili

²⁸ Transkripti iz predmeta X-KR-06/180-3 od 21.10.2010. godine, svjedočenje Mirka Ivanovića, str.12-13

²⁹ Obavili su razgovor 06.06.2010. godine, a svjedok I-3 kao svjedok odbrane, svjedočio je 17.06.2010. godine

uloženi u spis od strane Tužilaštva ili odbrane optuženog, apelaciono vijeće je zaključilo da su iskazi svjedoka I-3, suprotno tvrdnjama branioca optuženog, saglasni u pogledu odlučnih činjenica. Naime, izostavljanje optuženog Ivanovića kao aktera predmetnih događaja, u pojedinim izjavama, po ocjeni ovog vijeća, može se pripisati činjenici što svjedok kod tog ispitivanja nije bio pitan konkretno za njega, optuženi Ivanović u to vrijeme nije bio ključni predmet interesovanja tužioca, a i svjedok je, primjerice prilikom davanja iskaza u predmetu protiv Petra Mitrovića i dr. bio upoznat sa tim ko su optuženi i protiv koga svjedoči.

91. Međutim, suprotno tvrdnjama odbrane, da je riječ o manipulativnom svjedoku koji je prilagođavao svoj iskaz potrebama Tužilaštva, a sve iz razloga što je bio motiviran ponuđenim sporazumom i mogućnošću da za sebe izdejstvuje blažu sankciju, ovo vijeće primjećuje da svjedok I-3 pojedine osobe, primjerice tada optuženog Miladina Stevanovića, nikada nije naveo kao aktera predmetnih događaja. Tužilaštvo je, ako bi se prihvatio stav odbrane, u odnosu na Stevanovića, koji je u vrijeme svjedočenja svjedoka I-3 u predmetu X-KR-05/24 posebno imalo interes da se dokaže i njegova krivica, ali svjedok I-3 je od prvog do posljednjeg iskaza ostao dosljedan tome da se optuženi Stevanović udaljio sa lica mjesta.

92. Nadalje, ako bi se prihvatila tvrdnja odbrane da je svjedok prilagođavao iskaz potrebama Tužilaštva, onda bi bilo logično i da on, postupajući u tom navodnom interesu Tužilaštva, ostane pri tvrdnji da je optuženi Ivanović pucao u zarobljene muškarce u hangaru. Međutim on, kako ističe, kroz svjedočenja u različitim predmetima, prisjeća se događaja kritičnog dana, te se javno izvinjava optuženom što ga je lažno teretio, te umanjujući količinu kriminalne aktivnosti koju mu je prvim svojim iskazima stavio na teret, mijenja svoj iskaz ističući da je pogriješio i da optuženi Ivanović nije pucao. Dakle, svjedok mijenja iskaz u korist optuženog Ivanovića.

93. Kada je riječ o izjavama svjedoka I-3 iz 2012. godine, vijeće ih je cijenilo zajedno sa drugim dokazima, te je u tom smislu cijinjena njihova dokazna vrijednost. Iz sadržaja navedenih izjava jasno je da su one u cijelosti suprotne iskazima koje je ovaj svjedok davao kako u ovom, tako i u drugim predmetima ovog suda. Osim toga, vijeće je cijenilo okolnosti pod kojima su izjave date, kao i mogući motiv svjedoka za svjedočenje na navedeni način. U tom kontekstu vijeće je prije svega imalo u vidu da je svjedok navedene izjave dao nakon što je izdržao kaznu zatvora koja mu je izrečena pravosnažnom sudskom presudom, da je, osim što je u vrijeme davanja iskaza boravio

na slobodi, isti i napustio teritoriju Bosne i Hercegovine, na koji način je isključio mogućnost da organi krivičnog gonjenja Bosne i Hercegovine, preduzmu mjere u cilju njegovog neposrednog saslušanja uz mogućnost krivičnog gonjenja i sankcionisanja za eventualno lažno svjedočenje. Pri tome, vijeće je imalo u vidu da se navedeni svjedok, ranije obraćao Tužilaštvu, sa informacijama o pritiscima i prijetnjama koje je dobijala njegova porodica, te se ovakvi njegovi iskazi mogu, po ocjeni ovog vijeća, tumačiti u kontekstu nastojanja da sada, nakon izdržane kazne kada je ponovo na slobodi, olakša svoj položaj. Imajući u vidu sve navedeno, a naročito činjenicu da su njegove posljednje dvije izjave u suprotnosti sa svim drugim izvedenim dokazima vijeće je zaključilo da se istima ne može pokloniti vjera.

94. Međutim, kod analize dokazne snage iskaza svjedoka I-3, vijeće je to pitanje moralo analizirati sa još jednog aspekta. Naime, još jedna okolnost na koju je odbrana ukazivala, kao okolnost koja dovodi upitanje kredibilitet i dokaznu vrijednost iskaza ovog svjedoka, jeste to što je riječ o svjedoku koji je sa Tužilaštvom zaključio sporazum o priznanju krivice.

95. U odredbi člana 15. ZKP BiH, sadržan je jedan od temeljnih principa krivičnog postupka, princip slobodne ocjene dokaza, iz sadržaja koje odredbe proizilazi da:

“Pravo Suda, Tužitelja i drugih organa koji učestvuju u krivičnom postupku da ocjenjuju postojanje ili nepostojanje činjenica, nije vezano ni ograničeno posebnim formalnim dokaznim pravilima.”

Saglasno navedenom principu, ne postoje pravila koja bi unaprijed određivala dokaznu snagu pojedinih dokaza, odnosno koja bi opredjeljivala da određeni dokaz ima ili može imati veću dokaznu snagu od nekog drugog dokaza.

96. Pitanjem dokazne snage iskaza svjedoka koji je zaključio sporazum o priznanju krivice ili koji je dao nakon što je dobio imunitet, u više navrata se bavio i Ustavni sud Bosne i Hercegovine. Ustavni sud je razmatrao, apelaciju u kojoj apelant ukazuje da je došlo do povrede prava na pravično suđenje iz člana 6. stav 1. EKLJP jer je odluka o njegovu krivici zasnovana u najvećem dijelu na iskazu lica protiv kojeg je također vođen krivični postupak zbog istog djela kao i kod apelanta, a koji je po optužnici zaključio sporazum o priznanju krivice sa Tužilaštvom.

97. Ustavni sud, ne isključuje mogućnost korištenja ovakvog dokaza, nego u tom

kontekstu ističe:

“...neophodno je na i na ovakvu vrstu dokaza primijeniti druga, osnovna načela krivičnog procesnog prava, kao što su brižljiva i savjesna ocjena dokaza pojedinačno i u međusobnoj vezi, te princip *in dubio pro reo*. Kao što je već rečeno, primjenom načela slobodne ocjene dokaza sudovi ne mogu *a priori* dati veću vrijednost ovom dokazu zato što je dobijen na osnovu sporazuma o priznanju krivice sa svjedokom koji je ranije bio optužen za isto djelo. Naprotiv, sudovi moraju i ovaj dokaz cijeniti na isti način i po istim pravilima koje Zakon predviđa za svaki drugi izvedeni dokaz, dakle, pojedinačno i zajedno sa drugim dokazima, te dovesti sve provedene dokaze u uzajamnu logičnu vezu.”³⁰

98. Nadalje u istom predmetu, Ustavni sud zaključuje da dokaze, dobijene na temelju iskaza svjedoka koji je zaključio sporazum o priznanju krivice ili koji je dobio imunitet, ne može se smatrati nepouzdanima, niti da ih ne treba uzeti u obzir, nego naprotiv, da je takve dokaze treba podvrgnuti znatno detaljnijoj analizi od drugih dokaza. U tom smislu Ustavni sud zaključuje:

“iako ovakvi svjedoci često mogu biti nepouzdati, to samo po sebi nije razlog da se iskazu takvog svjedoka ne pokloni vjera.”³¹

99. U konačnici, Ustavni sud je na decidan način postavio kriterije prema kojima se mogu kao dokaz koristiti iskazi svjedoka koji zaključi sporazum o priznanju krivice ili dobije imunitet. U konkretnom predmetu (M.Š.), Ustavni sud nije zaključio da je povreda prava apelanta nastupila zbog toga što je postupajući sud zaključke utemeljio na iskazu svjedoka koji je sklopio sporazum o priznanju krivnje. Međutim, iskaz navedenog svjedoka bio je jedini dokaz da se utvrdi da je apelant počinio djelo koje mu je stavljeno na teret. Ostali dokazi su potvrđivali ovo svjedočenje, ali ti posredni dokazi se nisu odnosili na ključne činjenice na kojima je zanosvana presuda.³²

100. Saglasno navedenom stavu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, a koji odgovara i zauzetim stavovima MKSJ³³ i MKSR³⁴, vijeće je postupilo prilikom ocjene kredibiliteta

³⁰ Odluka Ustavnog suda BiH, AP-661/04 M.Š., stav 38

³¹ Ibid, stav 37

³² Ibid stavovi 7 i 9

³³ Presuda žalbenog vijeća u predmetu Krajišnik, pretresno vijeće je zauzelo stav da pretresno vijeće treba ukratko obrazložiti zašto je prihvatilo iskaz svjedoka koji su moždaimali motiv ili pobudu da inkriminišu optuženika, kako bi pokazalo da je ocjenjivanju takvih dokaza pristupilo sa oprezom.

svjedoka I-3. Naime, ovo vijeće je uzelo u obzir sve iskaze svjedoka I-3, analiziralo ih i ocjenilo kako zasebno, tako i u vezi sa drugim dokazima, pristupajući ocjeni njegovog iskaza sa posebnom pažnjom i oprezom, cijeneći posebno eventualne motive i pobude svjedoka da neosnovano inkriminiše optuženog. Polazeći od navedenog, ovo vijeće je iskazu svjedoka I-3 poklonilo vjeru u pogledu onih činjenica koje su potkrijepljene drugim izvedenim dokazima, iskazima drugih saslušanih svjedoka i materijalnim dokazima, dok zaključak o odlučnim činjenicama koje se tiču postojanja djela i krivice optuženog, nije zasnovalo isključivo na iskazu svjedoka I-3, upravo iz razloga što je riječ o saučesniku, koji je sa Tužilaštvom zaključio sporazum o priznanju krivnje. Dakle, iskaz svjedoka I-3 cijenjen je više kao potkrijepljujući dokaz drugim izvedenim dokazima u konkretnom predmetu.

B. ISKAZI PETRA MITROVIĆA I MILADINA STEVANOVIĆA

101. Branilac optuženog Željka Ivanovića je tokom cijelog postupka, pa i u izjavljenoj žalbi protiv prvostepene presude i u postupku pred apelacionim vijećem, prigovarao na zakonitost dokaza Zapisnika o ispitivanju osumnjičenih Petra Mitrovića³⁵ i Miladina Stevanovića³⁶, koje je Tužilaštvo uložilo u dokazni materijal u ovom predmetu i koji su ključni dokazi koji inkriminiraju optuženog.

102. Suština žalbenih prigovora branioca, usmjerena je na činjenicu da navedeni dokazi imaju karakter nezakonitih dokaza, jer su u vrijeme uzimanja navedenih iskaza, svjedoci Petar Mitrović i Miladin Stevanović imali svojstvo osumnjičenih, a potom optuženih, ali su se onda na glavnom pretresu u predmetu koji je protiv njih vođen, branili šutnjom. Kako branilac ističe, tada osumnjičeni Petar Mitrović i Miladin Stevanović, nisu saglasno odredbi člana 78 stav 2. tačka c) ZKP BiH bili poučeni da se njihovi iskazi u istrazi mogu pročitati na glavnom preteresu, a kako su isti ipak korišteni u postupku protiv Željka Ivanovića, to im daje karakter nezakonitih dokaza.

103. Apelaciono vijeće nije našlo osnovanim takve prigovore branioca.

104. Naime, i svjedok Mitrović i Stevanović, kada su davali iskaze u svojstvu osumnjičenih, iste su dali uz prisustvo njihovih branilaca, te su u skladu sa tada važećim

³⁴ Presuda žalbenog vijeća u predmetu Niyitegeka, zaključeno je da ni Statut ni Pravilnik pretresnom vijeću ničim ne zabranjuje da se oslanja na iskaze svjedoka saučesnika, dok je u presudi žalbenog vijeća u predmetu Nahimana id r. zaključeno da se takvom svjedočenju mora pristupiti sa oprezom, budući da je glavni zadatak procijeniti da li je dotični svjedok mogao imati motive ili pobude da inkriminiše optuženog.

³⁵ Dokaz T-39

³⁶ Dokaz T-36

odredbama procesnog zakona poučeni su o njihovim pravima. Odredba člana 78. stav 2. tačka c) ZKP BiH, izmijenjena je na način na koji branilac istu interpretira, znatno nakon davanja iskaza od strane ova dva svjedoka u vrijeme kada su imali status osumnjičenih.

105. Naime, 2005. godine, kada su tada osumnjičeni Mitrović i Stevanović davali iskaz u svojstvu osumnjičenih, odredba člana 78.ZKP BiH, koja je propisivala pouke koje moraju biti date osumnjičenom, u relevantnom dijelu glasila je :

“c) da se može izjasniti o djelu koje mu se stavlja na teret i iznijeti činjenice i dokaze koji mu idu u korist”

106. Izmjene u navedenoj odredbi, izvršene su izmjenama ZKP BiH u junu 2008. godine, kada je sadržaj ove odredbe, u smislu pouka koje moraju biti date osumnjičenom definisan na sljedeći način:

“c) da se može izjasniti o djelu koje mu se stavlja na teret i iznijeti činjenice i dokaze koji mu idu u korist i ako to učini u prisustvu branioca da je takav njegov iskaz dopušten kao dokaz na glavnom pretresu i da bez njegove saglasnosti može biti pročitana i korištena na glavnom pretresu.”³⁷

U stavu 6. istog člana, kako po prvobitnom, tako i po izmijenjenom tekstu, bilo je propisano da ako je postupljeno protivno odredbama navedenog člana, na iskazu osumnjičenog se ne može zasnivati sudska presuda.

107. Uvidom u pomenute zapisnike, vijeće je utvrdilo da su tada osumnjičeni Mitrović i Stevanović, bili poučeni o njihovim pravima u skladu sa tada važećim odredbama procesnog zakona. Osim toga, intencija navedene odredbe i izmjene koje je zakonodavac u istoj izvršio, imaju za cilj zaštitu prava osumnjičenog/optuženog da se brani šutnjom. Mitrović i Stevanović u konkretnom predmetu pojavljuju kao svjedoci koji imaju obavezu svjedočenja, a ne osumnjičeni, to po ocjeni ovog vijeća, nema mjesta preispitivanju eventualne povreda prava na šutnju. Naime, njihovi iskazi iz istrage, tretirani su i cijenjeni kao integralni dio iskaza svjedoka i kao takvi dovedeni u vezu sa njihovim iskazima datim na glavnom pretresu u predmetu protiv Željka Ivanovića, ali i drugim provedenim dokazima. Iz navedenih razloga, a imajući u vidu da dokazi nisu nezakoniti sa aspekta pouka datih tada osumnjičenim, jer su isti poučeni o njihovim pravima u skladu sa tada važećim odredbama ZKP BiH, ovo vijeće ne nalazi da bi se takvi dokazi mogli smatrati

³⁷ Službeni glasnik BiH 58/08

nezakonitim, kao ni da postoje smetnje da navedene izjave budu uvrštene i cijenjene kao dio dokazne građe u predmetu.

VIII. NALAZI SUDA

A. STATUS OPTUŽENOG

108. Optužnica optuženog tereti da je inkriminisane radnje preduzeo u svojstvu specijalca-policajca, pripadnika voda Skelani, Drugog odreda Specijalne brigade policije Šekovići.

109. U cilju dokazivanja takvog svojstva optuženog, Tužilaštvo je izvelo dokaze: Spisak pripadnika specijalne brigade policije³⁸, gdje se pod rednim brojem 28. navodi i Željko Ivanović, te Spisak ljudstva jedinice sa Skelana³⁹, gdje se optuženi nalazi pod rednim brojem 38. Nadalje da je optuženi bio pripadnik upravo voda Skelani, koji je pripadao Drugom odredu specijalne brigade policije Šekovići, potvrdio je niz saslušanih svjedoka kako Tužilaštva, tako i odbrane. U konačnici, ni sam optuženi nije sporio svoje svojstvo u inkriminisanom periodu, pa vijeće tu činjenicu ne nalazi spornom i potrebnom detaljnije utvrđivati.

B. OPŠTI KONTEKST DOGAĐAJA U ZAŠTIĆENOJ ZONI UN SREBRENICA

1. Status zaštićene zone

110. Kako to proizilazi iz Rezolucije 819 (1993) ⁴⁰ Vijeće sigurnosti je 16.04.1993. godine, proglasilo Srebrenicu „zaštićenom zonom“, koja kao takva „mora biti pošteđena svakog oružanog napada ili bilo kojeg neprjateljskog čina...“. Navedenom rezolucijom nadalje, zahtijevano je da „se odmah obustave svi oružani napadi od strane paravojnih jedinica bosanskih Srba na Srebrenicu i njihovo trenutno povlačenje iz područja oko Srebrenice“, te je između ostalog ponovo potvrđeno „da je svako zauzimanje odnosno oduzimanje teritorije prjetnjom ili upotrebom sile, uključujući i provedbu etničkog čišćenja nezakonito i neprihvatljivo“, dok su osuđene i odbačene „namjerne akcije poduzete od strane bosanskih Srba, s ciljem primoravanja na evakuaciju civilnog stanovništva iz Srebrenice i okolnih područja...“, te je između ostalog zahtijevano „neometano dostavljanje humanitarne pomoći u sve djelove Republike Bosne i Hercegovine, posebno civilnom stanovništvu Srebrenice...“

³⁸ Dokaz T-74 Spisak pripadnika specijalne brigade policije Skelani broj 01/1-8-39/95 od 15.05.1995. godine

111. Uspostavljanjem „zaštićene zone“ Srebrenica, koja je bila u zoni vojne odgovornosti, „Drinskog korpusa“, linije vojnih sukoba oko Srebrenice su se stabilizovale⁴¹, međutim ne i potpuno smirile. U cilju očuvanja mira, na području zaštićene zone, bile su raspoređene i mirovne snage UN⁴².

112. Ipak sve navedeno nije uspjelo očuvati mir u zaštićenoj zoni Srebrenica.

113. Kako to dalje proizilazi iz Butlerovog izvještaja, početkom 1995. godine rukovodstvo Republike Srpske, preduzelo je aktivnosti s cijem da „istočne enklave“, uključujući Srebrenicu, učini neodrživima, u kom cilju se prvo preduzimaju aktivnosti kao što su ograničavanje goriva i namirnica, da bi u maju i junu 1995. godine, duž južne granice „zaštićene zone“, došlo do manjih vojnih operacija Drinskog korpusa.

114. Sve to je predstavljalo pripremu terena, za vojnu operaciju šifrovanog naziva „Krivaja 95“, tačnije do kulminacije dolazi u julu 1995. godine kroz događaje koji će u daljem tekstu biti opisani.

2. Napad na Srebrenicu

115. Napad, koji su izvršili VRS i MUP, planiran je i definisan u naređenju „Krivaja 95“⁴³.

116. Operacija kodnog naziva „Krivaja 95“ predstavljala je plan VRS-a da se smanji površina srebreničke enklave i da se ona izoluje od obližnje muslimanske enklave Žepe⁴⁴.

117. 08.marta 1995. godine, Radovan Karadžić izdao je „Direktivu 7“, kojom je Drinskom korpusu naloženo sljedeće:

„demonstrativnim i aktivnim borbenim dejstvima....što pre izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima

³⁹ Dokaz T-75 Spisak ljudstva jedinice sa skelana,

⁴⁰ Dokaz T-83

⁴¹ Vidjeti „Iskaz o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija)- operacija Krivaja 95“, Richarda Butlera- u daljem tekstu Butlerov izvještaj

⁴² ibid.

⁴³ Utvrđena činjenica 4

⁴⁴ Dokaz T-53,Butlerov izvještaj

stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi.⁴⁵

Dalje se, u jednom dijelu Direktive navodi sljedeće:

„Preko nadležnih državnih i vojnih organa, zaduženih za rad sa UNPROFOR-om i humanitarnim organizacijama, planskim i nenametljivim restriktivnim odobravanjem zahteva, smanjiti i ograničiti logističku podršku snaga UNPROFOR-a u enklavama i dotur materijalnih sredstava muslimanskom življu, i učiniti ih ovisnim od naše dobre volje, a istovremeno izbeći osudu međunarodne zajednice i svetskog javnog mnjenja.“⁴⁶

118. Glavni štab VRS-a izdao je 31. marta 1995. godine Direktivu 7.1. koju je potpisao general Mladić. Direktiva 7.1. izdata je na osnovu Direktive broj 7 i upućivala je Drinski korpus da između ostalog sprovodi aktivna borbena dejstva oko enklava⁴⁷.

119. Kako to dalje proizilazi iz prihvaćenih utvrđenih činjenica "...tadašnji komandant Drinskog korpusa, general-major Milenko Živanović, potpisao je 2. jula 1995. godine dvije zapovijedi, u kojima se iznosi plan za napad na enklavu i raznim jedinicama Drinskog korpusa izdaje naređenje da pređu u stanje borbene gotovosti. Operacija je dobila šifrovani naziv "Krivaja 95".⁴⁸

120. Dakle iz svega navedenog proizilazi da je planski i sistematično od strane Glavnog štaba VRS, uz korištenje Drinskog korpusa kao operativnog elementa, organizovan napad na zaštićenu enklavu UN Srebrenicu, a prema ciljevima koji su uspostavljeni izdatim direktivama 7 i 7.1. Napad je imao za cilj etničko čišćenje Srebrenice, prije svega uskraćivanjem stanovništvu osnovnih životnih potrepiština, otežavanjem osnovnih uslova za život, uskraćivanjem hrane i pomoći⁴⁹, a potom i iseljavanjem stanovništva⁵⁰, te nanošenjem štete i velikog broja žrtava kroz vojne operacije.

⁴⁵ Dokaz T-84, Direktiva za dalja dejstva op.br 7 (u daljem tekstu Direktiva 7) brpk 2/2-11 od 08.03.1995. godine, UČ-33

⁴⁶ ibid.

⁴⁷ UČ-36

⁴⁸ UČ-39

⁴⁹ UČ-34 Tačno kao što je i bilo predviđeno tom direktivom, sredinom 1995. humanitarna situacija za bosansko muslimanske civile i vojno osoblje u enklavi postala je katastrofalna; UČ-35 Početkom jula 1995. iz niza izvještaja 28.divizije vidi se kako su snage AbiH u enklavi hitno tražile deblokadu koridora za humanitarnu pomoć i kako je, kada to nije uspjelo došlo do tragedije civila koji umiru od gladi."

⁵⁰ UČ-123,127,131,186..., dokaz T-91, dokaz T-53 Butlerov izvještaj

121. Ofanziva VRS na Srebrenicu započela je 6. jula 1995. godine.⁵¹ Napad koji su izvršili VRS i MUP planiran je i definisan u naređenju Krivaja 95.⁵² Do večeri 9. jula 1995. godine, Drinski korpus VRS-a prodro je četiri kilometra u dubinu enklave, zaustavivši se samo jedan kilometar ispred grada Srebrenice⁵³.

122. O napadu VRS-a i MUP-a na područje enklave, iskaze je dao i veći broj svjedoka saslušanih na glavnom pretresu.

123. Tako iz iskaza svjedoka I-1 i I-2, Munire Subašić i Envera Husića proizilazi da je granatiranje zaštićene zone trajalo od 6. jula 1995. godine, te da je isto naročito intenzivirano u periodu 10. i 11. jula 1995. godine. Granatiranje je vršeno od strane Drinskog korpusa, u zoni odgovornosti istog, i svi svjedoci iskazuju da su počeli osjećati strah, da nije bilo više uslova za život, zbog čega se i odlučuju napustiti enklavu, što i jeste bio jedan od ciljeva napada definisan od strane Glavnog štaba VRS.

124. U takvim okolnostima, kada je stanovništvo uskraćivanjem najosnovnijih uslova za život, te stalnim granatiranjem kroz koje su životi stanovništva bili dovedeni u pitanje, odlučilo napustiti Srebrenicu, ne može se prihvatiti tezu odbrane da je to napuštanje bilo dobrovoljno. Takvom zaključku u prilog govori i činjenica, prihvaćena iz presude pretresnog vijeća MKSJ-a *Tužilac protiv Krstića*, *„dok su se organizovali konvciji autobusa 12. jula 1995., general Mladić je u jednom uhvaćenom razgovoru rekao: To je kapituliralo sve i predalo se, i evakuirat ćemo sve ko hoće i ko neće“*⁵⁴ Svjedok Joseph Kingori⁵⁵, vojni posmatrač UN-a u Potočarima, prisustvovao je jednom od sastanaka u hotelu „Fontana“, sa predstavnicima bosanskih Srba, tema kojeg je bio razgovor o ljudima u enklavi, a kojom prilikom je pukovnik Vuković rekao *„da oni tu ne pripadaju i da treba svi da odu iz enklave...ukoliko Muslimani ne odu on će ih sve pobiti“*⁵⁶. Kako je dalje svjedok Kingori istakao, niko od ostalih predstavnika bosanskih Srba koji su bili tu prisutni, nije se na takvu izjavu pobunio, nego je, po riječima svjedoka *„izgledalo kao da su oni već razgovarali o*

⁵¹ UČ-40

⁵² UČ-4

⁵³ UČ-45

⁵⁴ UČ-127

⁵⁵ Dokaz T-143 transkript svjedočenja Joseph-a Kingorija iz predmeta Krstić od 31.03.2000. godine

⁵⁶ Ibid str.14

tome što je on rekao, izgledalo je kao da nam on samo prenosi ono što su ranije razgovarali⁵⁷.

125. Svjedok Miroslav Deronjić⁵⁸, istakao je da je u razgovoru sa Karadžićem koji je održan 9. jula, Karadžić rekao sljedeće:

»Miroslave, to sve treba pobiti«, a zatim je dodao »sve što stignete«, i pri tom je koristio "vi" u množini. Zatim je dodao sjedeću rečenicu »Princip Zapadna Slavonija«. To je doslovce rečenica koju je upotrijebio. Sto posto sam siguran da je upotrijebio tačno te riječi. To je bio jedan osvrt na nedavne napade Hrvata u Zapadnoj Slavoniji, o čemu smo prethodno bili razgovarali. Shvatio sam da se to odnosi na rašireno mišljenje da su Hrvati tokom napada ubili sve šta im se našlo na putu uključujući i civile.»

126. Dakle, postojao je jedan sistematičan plan napada na područje zaštićene zone Srebrenica, koji je realizovan kroz aktivnosti granatiranja, iseljavanja, a potom i ubijanja vojnosposobnog muškog stanovništva enklave, a koji je provođen u sadejstvu snaga VRS i MUP RS. Naime, kako to proizilazi iz Butlerovog izvještaja, u julu 1995. godine, uspostavljena su četiri privremena komandna odnosa u vezi sa Drinskim korpusom, u okviru čega je kao jedna od jedinica potčinjena Drinskom korpusu u inkriminisanom periodu i Specijalna brigada policije Republike Srpske (jedinica MUP-a), a kojoj je pripadao u okviru Drugog odreda i Vod Skelani, u čijem sastavu je, kako je već prethodno istaknuto, bio i optuženi Željko Ivanović. To potvrđuje i naredba broj 64/95 od 10. jula 1995. godine⁵⁹, koju je izdao v.d. ministar unutrašnjih poslova Tomo Kovač, iz koje proizilazi da su formirane su zajedničke snage jedinica MUP-a (uključujući I četu iz Centra za obuku na Jahorini, Drugi odred "Šekovići" i Četa PJP CJB Zvornik) da pomognu snagama Vojske RS u napadu. Prema ovoj naredbi zajedničke snage jedinica MUP-a stavljene su pod komandu Drinskog korpusa VRS, koji je dalje bio podređen Glavnom štabu VRS pod komandom generala Ratka Mladića.

⁵⁷ Ibid str. 15

⁵⁸ Dokaz T-149 Izjava Miroslava Deronjića od 25.11.2003. godine

⁵⁹ Dokaz T-13

3. 10. juli 1995. godine

127. Ujutro 10. jula 1995. godine, situacija u samoj Srebrenici bila je napeta. Stanovnici od kojih su neki bili naoružani prepravili su ulice grada⁶⁰.

128. Komandant pukovnik Vidoje Blagojević, tadašnji načelnik štaba Bratunačke lake pješadijske brigade, 10. jula 1995. godine, izdao je naredbu za potpunu mobilizaciju svih vojnih obveznika iz radne obaveze, koja je imala biti realizovana do 18:00 sati navedenog dana⁶¹.

129. Dolazi do povlačenja jedinica vojske i policije sa drugih ratišta. 10.jula 1995. godine⁶², tadašnji v.d. ministra unutrašnjih poslova Tomo Kovač, izdaje naredbu kojom se naređuje da se izdvoji dio snaga MUP-a RS koji učestvuje u borbenim djestvima na sarajevskom ratištu, te da se imaju uputiti kao samostalna jedinica u rejon Srebrenice u toku narednog dana (11. jula 1992. godine). U sastav te novoformirane samostalne jedinice ulaze Drugi odred specijalne policije "Šekovići", Prva četa PJP CJB Zvornik i mješovita četa združenih snaga MUP-a RS-a, Srbije i RS i četa iz kampa za obuku na Jahorini. Zadatak navedene jedinice je da pomognu snagama Vojske RS u napadu.

130. Kako to proizilazi iz Butlerovog izvještaja, tokom večeri 10. jula 1995. godine, glavnina muslimanske 28. pješadijske divizije napustila je grad, krećući se prema sjeverozapadnom uglu enklave, kako bi se pripremila za probijanje prema Tuzli, dok se žene, djeca, stariji i iznemogli, počinju kretati prema relativnoj sigurnosti baza UN u Srebrenici i Potočarima.

131. Osim svjedoka koji u svojim iskazima govore o kulminaciji napetosti i straha u Srebrenici navedenog dana, neuslovnosti za dalji opstanak u krugu zaštićene zone, što ih primorava i na odluku o njenom napuštanju, o vanrednom stanju svjedoče i hitni zahtjevi pukovnika Karremans-a za zračnu podršku NATO-a za odbranu grada, ali nikakva pomoć nije stigla do narednog dana, 11.07.1995. godine do 14:30 sati, kada je NATO bombardovao tenkove VRS-a koji su se primicali gradu⁶³.

⁶⁰ UČ-47

⁶¹ Dokaz T-89

⁶² Dokaz T-13

⁶³ UČ-48

4. 11.juli 1995. godine

132. Već u 11:00 sati 11. jula 1995. godine, srpske udarne snage ponovo su napredovale prema gradu, a holandski mirovnjaci su se i dalje povlačili pred njima. Do podneva su posljednje muslimanske odstupnice napustile svoje položaje, snage UN-a su se povukle u svoju bazu u sjevernom dijelu grada [Srebrenice], koja je bila još uvijek puna muslimanskih izbjeglica. Do 16:00 sati istoga dana, Holanđani su počeli evakuaciju preostalih 4.000-5.000 muslimanskih civila iz baze čete „Bravo“ u Srebrenici, a odredište je bila glavna baza UN-a, dva kilometra sjevernije u Potočarima⁶⁴. Nakon toga snage VRS su ušle u grad koji je tada bio gotovo napušten⁶⁵.

133. Kasno poslijepodne 11. jula 1995. general Mladić, u pratnji generala Živanovića (tadašnjeg komandanta Drinskog korpusa), generala Krstića (u to vrijeme zamjenika komandanta i načelnika štaba Drinskog korpusa) i drugih oficira VRS-a, trijumfalno je prošetao praznim ulicama Srebrenice.⁶⁶

134. Do večeri 11. jula 1995. u Potočarima se okupilo oko 20.000 do 25.000 izbjeglica⁶⁷. Njih nekoliko hiljada nahrupilo je u samu bazu UN-a, dok su se drugi smjestili po obližnjim fabrikama i poljima⁶⁸.

135. Svjedok Munira Subašić⁶⁹, koja je u julu 1995. godine takođe živjela u Srebrenici, istakla je da su 11. jula 1995. godine, ujutro između 10:00 i 12:00 sati, počeli prolaziti transporteri UNPROFOR-a i prevodioci sa transportera vikati da je „Srebrenica pala i da se napušta“. Ona, muž i sin su došli u bazu UN u Potočarima.

136. Svjedok Kingori izjavio je da je 11. jula 1995. godine na prostoru u i oko baze UN-a u Potočarima bio veliki broj izbjeglica i to otprilike 5.000 u samoj bazi, i 7.000 - 8.000, ili možda čak i 10.000 izvan nje. U pogledu odnosa muškaraca i žena, svjedok je izjavio : *„možda neću biti sasvim precizan u postotcima, ali muškaraca je bilo manje od žena, pa rekao bih da je bilo 80% žena, a ostatak da su bili muškarci. Većina muškaraca koji su bili*

⁶⁴ Butlerov izvještaj, str. 34

⁶⁵ Ibid, str.35

⁶⁶ UČ-51

⁶⁷ UČ-65

⁶⁸ UČ-66

⁶⁹ Transkript sa glavnog pretresa u predmetu X-KR-06/180-3 od 11.03.2010. godine, str.5-6

*tamo, većina su bili starji ljudi, dakle starji od one dobi u kojoj bi bili sposobni za borbu ili mlađi...bili su mlađi dečki*⁷⁰

137. Ovdje je potrebno posebno naglasiti da iz provedenih dokaza upravo proizilazi da su se na područje baze UN-a u Potočarima sakupljali pretežno žene, djeca i starci kako bi sa tog mjesta bili transportovani na područja pod kontrolom Armije BiH.

138. Međutim, to nisu nikako bile svi Muslimani koji su ostali u enklavi. Od večeri 10. jula 1995. godine, vojnici A BiH i muškarci Muslimani, okupljali su se u području sela Šušnjari i Jaglići, gdje je formirana kolona od 10.000-15.000 ljudi (vojnika i civila), koja je pokušala pobjeći tim putem⁷¹. Samo manji broj žena, djece i staraca kretao se kroz šume zajedno sa kolonom⁷². Kako je utvrđeno u presudi MKSJ-a, mlađi muškarci bojali su se da će ih ubiti ako padnu u ruke bosanskih Srba u Potočarima i vjerovali su da su im šanse veće ako kroz šume pokušaju pobjeći do Tuzle⁷³. Kolona je bila mješovita, vojna i civilna. Otprilike trećinu kolone bosanskih Muslimana činili su vojnici 28. divizije, a oko dvije trećine bili su muškarci civili, bosanski Muslimani iz Srebrenice⁷⁴. Čelo kolone činile su jedinice 28. divizije, nakon njih su išli civili pomiješani sa vojnicima, a na začelju kolone nalazio se Samostalni bataljon 28. divizije⁷⁵.

139. Svjedok Enver Husić⁷⁶ izjavio je da je nakon jakog granatiranja Srebrenice 10. jula 1995. godine, morao napustiti svoju kuću, te je sa porodicom otišao kod familije „kod autobuske stanice“, gdje se skupio narod. Sutradan, 11. jula 1995. godine, žene i djeca odlaze u Potočare, a on sa ocem i ostalim vojnosposobnim muškarcima, u mjesto Kazane, gdje se formira kolona usmjerena prema mjestu Jaglići. Svjedok pojašnjava da su on i njegova porodica slijedili odluku većine, da je bilo neka generalna odluka da žene i djeca idu u Potočare, a muškarci pokušaju bijeg kroz šumu.

140. I svjedok I-1⁷⁷ ističe da su 11. jula 1995. godine, „protjerani iz svojih domova od strane agresora“. Kako dalje svjedok ističe, žene i djeca su otišli u Potočare, jer je obećano da će biti odmah evakuisane, da će biti sigurni i da ih niko neće dirati, dok on,

⁷⁰ T-134, str 23

⁷¹ Butlerov izvještaj str.35

⁷² UČ 161

⁷³ UČ-148

⁷⁴ UČ-153

⁷⁵ Uč-154

⁷⁶ Transkript sa glavnog pretresa u predmetu X-KR-06/180-3 od 07.04.2010. godine, str.5-6

⁷⁷ Transkript sa glavnog pretresa u predmetu X-KR-06/180-3 od 10.09.2009 godine, str.5-6

zajedno sa drugim vojnosposobnim muškarcima odlazi u pravcu Jaglića, gdje se formira kolona koja je imala za cilj da se pokuša probiti prema Tuzli.

141. Svjedok I-2 takođe je bio u koloni muškaraca koja se kroz šumu pokušavala probiti prema Tuzli.

142. O padu Srebrenice 11. jula 1995. godine, govori i činjenica da je tadašnji predsjednik RS-a izdao tog dana dvije direktive vezane za Srebrenicu i to direktivu kojom je Miroslava Deronjića imenovao za civilnog komesara opštine Srpska Srebrenica, te druga kojom se formira SJB u Srpskoj Srebrenici. Obje izdate direktive sadrže naređenje „građane kcji su učestvovali u borbama...tretirati kao ratne zarobljenike...a ostalim omogućiti slobodan izbor mjestu života i preselečenja.“⁷⁸

143. Međutim, sve ono što je uslijedilo navedenog i narednih dana, uključujući i sadržaj sastanaka u hotelu Fontana, ukazuju da bilo kakav izbor nije predstavljao mogućnost za izbjeglice iz Srebrenice.

5. 12. juli 1995. godine

144. 12.juli 1995. godine, kako to proizilazi iz provedenih dokaza, karakterišu dvije bitne činjenice: toga dana, započinje masovno iseljavanje stanovništva, pretežno žena, djece i staraca okupljenih navedenog i prethodnih dana oko baze UN u Potočarima, čemu prethodi i odvajanje vojnosposobnih muškaraca iz te grupe, ali tog dana, tačnije do zore 12. jula 1992. godine, u različite štabove VRS, počele su pristizati informacije da se okupila velika kolona Muslimana i da se iz područja Jaglića namjeravaju izvući iz bivše enklave⁷⁹.

145. Iako je stanovništvu Srebrenice, od strane predstavnika srpskih vojnih vlasti, a što je bio dio diskusije na drugom i trećem sastanku u hotelu Fontana, nuđena kao jedna od alternativa da ostanu da tu žive, ili ako im to ne odgovara da idu gdje žele, uz obećanje da će se poštovati želje svakog pojedinačnog stanovnika, ali pod uslovom da predaju oružje⁸⁰, od samog početka jasno je bilo da muslimanskom stanovništvu nije ostavljena nikakva mogućnost izbora. Bosansko muslimanske izbjeglice niko nije konsultovao niti im dao mogućnost izbora u vezi sa njihovom konačnom destinacijom⁸¹. Naime, kako je to konstatovano i u presudama MKSJ-a. *Planovi da se iz enklave odvezu civili, bosanski*

⁷⁸ Butlerov izvještaj str.35

⁷⁹ Butlerov izvještaj str. 39

⁸⁰ Butlerov izvještaj, citat transkripta sa 3.sastanka u hotelu Fontana, str. 40

Muslimani postali su kristalno jasni na tom drugom sastanku⁸². Osim toga, general Mladić, je bio taj kcji je zakazao sastanke u hotelu Fontana gdje je potpuno jasno pokazao da želi da bosanski Muslimani odu sa tog područja⁸³.

146. I pored obećanja davanim bosanskim Muslimanima, *na sastanku u hotelu „Fontana“ 12. jula 1995. godine general Mladić je kazao da će se među svim vojno sposobnim muškarcima iz mase u Potočarima biti izvršena provjera da bi se ustanovilo ima li među njima ratnih zločinaca.*⁸⁴

147. Provedeni dokazi, po ocjeni ovog vijeća, na nesumnjiv način potvrđuju da je postojala namjera trajnog i prisilnog preseljenja ukupnog bošnjačkog civilnog stanovništva iz enklave Srebrenica, s namjerom djelimičnog istrijebljenja skupine bošnjačkog naroda Istočne Bosne.

148. 12. jula 1995. godine, general major Milenko Živanović izdao je naredbu⁸⁵ da se svi raspoloživi autobusi i minibusi, u vlasništvu jedinica VRS, stave na raspolaganje komandi Drinskog korpusa, te da najkasnije do 16:30 dana 12.07.1995. godine, budu upućeni u Bratunac-sportski stadion. Iz istog dokumenta proizilazi daje već upućen i zahtjev Ministarstvu odbrane RS da se mobilišu i svi raspoloživi autobusi iz državnih i privatnih imaoaca i stave na raspolaganje Drinskom korpusu do navedenog vremena.

149. Istovremeno civilne vlasti VRS-a, intenzivno mobilišu autobuse iz različitih opština u Republici Srpskoj⁸⁶.

150. Međutim, napuštanje zaštićene zone nije bila mogućnost za sve civile okupljene oko baze UN u Potočarima. Kako je već istaknuto, na trećem sastanku u hotelu „Fontana“, prethodne večeri, general Mladić obznanio je namjeru da odvoji muškarce starosti od 16 do 60 godina, „radi provjere da li su ratni zločinci“. U vrijeme kada su se bosansko-muslimanske izbjeglice počele ukrcavati u autobuse, vojnici bosanski Srbi sistematski su izdvajali vojno sposobne muškarce koji su se u gužvi pokušali ukrcati, a uopšte, odvajanje muškaraca od ostalih izbjeglica u Potočarima odvijalo se od jutra, 12. jula 1995.,

⁸¹ UČ-128

⁸² UČ-125

⁸³ UČ-126

⁸⁴ UČ-124

⁸⁵ Dokaz T-91

⁸⁶ Butlerov izvještaj, str. 43

nastavljeno je i 13. jula, te su ti izdvojeni muškarci ukrcavani u zasebne autobuse, a ne one u kojima su bili žene i djeca i starci.⁸⁷

151. I iz transkripta svjedoka Deronjića⁸⁸, proizilazi takođe da je vršeno razdvajanje muškaraca od žena. Kako Deronjić ističe: „*Vasić mi je rekao da ispred UNPROFOR-a odvajaju muškarce od žena. Zamolio sam Vasića da prenese Mladiću da je potpuno suludo da to rade na licu mjesta gdje je UNPROFOR da to jednostavno nije mjesto za to. ...*“ O sudbini tih izdvojenih muškaraca bit će riječi dalje u presudi.

152. 12. jula 1995. godine, general Mladić obavio je više posjeta Potočarima. Svjedok Kingori u svom iskazu istakao je da je 12. jula 1995. godine vidio generala Mladića, kako zajedno sa drugim visokim oficirima i vojnicima, okupljenim Muslimanima pored baze UN-a dijeli bezalkoholna pića i bombone, a što je snimala kamera. Svjedok je odmah, kako je istakao, pomislio da se radi o propagandi, „*da hoće da pokažu svijetu kako oni ipak nešto rade za ove jude*“, a da je u pravu, da je zaista riječ samo o propagandi kako je prvobitno i pomislio, zaključio je po tome što čim bi se kamera okrenula na drugu stranu, vojnici bi uzimali bombone od onih kojima su ih upravo bili dali⁸⁹.

153. Da je general Mladić bio toga dana u Potočarima, proizilazi i iz iskaza svjedokinje Munire Subašić, koja je istakla da je general Mladić rekao da se muškarci moraju provjeriti, a da žene i djeca mogu ići. Ona je plakala, general Mladić ju je pitao zašto plače i kada je rekla da traži sina, upitali su kako se zove i prozvali ga. Dovedi su ga tu, i ona je mislila da će ga ostaviti s njom, međutim, ponovo su ga odveli i od tada ga nikada nije vidjela, niti mu je, do dana svjedočenja, pronašla posmrtnu ostatku.

154. Drugi događaj, vezan za 12. juli 1995. godine, tiče se saznanja o koloni muslimanskih izbjeglica koja je formirana u području Jaglića. Naime, *neposredno nakon zauzimanja Srebrenice nije bilo poznato gdje se nalazi 28. divizija Armije BiH. To je VRS stvaralo velike brige jer je postojala mogućnost da se snage 2. korpusa A BiH, koje su napadale iz pravca Tuzle i Kladrja, povežu s elementima 28. divizije*⁹⁰. Međutim, kako to proizilazi iz Butlerovog izvještaja, presretnuti telefonski razgovori iz ranih jutarnjih sati tog 12. jula 1995. godine, ukazuju na to da su komandanti VRS-a počeli pratiti kretanje kolone,

⁸⁷ UČ 113, 113,110,108

⁸⁸ Izjava od 25.11.2003. godine iz predmeta Blagojević, tačka 198

⁸⁹ Dokaz T-143, Transkript svjedočenja Joseph-a Kingorija u predmetu Krstić, 31.03.2000. godine, str.29

⁹⁰ UČ-149

te da su do popodnevnih sati navedenog dana, komanda Drinskog korpusa i Zvorničke brigade bile detaljno upoznate sa smjerom kojim se kreće kolona⁹¹. Jedinice vojske i policije RS, koje su djelovale pod vojnom kontrolom, pokušale su spriječiti kolonu u bijegu, te dolazi do sukoba tih jedinica sa kolonom⁹². U periodu 12. do 18. jula 1995. godine, brigade Drinskog korpusa, a posebno Bratunačka i Zvornička brigada, bile su angažovane u borbenim dejstvima protiv kolone bosanskih Muslimana koja se nastojala probiti na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana⁹³. Jaka vatra i granatiranje nastavili su se tokom cijelog dana 12. jula 1995. godine sve do u noć i na kraju su ljudi sa čela kolone izgubili svaku nadu⁹⁴. Na nekim mjestima su postavljane zasjede, a na drugima su bosanski Srbi pozivali ljude iz šume, nagovarajući ih da se predaju i obećavajući da će se pridržavati Ženevskih konvencija⁹⁵. Grupa od otprilike 2.000 do 3.000 ljudi iz kolone stigla je na područje između Konjević-Polja i Nove Kasabe do jutra 13. jula 1995. godine. Nisu mogli preći put, jer su ga blokirale jedinice bosanskih Srba. Oko 13:00 sati snage bosanskih Srba su opkolile tu veliku grupu. Veliku grupu su tada prisilili da krene asfaltnim putem⁹⁶.

155. Međutim, situacija koja se dešavala nakon predaje ili zarobljavanja, ili pak odvajanja od žena i djece u Potočarima (oduzimanje ličnih dokumenata⁹⁷, uskraćivanje hrane, vode i lijekova⁹⁸, ubijanje⁹⁹), upućivala je na zaključak da je tim ljudima namijenjena drugačija sudbina, a ne samo ispitivanje i potom evakuisanje.

156. To potvrđuje i iskaz svjedoka Deronjića¹⁰⁰ koji je istakao da je 13. jula 1995. u jutarnjim časovima, u razgovoru koji je između njega i Beare vođenog u njegovoj kancelariji, pukovnik Beara rekao da „muslimanske zarobljenike treba pobiti, da je dobio naređenje za to“, a protiv čega je, kako je istakao, on bio.

⁹¹ Vidjeti paragraf 166 presude- u sastavu kolone nalazio se znatan dio 28.divizije

⁹² Butlerov izvještaj

⁹³ UČ-173

⁹⁴ UČ-177

⁹⁵ UČ-165

⁹⁶ UČ-178

⁹⁷ Iskaz svjedoka Kingorija, UČ-167

⁹⁸ UČ-69,700,73

⁹⁹ UČ-111, UČ-114, UČ-180

¹⁰⁰ Deronjić, iskaz iz predmeta Nikolić, 28.10.2003. godine, str. 1559 transkripta

157. Transport muškaraca bosanskih Muslimana iz Potočara počeo je popodne 12. jula 1995. godine¹⁰¹. Komanda Drinskog korpusa je 12. i 13. jula 1995. morala biti informisana o prebacivanju autobusa s njihovog prvobitnog zadatka prevoženja bosansko-muslimanskih žena, djece i staraca na transport muškaraca iz Potočara u Bratunac¹⁰². Većina muškaraca bosanskih Muslimana izdvojenih u Potočarima i uhvaćenih u šumama, držana je u Bratuncu jedan do tri dana, a zatim odvedena na druga mjesta zatočenja i na mjesta pogubljenja¹⁰³.

6. 13. juli 1995. godine

158. 13. jula 1995. godine, dovršeno je iseljavanje bosanskog muslimanskog stanovništva, ali su i počela prva masovna ubistva zarobljenih muškaraca na području Srebrenice. O strijeljanju u krugu ZZ „Kravica“ bit će posebno riječi kod opisivanja uloge i radnji optuženog Ivanovića, dok će se ovdje, u okviru opšteg konteksta događaja u Srebrenici, vijeće osvrnuti generalno na dešavanja tog dana.

159. Žene djeca i starci potrpani su 12. i 13. jula 1995. godine u autobuse pod kontrolom snaga VRS-a i dovezeni iz Potočara na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana u blizini Kladnja¹⁰⁴. Kako to proizilazi iz utvrđene činjenice 186, do 19:00 ili 20:00 sati, [12.jula], Potočare je autobusima i kamionima napustilo ukupno oko 9.000 do 10.000 muškaraca, žena, djece i starih ljudi bosanskih Muslimana¹⁰⁵. Odvoženje bosansko-muslimanskog stanovništva iz Potočara dovršeno je uvečer 13.jula 1995. godine¹⁰⁶. Međutim, htijenje da se pohvataju svi bosansko-muslimanski muškarci, bilo je tako jako, da su bosansko-srpske snage kod Tišće, sistematski zaustavljale autobuse koji su prevozili žene, djecu i starije i provjeravali da li se u njima kriju muškarci¹⁰⁷.

160. Muškarci bosanski Muslimani, koji su u Potočarima odvojeni od žena, djece i staraca (čiji broj je iznosio otprilike 1000) prebačeni su u Bratunac, gdje su kasnije dovedeni muškarci bosanski Muslimani zarobljeni u koloni¹⁰⁸. Nije učinjen nikakav vidljivi

¹⁰¹ UČ-185

¹⁰² UČ-184

¹⁰³ UČ-145

¹⁰⁴ UČ-90

¹⁰⁵ UČ 286

¹⁰⁶ UČ-94

¹⁰⁷ UČ-204

¹⁰⁸ UČ-118

napor da se zarobljenike iz Potočara drži odvojeno od muškaraca iz kolone, zarobljenih u šumi¹⁰⁹.

161. Između 1.000 i 4.000 zarobljenih muškaraca bosanskih Muslimana iz kolone držano je 13.jula na livadi u Sandićima, koja se nalazi na putu Konjević polje-Bratunac. Većina muškaraca bili su civili. Vojnici su muškarce koje su čuvali prisilili da bace svoje stvari na velike gomile i predaju sve svoje dragocijenosti¹¹⁰.

162. U Bratuncu je u noći 13. jula bilo parkirano između 80 i 120 autobusa i kamiona,a procjenjuje se da je u njima bilo zatočeno oko 3.500 do 4.500 muškaraca bosanskih Muslimana¹¹¹.

163. Dakle, postojalo je više mjesta na kojima su držani bosanski Muslimani, muškarci, bilo oni koji su se predali ili su bili zarobljeni iz kolone, bilo oni koji su odvojeni od žena i djece u Potočarima, ili izdvojeni naknadno iz autobusa koji su te žene, djecu i starce odvozili na teritoriju pod kontrolom A BiH. Tako, kako to proizilazi iz utvrđenih činjenica, ali i Butlerovog izvještaja, 13. jula 1995. godine, zarobljeni muškarci držani su na livadi u Sandićima¹¹², zatočeni u kamionima i autobusima u Bratuncu¹¹³, u Novoj Kasabi¹¹⁴, staroj školi iza škole „Vuk Karadžić“ u Bratuncu¹¹⁵, u Orahovcu i školi u Grbavcima¹¹⁶ i sl. Sa svih tih mjesta zarobljeni muškarci, Muslimani, tog ili narednih dana, odvođeni su na mjesta masovnih stratišta, a što Butler opisuje u svom izvještaju. Iz utvrđene činjenice iz presude MKSJ, a što je i ovo vijeće prihvatilo kroz utvrđenu činjenicu 194 proizilazi: „Takođe je očigledno da je 13. jula 1995. kad je jedno vozilo poslato u izviđanje mogućih mjesta zatočenja, Zvornička brigada znala za planove da se zarobljeni bosanski Muslimani odvezu sjevernije, na mjesta unutar njene zone odgovornosti. Ta odluka da se oni transportuju na zabačene sjevernije lokacije (opet bez opskrbe hranom i vodom) umjesto

¹⁰⁹ UČ-119

¹¹⁰ UČ-179

¹¹¹ UČ-189

¹¹² Većim dijelom sprovedeni i strijeljani u predvečerje 13.jula 1995. u ZZ „Kravica“

¹¹³ Ujutro 14. jula odvedeni u školu u Petkovcima,nakon čega su pogubljeni- Butlerov izvještaj 6.9-6.10

¹¹⁴ Završili na stratištima u zoni Zvorničke brigade- Butlerov izvještaj 12.8

¹¹⁵ Oni koji nisu ubijeni za vrijeme trodnevnog boravka u školi, 15 jula 1995. godine su prevezeni u školu u Pilici, a potom na vojnu ekonomiju Branjevo gdje je izvršeno masovno pogubljenje- Butlerov izvještaj 6.4-6.5

¹¹⁶ 14. jula u popodnevnim satima odvedeni svezanih očiju u polje, gdje su postrojani i pogubljeni- Butlerov izvještaj 7.6-7.27

u regularne objekte za ratne zarobljenike, bila je nedvosmislen znak da je počelo sprovođenje plana masovne egzekucije.¹¹⁷

164. Kako to dalje proizilazi iz Butlerovog izvještaja, 13. jula 1995. godine MUP RS dobio je zadatak od VRS da dovrši premještanje ostatka civilnog muslimanskog stanovništva iz Potočara i da se „pozabavi“ Muslimanima na području južno od ceste Bratunac-Konjević Polje. Načelnik CJB Zvornik Vasić poslao je izvještaj da je general Mladić obavijestio MUP da je VRS preusmjerila svoju vojnu operaciju prema Žepi i da sav ostali posao prepušta MUP-u, uključujući evakuaciju ostatka civilnog stanovništva (oko 15.000 ljudi) iz Srebrenice. Osim toga, zadatak uklanjanja prijetnje koju predstavlja 8.000 muslimanskih vojnika blokiranih u šumi oko Konjević Polja, takođe je trebao da uradi MUP¹¹⁸.

165. Dana 13. jula 1995. godine Glavni štab izdaje naređenje, upućeno komandi Drinskog korpusa, broj 03/4-1638, kojim se zabranjuje odavanje tajnih vojnih podataka u zoni izvođenja borbenih dejstava, ali isto tako nalaže zatvaranje dijela puta Konjević polje-Kravica- Bratunac i Rogatica-Borike-Višegrad, uz šta je posebno naglašeno da se nikakve informacije ne smiju odavati.¹¹⁹ Sve to dodatno upućuje na činjenicu da se započelo sa sprovođenjem plana masovne egzekucije.

166. Dakle, u danima koji su uslijedili nakon 13. jula 1995. godine, kada su izvršena prva pogubljenja zarobljenih muškaraca Muslimana iz Srebrenice, takva pogubljenja su nastavljena na različitim lokacijama. Određen broj muškaraca koji u zoni Bratunačke brigade nije pogubljen, u danima koji su uslijedili nakon 13. jula, prevežen je na različita mjesta u zoni odgovornosti Zvorničke brigade, sjevernije, gdje su pogubljenja nastavljena.

167. Na takav način, na području Srebrenice ubijen je veliki broj muškaraca, koji su činili približno petinu srebreničke civilizacije¹²⁰. Kako to proizilazi iz utvrđenih činjenica u presudama MKSJ-a, *nakon zauzimanja Srebrenice u julu 1995. godine, snage bosanskih Srba pogubile su nekoliko hiljada muškaraca bosanskih Muslimana. Ukupan broj pogubljenih kreće se vjerovatno između 7000 i 8000 muškaraca.*¹²¹

¹¹⁷ UČ 194

¹¹⁸ Butlerov izvještaj 12.7

¹¹⁹ Butlerov izvještaj 12.10

¹²⁰ UČ 22

¹²¹ UČ 9

7. 17. do 19. juli 1995. godine

168. Aktivnosti oko pokopavanja pogubljenih muškaraca započele su već 13. jula 1995. godine u večernjim satima. Iz utvrđene činjenice 220 proizilazi da je pukovnik Beara, zajedno sa Miroslavom Deronjićem i drugima počeo organizirati pokopavanja muškaraca bosanskih Muslimana ubijenih u skladištu u Kravici navedenog dana, u večernjim satima. Između 14. i 16. jula 1995. godine, tijela muškaraca bosanskih Muslimana prebačena su kamionima iz skladišta u Kravici na grobne lokalitete u selima Glogova i Ravnice, gdje su trebala biti pokopana.

169. Iako se najveći broj muškaraca predao ili je zarobljen u danima 12. i 13. juli 1995. godine, snage VRS i njima pretpotčinjene jedinice MUP-a, pripadnici Drinskog korpusa, sve do 17. jula nastavili su pretraživati područje kako bi zarobili [preostale] Muslimane iz kolone.¹²² Kako je prethodno opisano, a što proizilazi iz Butlerovog izvještaja, u svim tim danima vršena su i masovna pogubljenja na različitim lokacijama. Butler u svom izvještaju zaključuje da su „sva masovna pogubljenja završena do večeri 17. jula 1995. godine. Završen je i veći dio aktivnosti na pokopu poslije pogubljenja.“¹²³

170. Međutim, u tim danima sudbina pogubljenih muškaraca domaćoj i svjetskoj javnosti je bila nepoznanica. U periodu od 14. do 19. jula 1995. godine, održan je niz sastanaka sa predsjednikom Slobodanom Miloševićem i generalom Ratkom Mladićem, na kojima su se vodili pregovori o tome da se UNHCR-u i MKCK-u dozvoli pristup na to područje, ali premda je dogovor postignut, VRS je nastavio braniti pristup područjima na kojima su bili zatočeni bosanski Muslimani.¹²⁴

171. Sve to, a imajući u vidu aktivnosti koje su u međuvremenu preduzimate u pravcu pokopavanja ubijenih u masovne grobnice, upućuje na zaključak da se prije dolaska bilo koga na područje zaštićene zone, nastojalo prikriti tragove stravičnog zločina, u kojem je pogubljeno više od 7.000 muškaraca Bošnjaka. Nema sumnje, po ocjeni ovog vijeća, da je iseljavanje civilnog muslimanskog stanovništva opštine Srebrenica, bilo prisilno, te da je protjerivanje oko 40.000 stanovnika i pogubljenje više od 7.000 muškaraca i mladića Bošnjaka, na naprijed opisani način, predstavljalo realizaciju namjere da se djelimično istrijebi skupina bošnjačkog naroda Istočne Bosne.

¹²² UČ 160

¹²³ Butlerov izvještaj 10.53

¹²⁴ UČ 263 i 264

172. U daljem tekstu bit će opisane uloga i radnje optuženog u realizaciji takvog cilja.

IX. DRUGI ODRED SPECIJALNE BRIGADE POLICIJE

173. Optuženi Željko Ivanović, kako je to već ranije konstatovano u ovoj presudi, u inkriminisanom periodu bio je pripadnik Drugog odreda specijalne brigade policije (Odred Šekovići) i to njenog trećeg voda- voda Skelani.

174. Kako to proizilazi iz saglasnih izjava svjedoka, pripadnika istog voda, a koji su saslušani na glavnom pretresu, svjedoka I-3, Miladina Stevanovića, Velibora Maksimovića, Petra Mitrovića, Milenka Trifunovića, odred Šekovići je sredinom juna 1995. godine bio raspoređen na sarajevsko ratište, na teren u Srednjem, gdje su se zadržali oko 15 dana, nakon čega su preraspoređeni u zaštićenu zonu UN-a Srebrenica.

a. Alibi optuženog

175. Prije svega, ovdje je potrebno naglasiti da ovo vijeće nije poklonilo vjeru alibiju optuženog da on nije bio sa jedinicom na sarajevskom ratištu, na terenu u Srednjem, te da samim tim nije ni mogao biti, ili da bi bio, preraspoređen u Bratunac, na područje enklave, te da stoga nije ni bio učesnik inkriminiranih događaja.

176. Kada je riječ o alibiju optuženog, odbrana je saslušala svjedoke Milisava Marjanovića, Milenka Trifunovića, Aleksandra Radovanovića, Velibora Maksimovića, te Dragišu Živanovića na okolnost da optuženi Željko Ivanović, nije bio na terenu u Srednjem sa svojom jedinicom, niti da je sa jedinicom došao u Bratunac i bio raspoređen na putnoj komunikaciji Bratunac-Konjević Polje, te u konačnici u vrijeme kada se inkriminirani događaj desio, bio u krugu ZZ „Kravica“.

177. Kada je riječ o alibiju, i njegovoj dokaznoj snazi, ovo vijeće podsjeća na stav međunarodnih sudova u predmetima Zigiranyirazo¹²⁵, te u predmetu Čelebići¹²⁶, da alibi ne predstavlja odbranu u pravom smislu riječi. Naime, ukoliko se optuženi pozove na alibi, on poriče da je bio u prilici počinuti krivično djelo za koje je optužen. Ako je alibi ispravno izložen, Tužilaštvo mora van razumne sumnje dokazati da su činjenice u optužnici istinite.

178. Odbrana je alibi optuženog pokušala izgraditi u četiri različita pravca. Prije svega alibi optuženog građen je na tezi da na teren nisu mogla ići istovremeno dva brata, te da je

¹²⁵ Vidjeti presudu žalbenog vijeća MKSR u predmetu Zigiranyirazo, par. 17

na teren kritičnog dana, komandir voda Milenko Trifunović, pozvao brata Željka Ivanovića, Jelka Ivanovića, koji je bio pripadnik iste jedinice¹²⁷. Takve tvrdnje odbrane optuženog, potvrdio je Milenko Trifunović, tadašnji komandir voda Skelani.

179. Nadalje, u kontekstu dokazivanja alibija optuženog, odbrana je isticala, te na te okolnosti saslušala svjedoka Slavišu Stanojevića, da je optuženi bio dobar građevinski radnik, da je često išao obavljati građevinske radove na različita mjesta, uključujući i Crnu Goru, a kako bi zaradio nešto novca za jedinicu, te iz tog razloga, jer je bio na takvom jednom terenu, nije bio prisutan ni u Srebrenici 12. i 13. jula 1995. godine. Nadalje, u pravcu izgrađivanja alibija optuženog odbrana je isticala da je on često igrao fudbalske turnire, te da je i 12. jula 1995. godine igrao fudbalski turnir na Petrovdan, pa da stoga nije mogao biti učesnik inkriminiranih događaja. U pravcu dokazivanja takvih tvrdnji odbrana je saslušala svjedoka Milisava Marijanovića, koji je potvrdio da je na navedenom fudbalskom turniru učestvovao i igrao zajedno sa Željkom Ivanovićem, Miladinom Stevanovićem i Petrom Mitrovićem. U konačnici, odbrana optuženog, alibi je gradila dokazujući da je u Drugom odredu Šekovići bio još jedan Željko Ivanović, te da svjedoci, i kada pominju Željka Ivanovića kao učesnika inkriminiranih događaja, ne misle na optuženog.

180. Vijeće iskaze svjedoka saslušane na okolnost alibija nije našlo uvjerljivim i pouzdanim, te je i same tvrdnje odbrane ocijenilo međusobno kontradiktornim i neuvjerljivim.

181. Naime, u pogledu tvrdnji odbrane da je brat optuženog Željka Ivanovića, Jelko Ivanović bio kritičnog dana na terenu, istaknuto je potvrdio samo svjedok odbrane Milenko Trifunović. Ostali svjedoci, pripadnici voda Skelani, pitani od strane branioca na navedenu okolnost, Dragiša Živanović i Velibor Maksimović, izjasnili su se da ne znaju da li je optuženi bio sa jedinicom na terenu u Srebrenici. Svjedok Maksimović, pri tome, ne potvrđuje ni tezu odbrane da optuženi sa jedinicom nije bio ni na terenu u Srednjem, nego naprotiv, očigledno nastojeći da umanjí ulogu optuženog, ističe da je 15. juna bio sa jedinicom na Sarajevskom ratištu, na terenu u Srednjem, ali da nije siguran da li se u drugoj grupi vratio sa jedinicom u Srebrenicu. Svjedok Živanović, pravosnažnom sudskom presudom oslobođen je optužbe za inkriminirane događaje, upravo iz razloga što je vijeće našlo dokazanim da on nije bio na terenu u Srebrenici, jer je dobio odsustvo zbog

¹²⁶ Vidjeti presudu žalbenog vijeća MKSJ u predmetu Čelebići, paragraf 581

¹²⁷ Vidjeti dokaze T-74 i T-75

ispraćaja brata u vojsku. On i ističe da ne zna ko je od pripadnika voda bio na terenu u Srebrenici, što je i logično, iz razloga što on nije bio tamo. Svjedok Aleksandar Radovanović negira prisustvo optuženog na terenu u Srednjem i u Srebrenici.

182. Nasuprot ovakvim iskazima svjedoka odbrane, svjedok Petar Mitrović i Miladin Stevanović, u iskazima datim u fazi istrage, sa sigurnošću su, kako u nabranju pripadnika voda Skelani koji su bili kako na terenu u Srednjem, tako i na terenu u Srebrenici, na obezbjeđenju putne komunikacije Bratunac-Konjević polje, kao jednog od tih pripadnika naveli i Željka Ivanovića. Svjedok Mitrović u tom svom iskazu opisuje i konkretnu ulogu optuženog u događaju u krugu ZZ „Kravica“, o čemu će kasnije biti detaljnije riječi. To potvrđuje i iskaz svjedoka I-3, koji je takođe, svjedočeći na glavnom pretresu, Željka Ivanovića označio kao osobu koja je bila na terenu u Srednjem, a potom i sa jedinicom u Srebrenici. Na tvrdnju branioca, u okviru unakrsnog ispitivanja, da je veliki broj svjedoka u toku pretresa reklo da Željko Ivanović uopšte nije bio na terenu, svjedok I-3 je rekao da to nije tačno, te da ti svjedoci nisu govorili istinu.

183. I svjedok Mitrović i Stevanović na glavnom pretresu odstupili su od iskaza datih u fazi istrage. Međutim, takve njihove iskaze vijeće nije našlo uvjerljivim, potkrijepljenim drugim dokazima, niti im je moglo pokloniti vjeru. Svjedok Mitrović u cijelosti negira svoj iskaz, konfuzan je u svjedočenju, odbija dati odgovore na pojedina pitanja, ili izbjegava davanje konkretnih odgovora, ističe da se ne sjeća ili ne zna čak i neke činjenice koje je nemoguće da mu nisu poznate, makar i iz priče o događajima, a posebno iz razloga što je neposredni očevidac istih. Naime, analizom iskaza svjedoka Mitrovića sa glavnog pretresa, vijeće je zaključilo da je isti dat u pokušaju pomoći optuženom u izbjegavanju njegove krivične odgovornosti, a kakvim iskazom svjedok Mitrović, kao i ostali svjedoci pravosnažno osuđeni kao i on, ili pravosnažno oslobođeni za isti događaj, nisu imali šta izgubiti. Tako i svjedok Stevanović, koji je u istrazi dao jedan detaljan iskaz o svim okolnostima koje su mu poznate, na glavnom pretresu se mnogih detalja navodno ne sjeća, uključujući i okolnost da li je optuženi Ivanović bio sa jedinicom na terenu u Srednjem i u Srebrenici.

184. Ipak, niko od navedenih svjedoka, izuzev svjedoka Trifunovića, koji je od strane ovog vijeća ocijenjen neuvjerljivim i nepozdanim, a nadasve nepotkrijepljenim drugim dokazima, zbog čega mu ovo vijeće nije moglo pokloniti vjeru, nije mogao potvrditi prisustvo brata Željka Ivanovića, Jelka Ivanovića na terenu u Srednjem i Srebrenici. Čak ni svjedoci Mitrović i Stevanović, u iskazima iz istrage iz 2005. godine, kada im je sjećanje

o predmetnim događajima bilo zasigurno svježije, a ni svjedok I-3 niti u jednom od svojih iskaza, ne spominje Jelka Ivanovića kao osobu koja je bila sa jedinicom na navedenom terenu.

185. Nadalje, u pravcu alibija da je optuženi u inkriminisanom periodu bio na građevinskim radovima u Crnoj Gori, zajedno sa Slavišom Stanojevićem, određen broj svjedoka odbrane (Živanović, Maksimović), iako su potvrdili da je optuženi išao na građevinske radove sa Slavišom Stanojevićem, uključujući i radove u Crnoj Gori, te da su na taj način znali „pogurati jedinicu“ patikama i trenerkama koje bi zaradili, nisu na nedvojben način mogli potvrditi da je na takvim radovima Željko Ivanović bio baš u periodu obuhvaćenom optužnicom.

186. U konačnici i sam branilac dovodi takvu tezu odbrane u sumnju, kada na glavnom pretresu izvodi dokaz saslušanjem svjedoka Milisava Marijanovića, koji je saslušan na okolnost alibija optuženog da je 12. jula 1995. godine, igrao fudbalski turnir skupa s njim povodom Petrovdana. Svjedok to zaista i potvrđuje, ali upravo kroz takvu tvrdnju, čini neuvjerljivim alibi optuženog koji se temeljio na tvrdnji da je optuženi bio na građevinskim radovima u Crnoj Gori. Naime, po ocjeni ovog vijeća, na navedeni način, branilac zapravo u nastojanju da optuženog „udalji“ od mjesta inkriminiranih događaja, nastoji dokazati praktično da je on istovremeno bio na dva različita mjesta, a što je faktički nemoguće. Iz navedenih razloga, ovo vijeće alibiju optuženog nije moglo pokloniti vjeru.

187. U konačnici, vezano za tvrdnje odbrane da je došlo do zamjene identiteta optuženog, sa drugim pripadnikom Drugog odreda Šekovići, istog imena i prezimena, ovo vijeće i takve tvrdnje ne nalazi osnovanim, niti uvjerljivim. Naime, kada krucijalni svjedoci u predmetu, Stevanović i Mitrović, u svojim iskazima iz istrage nabrajaju pripadnike voda koji su bili s njima na obezbjeđenju putne komunikacije, pominjući ime Željka Ivanovića, navode i nadimak „Arkan“, a što je, kako je kroz postupak utvrđeno, što ni odbrana nije sporila, upravo nadimak optuženog. Osim toga, svjedok I-3, optuženog Ivanovića prilikom davanja iskaza u Tužilaštvu, prepoznaje u albumu fotografija i označava kao pripadnika voda Skelani koji je bio skupa s njim u pratnji kolone zarobljenih muškaraca prema ZZ „Kravica“, dakle nema sumnje da on, kada govori o Željku Ivanoviću, pripadniku voda Skelani, govori upravo o optuženom Ivanoviću.

188. Dakle, sve navedeno, po ocjeni ovog vijeća, ukazuje da se ovakvoj odbrani optuženog ne može pokloniti vjera.

b. Upućivanje Drugog odreda Šekovići na teren u Srebrenicu i dalje aktivnosti na terenu

189. Kako je već prethodno istaknuto, dana 10.07.1995. godine, komandant štaba VRS, Tomislav Kovač, izdao je naredbu broj 64/95¹²⁸, upućenu između ostalih i komandantu Specijalne brigade policije, *da se izdvoji dio snaga MUP-a RS koji učestvuje u borbenim dejstvima na sarajevskom ratištu i uputi kao samostalna jedinica u rejon Srebrenice, u toku narednog dana, 11.07.1995. godine.* Iz tačke 2. navedenog naređenja proizilazi da je u sastav te jedinice ulazio i Specijalni odred policije iz Šekovića.

190. Takav razvoj događaja proizilazi i iz saglasnih iskaza svjedoka Tužilaštva I-3, Petra Mitrovića, Miladina Stevanovića, Milenka Pepića, Slobodana Stjepanovića, Marka Aleksića, te iskaza svjedoka odbrane Velibora Maksimovića, Aleksandra Radovanovića, koji su potvrdili da su 11.jula 1995. godine, dok su se nalazili na terenu u Srednjem, dobili od komandira naredbu da se povlače sa tog terena. U svojim iskazima su dalje saglasni da je nakon povlačenja sa terena u Srednjem, odred upućen na područje zaštićene zone UN Srebrenica, gdje su prvo smješteni u školi u Bratuncu u kojoj su prenoćili.

191. Za razliku od ostalih svjedoka koji su tvrdili da nisu znali gdje ih premještaju, ili da su čak mislili da idu kući, svjedok I-3 je u svom iskazu rekao da su već u Srednjem, od komandira voda Milenka Trifunovića, a koji je tu informaciju dobio od komandanta odreda Rade Čturića, dobili naredbu da idu u Srebrenicu, te da im je već tada naređeno da vojnosposobne muškarce Muslimane pobiju, a žene i djecu protjeraju.

192. Međutim, takav iskaz svjedoka I-3 nije potkrijepljen niti jednim drugim dokazom, pa u tom dijelu, samo na njegovom iskazu, vijeće nije navedenu odlučnu činjenicu moglo utvrditi dokazanom. Stoga, vijeće nije ni prihvatilo kao dokazane tvrdnje Tužilaštva, iznesene i kroz završnu riječ, da su pripadnici voda Skelani, još prije polaska na teren u Srebrenicu bili upoznati sa zadatkom koji se odnosi na ubijanje vojnosposobnih civila muškaraca.

193. Ipak da su pripadnici voda Skelani, koji su bili na terenu u Srednjem, a među kojima je, kako je to ovo vijeće na temelju saglasnih iskaza svjedoka Mitrovića i Stevanovića iz istrage, koji su potkrijepljeni iskazom svjedoka I-3, bio i optuženi Željko

¹²⁸ Dokaz T-13, naredba broj 64/05 od 10.07.1995. godine

Ivanović, dana 11.07.1995. godine, nakon što su povučeni sa sarajevskog ratišta, raspoređeni na teren u Srebrenici, vijeće nije našlo upitnim.

194. Svjedoci Petar Mitrović, Miladin Stevanović, Milenko Pepić, Marko Aleksić, Slobodan Stjepanović i svjedok I-3, saglasno su potvrdili da su nakon što su napustili teren u Srednjem, došli u Bratunac, gdje su prenoćili u jednoj školi. Sutradan, 12. jula 1995. godine, ujutro, upućeni su na pretres terena iznad baze UN-a u Potočarima.

195. Iskazi navedenih svjedoka potkrijepljeni su i depešom načelnika CJB Dragomira Vasića od 12.07.1995. godine¹²⁹, gdje se pod tačkom 6. navodi:

“združene snage policije napreduju prema Potočarima u cilju zarobljavanja UNPROFOR-a i okruženja cijelog civilnog stanovništva te čišćenju terena od neprijateljskih grupa.”

196. Svjedok Miladin Stevanović, u svom iskazu iz istrage, opisao je da je 20-ak pripadnika voda Skelani, dana 12.07.1995. godine, razmješteno na jednu “kosu” od Potočara prema brdu Budak, u pravcu Žutog mosta.

197. Svjedok Slobodan Stjepanović, pripadnik Drugog odreda specijalne brigade policije Šekovići, opisao je takođe da su 12. jula 1995. godine, iako ne može precizirati u koje vrijeme, pripadnici njegove jedinice i to brojčano “*kao jedan marji vod*” krenuli iz pravca Bratunca ka Potočarima. Iako svjedok izbjegava odgovoriti na pitanje koji je bio zadatak u tom dijelu, ističe da su kod Žutog mosta skrenuli u jedno selo poslije Potočara. Selo je bilo pusto, niti u kućama, niti oko njih, nije bilo stanovnika. Međutim, sa tog mjesta, sa udaljenosti nekih 300 metara, u Potočarima svjedok vidi grupu civila, kako on ističe “oko 50”. Međutim, u svom iskazu iz istrage¹³⁰, svjedok Stjepanović ističe da u Potočarima, u vrijeme kada zavšavaju sa pretresom terena koji je trajao možda 2-3 sata, vidi veći broj građana, po slobodnoj procjeni i 15.000 ljudi.

198. Svjedok I-3 opisao je takođe da je njegova jedinica, 12. jula ujutro dobila zadatak od komandira Trifunovića da ide u pretres terena sela Budak kod Potočara. Selo se nalazilo na putu od Bratunca prema Srebrenici, na desnoj strani iznad Potočara. I svjedok I-3 opisuje da u selu nije bilo stanovnika, bilo je prazno, pa nisu mogli izvršiti zadatak koji

¹²⁹ Dokaz T-14

¹³⁰ Dokaz T-33 Zapisnik o saslušanjusvjedoka Slobodana Stjepanovića, dat SIPA-i broj 14-04/2-393/05 od 27.10.2005. godine

im je prethodno dat, da vojnosposobne muškarce ubiju, a žene i djecu sprovedu u Bratunac i Potočare. Vratili su se u Potočare, prošli pored okupljenih civila, sjeli u prevozna sredstva, kada su upućeni u Sandiće.

199. U izjavi od 22.05.2008.godine¹³¹ svjedok je puno detaljnije ispitivan o tome šta vidi u Potočarima iz sela Budak, te je ta njegova izjava data na te okolnosti puno sadržajnije. Tako svjedok ističe da je kod fabrike te cijelom dužinom po cesti u Potočarima, vidio veliki broj civila, da su tu bili žene, djeca, stariji, Muslimani civili, dok vojnosposobnih muškaraca tu nije vidio. Već su, kako je istakao, počeli i da se pakuju autobusi.

200. Svjedok Stevanović, u svom iskazu iz istrage, takođe spominje veliku grupu ljudi u Potočarima.

201. Svjedok Predrag Čelić, pripadnik 2. voda Odreda specijalne brigade policije Šekovići, ističe da su nakon što su prenoćili u Bratuncu, ujutro raspoređeni u predio iznad Potočara, desno od mosta, gdje su poslani da postave linije i rade pretres ukoliko bude potrebno. Sa mjesta na koje su bili raspoređeni vidjela se baza UN-a u Potočarima, gdje je bilo dosta naroda, a bilo je i vojnika UN-a, te autobusa i kamiona.

202. Imajući u vidu navedene iskaze, te transkripte svjedočenja iz predmeta MKSJ Miroslava Deronjića i Joseph-a Kingorija, te iskaz svjedoka Munire Subašić, kao i utvrđene činjenice i Butlerov izvještaj, na koje se vijeće već referisalo u dijelu u kojem govori o opštem kontekstu dešavanja u Srebrenici tog 12. jula 1995. godine, može se po ocjeni ovog vijeća zaključiti da je svakome ko je toga dana imao priliku vidjeti bazu UN u Potočarima i područje oko nje, a što su pripadnici voda Skelani, koji su bili na pretresu terena u selima iznad Potočara, te na putu ka Sandićima prošli i kroz same Potočare, a u kojoj grupi pripadnika voda Skelani je bio i Željko Ivanović, bilo jasno da se u Potočarima skuplja velika grupa Muslimana izbjeglica, koji su napustili svoje kuće i domove, da je pripremljen već veći broj autobusa za njihovo iseljavanje, te da je situacija u najmanju ruku haotična.

203. Pri tome, a kako to proizilazi iz iskaza svjedoka 1-3, Slobodana Stjepanovića, Marka Aleksića, ali i nekih drugih pripadnika Specijalne brigade policije, svi oni su bili upoznati sa statusom zaštićene, demilitarizovane zone, kakav je Srebrenica imala, te iako

¹³¹ Dokaz O-7

nisu mogli možda tačno definisati šta znači pojam „zaštićena zona“, bili su svjesni prisustva UNPROFOR-a u istoj, a koji je imao zadatak da zaštiti muslimansko stanovništvo koje je tu živjelo, kao i da u području te zaštićene zone nije bilo sukoba.

1. Putna komunikacija Bratunac-Konjević Polje

204. Saslušani svjedoci, pripadnici Drugog odreda Specijalne brigade policije Šekovići, saglasni su i međusobno konzistentni u svojim iskazima na okolnost da su po završenom pretresu terena, sela iznad Potočara, raspoređeni na putnoj Komunikaciji Bratunac – Konjević Polje.

205. Svjedok Petar Mitrović, u svom iskazu iz istrage ističe:

“...Nakon prve provedene noći u ovoj školi po izdatoj naredbi smo prebačeni u Kravicu i razmješteni duž puta sa zadatkom da prihvatamo sve Bošnjake koji se budu predavali, jer su se navodno krili po šumama. Mi iz voda Skelani, nas oko 24, smo bili raspoređeni duž puta između Sandića i Kravice, na jednoj ravnici kod kuće gdje ima česma...”

Dalje svjedok, nabrajajući pripadnike voda Skelani koji su bili raspoređeni na toj putnoj komunikaciji s njim, navodi da je tu bio i Željko Ivanović, zvani Arkan.

206. Svjedok Miladin Stevanović, ističe da je njegov Odred, od komandira Trifunovića dobio zadatak da se premjeste na obezbjeđenje putne komunikacije od Bratunca prema Konjević polju, u Kravicama, jer će na tom dijelu naići Muslimani. I on, nabrajajući pripadnike voda Skelani koji su bili raspoređeni tu na putnoj komunikaciji, spominje da je na tom potezu bio raspoređen i Željko Ivanović, zvani Arkan.

207. Svjedok I-3, saglasno navedenoj dvojici svjedoka, ističe da se zadržavaju u Kravici¹³² gdje su raspoređeni na putnoj komunikaciji od hangara na lijevu stranu, gledajući iz pravca Bratunca, do kuće kraj koje je bila česma.

208. Svjedok Marko Aleksić, vršilac dužnosti (VD) komandira 1. voda, istakao je da su nakon zadatka za uspostavljanje linije na brdu, prevoju iznad Potočara, a na koji zadatak je bio raspoređen cijeli Drugi odred, dobili zadatak da se vrate i prije nego što je zadatak obavljen, te je Rado Ćuturić izdao naredbu kojom su upućeni na obezbjeđenje putne

¹³² Svjedok pojašnjava da pojmovi Sandići i Kravica njemu znače istu stvar

komunikacije Bratunac – Konjević polje. Naime, kako je svjedok pojasnio, dobili su informaciju da je jedna grupa Muslimana prešla tu putnu komunikaciju, da su naoružani, te su oni trebali tu da se rasporede i obezbjeđuju tu zonu.

209. Svjedoci Predrag Čelić i Milenko Pepić, pripadnici 2. voda, ističu da su nakon terena iznad Potočara, gdje su imali zadatak da izvrše „kao neki pregled tog terena“, vozilima došli u rejon Kravice, gdje su raspoređeni na potezu od Sandića prema Bratuncu, a što, kako svjedok Čelić ističe, znači i prema Kravici. Zadatak koji su dobili od komandanta Rade Čuturića, bio je obezbjeđenje te putne komunikacije.

(a) Raspored pripadnika Drugog odreda specijalne brigade policije Šekovići na putnoj komunikaciji Bratunac-Konjević polje

210. Kada je riječ o rasporedu pripadnika Drugog odreda specijalne brigade policije Šekovići, na navedenoj putnoj komunikaciji, svjedoci I-3 i Petar Mitrović, saglasno izjavljuju da je njihov vod bio raspoređen od Sandića prema Kravici, hangaru zemljoradničke zadruge, kraj jedne kuće ispred koje je bila česma. To je kuća ispred koje su Muslimani kasnije pozivani i počeli da se predaju. Svjedok I-3 opisuje da su na toj putnoj komunikaciji stajali po dvojica duž te ceste.

211. Svjedok Čelić, takođe je istakao da je Drugi odred bio raspoređen na putnoj komunikaciji od Sandića, prevoja, prema Kravici, te da je zauzeo oko 300 do 400 metara komunikacije prema Konjević polju, a on lično je bio uz prvu kuću koja se nalazi od Sandića prema Kravici, pored puta. Pripadnici 2. odreda bili su, kako svjedok ističe, raspoređeni tako da su jedan drugog mogli vidjeti, na svakih nekoliko metara. To potvrđuje i svjedok Mirko Aščerić, koji je bio raspoređen u Sandićima, kod tri porušene kuće, a ističe da su pripadnici Drugog odreda bili raspoređeni „na vidljivost“.

212. Da je Drugi odred specijalne brigade policije Šekovići, bio raspoređen na navedenom potezu, proizilazi i iz iskaza svjedoka Dragomira Stupara, koji je istakao da je Drugi odred specijalne policije Šekovići, bio raspoređen na prevoju u Sandićima, kraj kuće za koju misli da nije bila porušena. Svjedok na tom mjestu, na lijevoj strani ceste, nasuprot te kuće, gledano iz pravca Konjević polja prema Bratuncu, vidi grupu zarobljenih Bošnjaka. O rasporedu Drugog odreda, određena saznanja je imao i na pretresu iznio i svjedok Radomir Pantić, koji je bio na čelu 1. čete PJP Zvornik. Naime, ovaj svjedok je, kako je istakao, direktno od Ljubomira Borovčanina dobio naredbu da njegova četa obezbjeđuje

putnu komunikaciju Bratunac-Konjević polje, kako bi se ista održala slobodnom, jer je bilo informacija da je „kolona iz Srebrenice“ presjekla tu putnu komunikaciju. Po dolasku na taj teren, kako svjedok ističe, na dijelu putne komunikacije od kuće ispod koje je bila česma, pa prema Kravici bili su već raspoređeni pripadnici Drugog odreda, pa se njegova jedinica raspoređuje od tog mjesta u pravcu Konjević polja.

213. Svjedok Marko Aleksić, VD komandira 1. voda, istakao je da je 1. vod bio u sredini, drugi vod je bio najbliži prema Bratuncu, dok je 3. vod- vod Skelani, bio poslije 1 voda u pravcu Konjević Polja, te se na njih nastavljala jedinica PJP iz Zvornika. Svjedok Čelić, takođe potvrđuje da je 3. vod bio najbliži Sandićima, livadi gdje se vršila predaja muškaraca Bošnjaka narednog dana, što potvrđuje u svom iskazu i svjedok Milenko Pepić.

214. Svjedoci su saglasni u svojim iskazima da se putnom komunikacijom odvijao saobraćaj.

215. Svjedok I-3 ističe tako da su putnom komunikacijom prolazili kamioni i autobusi koji su prevozili žene i djecu iz Potočara. To saglasno potvrđuje i svjedok Stevanović. Svjedok Slobodan Stjepanović ističe da su već 12. jula naveče putnom komunikacijom počeli prolaziti autobusi, dok je 13. jula bilo i kamiona i autobusa, za koje je pretpostavio da se u njima nalaze civili Bošnjaci. Primjetio je i jedan broj autobusa koji se kretao u suprotnom pravcu, prema Bratuncu. O kretanju autobusa putnom komunikacijom govore u svojim iskazima i svjedoci Radomir Pantić i Mirko Aščerić, koji ističe da su „*autobusi prolazili u oba pravca, da su bili i puni i prazni, da je bilo frekventno*“.

216. Svi saslušani svjedoci su saglasni da je zadatak koji su dobili bio da obezbjeđuju putnu komunikaciju na kojoj su bili raspoređeni. Neki od njih, detaljnije opisuju da se očekivala predaja Muslimana, koji su se krili po šumama, pa tako svjedoci Petar Mitrović i Miladin Stevanović ističu da je njihov zadatak bio da prihvate sve Bošnjake koji se budu predavali, dok svjedok I-3 govori i o naređenju za likvidaciju muškaraca Bošnjaka, nadalje svjedoci ističu da je trebalo da spriječe eventualni napad Bošnjaka, jer se čulo da su bili naoružani, ali je njihov zadatak bio i obezbjediti nesmetanu prohodnost ceste, a kojom se, kako to proizilazi iz njihovih iskaza, odvijao saobraćaj.

217. Kako saglasno ističu svjedoci Mitrović, Stevanović i I-3, noć sa 12./13. jula 1995. godine, proveli su na navedenoj putnoj komunikaciji.

218. Na temelju saglasnih iskaza navedenih svjedoka, apelaciono vijeće je zaključilo da

je Drugi odred specijalne brigade policije Šekovići, sa svoja tri voda, uključujući i vod Skelani, bio raspoređen na putnoj komunikaciji Bratunac- Konjević polje. Tu činjenicu nije pri tome sporila ni odbrana optuženog.

2. Predaja muškaraca Bošnjaka

219. Izvedeni dokazi, po ocjeni ovog vijeća, na nedvojben način potvrđuju da je masovna predaja muškaraca, Muslimana iz kolone, počela 13. jula 1995. godine. Kod takvog zaključka, vijeće je imalo u vidu kako iskaze saslušanih svjedoka, koji će kroz dalje obrazloženje biti analizirani, tako i utvrđene činjenice iz presuda MKSJ-a, i to:

“Najveće grupe muškaraca bosanskih Muslimana iz kolone zarobljene su 13. jula 1995. Njih nekoliko hiljada okupljeno je na livadi kod Sandića ili u njenoj blizini i na fudbalskom terenu u Novoj Kasabi.”¹³³

“Komanda Drinskog korpusa je znala da je 13. jula 1995. godine na cesti Bratunac-Konjević polje, zarobljeno na hiljade bosanskih Muslimana”¹³⁴

“Grupa od otprilike 2.000 do 3.000 ? ljudi iz kolone stigla je na područje između Konjević polja i Nove Kasabe do jutra 13. jula. Nisu mogli preći put jer su ga blokirale jedinice bosanskih Srba. Oko 13:00 sati snage bosanskih Srba su opkolile tu veliku grupu. Veliku grupu su tada prisilili da krene asfaltnim putem.”¹³⁵

“Između 1.000 i 4.000 zarobljenih muškaraca bosanskih Muslimana iz Kolone, držano je 13. jula na livadi u Sandićima, koja se nalazi na putu Konjević polje-Bratunac. Većina muškaraca bili su civili. Vojnici su muškarce koje su čuvali prisilili da bace svoje stvari na velike gomile i predaju sve svoje dragocjenosti.”¹³⁶

Sam proces predaje muškaraca Bošnjaka iz kolone, opisan je kroz iskaze pripadnika Drugog odreda koji su bili raspoređeni na putnoj komunikaciji pored livade u Sandićima na kojoj su i držani muškarci koji su se predali, ali i kroz iskaze trojice oštećenih, svjedoka I-1, I-2 i Envera Husića, koji su uspjeli izbjeći sudbinu koja je zadesila veliku većinu muškaraca

¹³³ UČ-168

¹³⁴ UČ-170

¹³⁵ UČ-178

¹³⁶ UČ-179

zatočenih na livadi u Sandićima, a to potvrđuju i drugi dokazi, poput video snimka Zorana Petrovića¹³⁷.

220. Svjedok I-1¹³⁸ bio je u koloni muškaraca Muslimana koja je iz mjesta Jaglič, pokušala kroz šumu preći na teritoriju pod kontrolom A BiH, u pravcu Tuzle. Kako svjedok ističe, 12. jula 1995. godine su sa Jagliča, krenuli preko „nekakvog Buljima“, gdje ih je uhvatila noć i upali su u zasjedu „srpskog agresora“. Proveli su cijelu noć tu, i sutradan izjutra uspio je pronaći još par nekih ljudi i krenuti s njima. Ne zna koje je doba dana bilo, kada je počela pucnjava, kako ističe pucano je sa jednog brda i sa asfalta, i čuo je povike da se predaju. Nakon toga, oni se predaju, prelaze rijeku i tu stoje dvojica vojnika koji ih pretresaju. Kako svjedok dalje ističe, morali su predati novac (svjedok predao 100 maraka jer više nije imao) i oružje, te potom, sa rukama na vratu, prelaze asfalt i dolaze na jednu livadu gdje je već bio veliki broj ljudi koji su se predali. Kako ističe, čuo je da se oko njega šapuće da na tom mjestu ima 2.000 ljudi. Tu je, osim dvojice vojnika koji su ih pretresali, bilo dosta vojske i vidio je sa obje strane livade po jedan tenk, dok je na jednom tenku stajao PAM. Iz navedenog oružja pucano je po šumi. Svjedok ističe da su pucali „tamo gdje su Bošnjaci“.

221. Svjedok I-2¹³⁹, takođe je opisao momenat svoje predaje srpskim snagama. Kako proizilazi iz njegovog svjedočenja, put kroz šumu je bio težak, veliki broj ljudi je ubijen, bilo je pucnjava i eksplozija, i kao rezultat svega toga oni (bosanski Muslimani) su se morali predati. Predaju se, kako ističe, 13. jula 1995. godine, bosanskim Srbima u Kravici, na relaciji između Konjević polja i Bratunca. Kako svjedok ističe, prešli su asfaltni put, krećući se u koloni jedan po jedan. Tada im je oduzet novac, zlato, satovi, sve što je bilo iole vrijedno, dok su oružje, oni koji su ga imali bacili već u šumi. Na livadi, na kojoj su se spkupili, bilo ih je „poprilično“. Svjedok je primjetio tenk i pragu, koja je pucala u pravcu šume, a ističe da su pucali i iz minobacača, ali njih nije mogao vidjeti. S njihove lijeve strane, odmah do kuća, bio je trocjevni protivavionski top, koji je takođe pucao po šumi odakle su došli i predali se.

¹³⁷ T-1

¹³⁸ Transkript iz predmeta X-KR-06/180-3 od 19.09.2009. godine, svjedočenje svjedoka I-3

¹³⁹ Dokaz A-T-1- Transkript svjedočenja svjedoka I-2 iz predmeta MKSJ-a IT-98-33-T Krstić od 10.04.2000. godine

222. Svjedok Enver Husić¹⁴⁰, u svom iskazu ističe da se 11. jula priključio koloni, te da je 12. jula 1995. godine u koloni krenuo iz mjesta Buljim, u pravcu Tuzle. Svih tih dana, od napada na Srebrenicu 06. jula, pa do 11. jula kada se priključuje koloni, i u danima kada se kretao sa kolonom kroz šumu, bilo je jako granatiranje i u jednom momentu on se razilazi sa ocem i bratom. Kako ističe, zaspao je i kada se probudio njih više nije bilo. Međutim, 12. jula, negdje pred mrak, dolaze do jedne „strane“ gdje zatiču mnogo ljudi, uključujući i njegovog oca koji je bio ranjen. Prenočili su u šumi, na mjestu sa kojeg se dole niže vidio asfaltni put. Sutradan ujutro, srpska vojska je, kako svjedok ističe, dole sa asfalta pozivala megafonom da se predaju. Svjedok ističe dalje da se sjeća nekih ultimatumata koji su davani, da se predaju do 10:00 ili do 12:00 sati, sjeća se vozila UNPROFOR-a, sa kojeg su takođe pozivani na predaju uz obećanje da će biti sprovedeni do Kladrnja, i da im neće biti ništa. Kako ističe, otac mu je bio ranjen, a on više nije imao snage, pa u popodnevrim satima odlučuju da siđu dole i da se predaju. Sam momenat predaje svjedok opisuje na sljedeći način:

“...I kad se siđe sa tog brda bio je, jedna mala riječica, potok, jedan mali drveni most. Sjećam se da smo prešli preko tog mosta. Išlo se desno, nekim makadamskim putem, i onda se izlazilo ovako uz jednu uzbrdicu, to je bio i prvi kontakt sa tim sprskim vojnicima. Bio je jedan s jedne strane, jedan s druge strane. Tražili su pare, nakit, vrijednosti ako imamo da damo... imali [su] obadvojca oružje, imali su maskirne uniforme, imali su nekak'e trake ovde... ja ne mogu 100% bit siguran... mislim da je to neka policija bila i to ...ona zastava...”

Svjedok na snimku Zorana Petrovića, prepoznaje sebe, put kojim su se predavali, kao i mjesto na kojem su pretresani prije prelaska na livadu u Sandićima¹⁴¹. Pošto svjedok, kako ističe, nije imao novca, ni ništa što bi predao, prošao je pored kuće, prešao asfalt i našao se na livadi na kojoj je već bilo puno ljudi, po njegovoj procjeni oko 1.000, a ljudi su i dalje, dok je bio na livadi, neprekidno dolazili i predavali se. S njegove lijeve strane, kada je došao na livadu, vidio je tenk.

223. Pripadnici Drugog odreda Šekovići, takođe su opisali predaju Muslimana na livadi u Sandićima. Tako svjedok Miladin Stevanović u iskazu iz istrage, istakao je da je, dok su on i ostali pripadnici njegovog voda, bili raspoređeni na obezbjeđenju putne komunikacije

¹⁴⁰ Transkript iz predmeta X-KR-06/180-3 od 07.04.2010. godine, svjedočenje svjedoka Envera Husića

Bratunac –Konjević polje, jedan momak iz sastava Odreda Šekovići, počeo megafonom pozivati Muslimane da se predaju riječima: „*Momci, izađite, predajte se, neće vam ništa biti*“. Nakon toga iz šume su počele izlaziti prvo manje, po pet- do deset, a kasnije i veće grupe, od 20 i više Muslimana koji su se predavali. Svjedok opisuje da je među Muslimanima koji su se predavali bilo do pojasa golih, ranjenih, u civilu ili vojničkoj uniformi. Prilikom predaje, usmjeravani su putem ispred jedne kuće, gdje su ih dvojica momaka iz odreda Šekovići pretresali i oduzimali novac, da bi ih potom sprovodili preko ceste na livadu, gdje su bili okupljeni u jednu veću grupu, po procjeni ovog svjedoka, „oko 200 ljudi“, a tu grupu su obezbjeđivali pripadnici Odreda Šekovići. I svjedok Stevanović ističe da je za to vrijeme jedna praga dejstvovala po kosi gdje su se nalazili muslimani i odakle su izlazili da se predaju.

224. Svjedok I-3, opisuje predaju Muslimana na livadi u Sandićima. Saglasno svjedoku Stevanoviću, svjedok I-3 ističe da je jedan momak iz Šekovačkog odreda, sa kuće kraj koje se nalazila česma, a pored koje je njihov vod bio raspoređen na putnoj komunikaciji, počeo pozivati Muslimane na predaju putem megafona. Predaja počinje prvo u manjim grupama, da bi se predavalo sve više ljudi koji su prije prelaska puta na desnu stranu, na livadu, bili pretrešeni i sve im je bilo oduzeto-novac, zlato, stvari. Ti ljudi su na livadi oko koje je bio napravljen „obruč“ (svakih 5-10 metara policajac) boravili do popodnevnih časova. Iako pripadnici njegovog voda nisu obezbjeđivali livadu, mogli su prići.

225. Svjedok Mitrović ističe da je zajedno sa još 20-ak pripadnika odreda Šekovići, bio na obezbjeđenju grupe Bošnjaka koji su se predali, njih oko 500.

226. Predaju Bošnjaka muškaraca u Sandićima opisuje i svjedok Predrag Čelić. On ističe da je sa mjesta gdje je bio raspoređen na obezbjeđenju putne komunikacije, vidio da su iz šume, niz brdo, silazili ljudi i predavali se. Čuo je i da je neko pozivao te ljude na predaju, ali pošto je bio udaljen, nije vidio putem čega. Svo vrijeme je dolazilo do pucnjava.

227. Svjedok Dragomir Stupar, koji je bio angažovan u logistici 2. Odreda specijalne policije Šekovići, pa je boravio u Bratuncu, 12./13. jula 1995. godine, prolazio je putnom komunikacijom Bratunac- Konjević Polje. Kako je opisao, na putu je bila policija koja je obezbjeđivala putnu komunikaciju, na prevoju u Sandićima, na livadi, vidio je grupu

¹⁴¹ Ibid, str.15;dokaz T-1

zarobljenih Bošnjaka, a preko puta livade pored kuće je bila praga. Povremeno se, kako je svjedok istakao čula pucnjava, a uzvraćano je i iz šume.

3. Stanje kakvo je vladalo na livadi u Sandićima i putnoj komunikaciji Bratunac-Konjević polje 13. jula 1995. godine

228. Dakle, 13. jula 1995. godine, na livadi u Sandićima nalazio se veći broj Bošnjaka iz kolone, koji su se, iscrpljeni, umorni i ohrabreni pozivima na predaju uz obećanje da im se ništa neće desiti i da će biti evakuisani na teritoriju pod kontrolom A BiH, masovno počeli predavati srpskim snagama. O tome su, kako je već istaknuto, svjedočili svjedoci I-1, I-2, Enver Husić, I-3, Miladin Stevanović, Predrag Čelić i neki drugi. Takođe, takav razvoj događaja potvrđuje i video snimak Zorana Petrovića¹⁴², koji u jednom segmentu prikazuje livadu u Sandićima na kojoj su sjedili zarobljeni muškarci, krug sačinjen od vojnika i policajaca koji su ih čuvali u okruženju, Muslimana koji poziva preostale Muslimane iz šume da se predaju, dok ga srpski vojnici i policajci koji stoje u neposrednoj blizini podstiču da i dalje zove, ali i detonacije projektila iz artiljerijskog naoružanja koje je dejstvovalo po šumama u okolini.

229. Svi svjedoci, prisjećaju se da je to bio jedan vreo julski dan. Kako to saglasno opisuju svjedoci I-2 i Enver Husić, zarobljeni muškarci u sjedili na livadi i gledali prema asfaltnoj cesti, dok su naoružani srpski vojnici stajali oko njih. Upravo takav prizor vidljiv je i u jednom segmentu snimka Zorana Petrovića. Među zarobljenim muškarcima bilo je, kako svjedok I-2 ističe djece koja su imala 14-15 godina, a bilo je dosta ranjenih. I svjedok I-1 u svom iskazu ističe da je među njima bilo mlađih dječaka, njegov komšija koji je bio osmi razred, te još jedan nešto stariji, a koje su srpski vojnici puštali da idu donijeti vodu.

230. Svjedok I-3 u svom iskazu potvrdio je da su zarobljeni muškarci bili u lošem stanju. Uglavnom su ljudi bili u civilnoj odjeći, bilo je pocijepanih i ranjenih. Svjedok I-3 potvrđuje da ranjenima medicinska pomoć nije pružana, da hrana zarobljenim muškarcima nije obezbjeđena, dok se prisjeća da je dovežena cisterna sa vodom iz Bratunca, što odgovara i iskazima svjedoka oštećenih.

¹⁴² Dokaz T-1

231. Naime, sva trojica oštećenih opisuju da su uslovi na livadi bili loši. Iako je bila velika vrućina, hrana im nije davana, medicinska pomoć ranjenim nije pružana, a iako svjedoci I-1 i I-2 ističu da su u nekoliko navrata iz cisterne prskani vodom, te da je pojedinim zarobljenicima iz grupe omogućeno da odu donijeti vodu u karnisterima, ni dovoljno vode nisu imali. Boravili su, kako se to može vidjeti i na snimku Zorana Petrovića, na livadi, otvorenom prostoru bez hladovine, na suncu koje je pržilo. Mlađe dječake, kako je to opisao svjedok I-2, bi povremeno pustili da odu natočiti vodu, a što je saglasno i iskazu svjedoka I-1 koji je istakao da je jedan njegov komšija koji je bio osmi razred i još jedan nešto stariji dječak, bili pušteni da naspu vodu. Međutim, kako je to opisao svjedok I-2, kada bi se oni „sjurili“ ka mjestu na koje je voda donešena, jer je bilo vruće, a oni žedni, vojnik bosanskih Srba, kojeg je svjedok upamtio kao komandanta ovima koji su ih čuvali, i koji, iako nikoga nije dirao, sve vrijeme je mahao pred njima nožem i prijetio im da će se osvetiti za ubijenog brata, bi opalio metak-dva kako bi ih prestrašio i „smirio“.

232. I svjedok Enver Husić, opisujući stanje na livadi ističe da je bilo dosta ranjenih. Medicinsku pomoć im niko nije pružao, hranu nisu dobijali. Za vrijeme boravka na livadi, srpski vojnici su dolazili, prijetili, tražili novac, zlato, psovali majku. Određen broj muškaraca, po iskazima svjedoka neposrednih očevidaca, izdvojen je i odveden sa livade u Sandićima i od tada nikada nisu viđeni, a dolazilo je i do sporadičnih ubistava na livadi u Sandićima, prije masovne egzekucije u hangaru Kravica.

233. Svjedok Husić opisuje takođe odlaske po vodu, što je on u jednoj prilici uspio iskoristiti za bijeg sa livade u Sandićima. Kako ističe, jedan od vojnika mu je dao dva karnistera da u njih naspe vodu ispod kuće, ali to je bilo daleko od dovoljnog- bilo mu je dozvoljeno da zarobljenim muškarcima daje svega po jedan čep vode. Druge prilike, kada je poslan po vodu, na mjesto koje je bilo oko 50 metara udaljeno s druge strane ceste, iskoristio je da uskoči u jedan od autobusa koji su se kretali iz pravca Bratunca, u kojima su prevoženi žene i djeca, a na koji način se uspio spasiti. Njegovi ranjeni otac i brat su ostali na livadi i oca, ali i veći broj komšija i prijatelja koji su ostali na livadi u Sandićima, od tog dana nikada više nije vidio.

234. Inače i svjedoci I-1 i I-2 opisuju da je za vrijeme dok su se oni nalazili na livadi u Sandićima, putnom komunikacijom Bratunac- Konjević polje, bio frekventan saobraćaj, tačnije da su neprekidno tim putem prolazili autobusi puni žena i djece i starijih, koje su prevozili iz Bratunca prema Kladnju. To je potvrdio i svjedok Stevanović u svom iskazu iz istrage. Svjedok Enver Husić, dakle, uspio je uskočiti u jedan od autobusa, gdje su ga

žene i djeca sakrili između sebe, na koji način je uspio izbjeći strašnu sudbinu koja je zadesila ostale zarobljenike sa livade u Sandićima.

235. Kada je riječ o stanju na livadi u Sandićima, ono što je oštećenima ostalo naročito upečatljivo, a što su potvrdili i pripadnici Drugog odreda koji su dali iskaz u svojstvu svjedoka, te video snimak Zorana Petrovića, jeste posjeta generala Mladića livadi u Sandićima.

236. Svjedoci I-1 i I-2 saglasno opisuju da je došao general Mladić, na livadu u Sandića, te se obratio zarobljenim muškarcima koji su tu sjedili.

237. Po riječima svjedoka I-1, general Mladić se obratio prisutnima sa pitanjem da li ga poznaju, potom se predstavio i rekao:

“...ostavio vas je Naser, pobjego u Tuzlu. Sa Srbinom nije zgodno ratovati, ovca iz tora ne može dok joj se vrata ne otvore. Porodice smo vam skoro 'vakuisali, smještene su u Kladanj, Tuzla, Živinice. Najvjerovanije u toku dana bićete i vi zamijenjeni. Svak će svoju porodicu naći. Neće vas niko tući, neće vas niko provocirati, daćemo vam hranu. Smjesticemo vas negdi đe je toplije, ovđe je hladnije, ovdi vam je mnogo toplo. Aplauz je bio, fala družu generale i ja sam dig'o ruku. Šta je? Rekoh družu generale, vidite da sam bos, imam cipele u rancu, odložili smo rance, torbe, najlonke, šta je ko imo, rekoh da uzmem cipele da se obujem. Kaže dobićeš ti cipele. Fala družu generale. I on je otiš'o..”

238. I svjedok I-2 saglasno svjedoku I-1 ističe da je general Mladić došavši na livadu u Sandiće sa svojih 5-6 tjelohranitelja, okupljenim muškarcima se obratio riječima „*da se ne boje, da su oni dobri, da nikome dlaka s glave neće faliti, da će svi biti razmjerjeni za njihove Srbe, evakuisani za Tuzlu i Kladanj.*“

239. Da je general Mladić došao na livadu u Sandićima, i to zajedno sa Ljubišom Borovčaninom i komandantom 2. odreda specijalne brigade policije Šekovići, Radom Čturićem, potvrdio je u svom iskazu i svjedok I-3, te iako cjelokupan njegov govor i obraćanje zarobljenim muškarcima nije mogao čuti, znao je da im je general Mladić obećao sigurnost i prebacivanje na teritoriju pod kontrolom A BiH.

240. Međutim, od evakuacije i razmjene, kako se ispostavilo nije bilo ništa. Ubrzo nakon posjete generala Mladića livadi u Sandićima i njegovog obraćanja zarobljenim muškarcima, otpočelo je njihovo sprovođenje u hangar u Kravicu.

4. Uloga optuženog i pripadnika voda Skelani u zarobljavanju, obezbjeđenju i sprovođenju muškaraca u hangar u Kravici

241. Raspored i položaj pripadnika voda Skelani, na putnoj komunikaciji Bratunac – Konjević polje, vijeće je već opisalo u paragrafima od 238. do 246. ove presude. Kako je to u navedenom dijelu istaknuto, pripadnici voda Skelani, bili su raspoređeni na dijelu putne komunikacije koji je bio najbliže kući kod koje se vršila predaja Muslimana iz kolone. Njihov zadatak, kako to proizilazi iz saglasnih iskaza svjedoka, bilo je osiguranje bezbjednosti i slobodne prohodnosti putne komunikacije kojom su se kretala vozila, kamioni i autobusi, koji su prevozili ženu djece i starce iz Potočara, ali su pripadnici ovog voda, imali, kako je to ovo vijeće zaključilo i aktivnu ulogu u zarobljavanju muškaraca Muslimana, kojih su potom, određen broj, u koloni sproveli u Kravicu.

242. Vijeće je na temelju saglasnih iskaza svjedoka Miladina Stevanovića i Petra Mitrovića (iz istrage) i iskaza svjedoka I-3, zaključilo da je Željko Ivanović, zajedno sa pripadnicima svog voda, bio raspoređen na obezbjeđenju putne komunikacije na navedenom lokalitetu.

243. Iako je, pozivanje Muslimana na predaju vršio neko od pripadnika Drugog odreda iz prvog ili drugog voda, kako je to opisao svjedok I-3, kao i pretres muškaraca iz kolone koji su se predavali, ni pripadnici voda Skelani nisu bili isključeni iz takvih aktivnosti. Svjedok Stevanović je tako u svom iskazu iz istrage opisujući na koji način je od Muslimana koji su se predavali oduziman novac i druge dragocjenosti, na pitanje tužitelja da li su ostali pripadnici voda Skelani svo vrijeme dok je on bio tu, bili na mjestima na koja su raspoređeni, istakao je da je „novac bio u pitanju, pa se dolazilo i odlazilo“.

244. Dakle imajući u vidu takav opšti kontekst dešavanja, te činjenicu da su pripadnici voda Skelani, kao jedinica u konkretnoj vojnoj akciji, pretpočinjena VRS-u, bili angažovani na tom lokalitetu upravo kako bi doprinijeli što uspješnijoj realizaciji zarobljavanja muslimana muškaraca iz kolone, te njihovom kasnijem pogubljenju, kao i u osiguranju nesmetanog prolaska autobusa i kamiona sa bošnjačkim civilnim stanovništvom, u svrhu ostvarenja plana prisilnog preseljenja žena, djece i staraca sa područja zaštićene zone UN Srebrenica, s ciljem njihovog istrijebljenja, vijeće je zaključilo da je optuženi, kao jedan od policajaca voda Skelani koji se nalazio na tom lokalitetu, nesumnjivo posjedovao znanje i svijest o tome šta je pozadina tih dešavanja, a zbog čega se ni njegova uloga, iako niti je pozivao muškarce na predaju, niti učestvovao u njihovom pretresu ili čak ni stajao u obručju oko livade u Sandićima, već na putnoj komunikaciji, ne može cijeliti kao

zanemariva u zarobljavanju tih lica. Dapače, po ocjeni ovog vijeća, svaki od policajaca voda Skelani, koji je bio angažovan na obezbjeđenju putne komunikacije na lokalitetu Sandića, a potom i sprovođenju kolone muškaraca u ZZ“Kravica“, uključujući i optuženog Ivanovića, dao je svoj doprinos u zarobljavanju navedenih lica.

B. SPROVOĐENJE MUŠKARACA U HANGAR ZZ“KRAVICA“

245. Nedugo nakon posjete generala Mladića, u ranijim popodnevnim satima, počelo je sprovođenje muškaraca Bošnjaka sa livade u Sandićima ka hangaru ZZ“Kravica“. To prebacivanje, kako to proizilazi iz izvedenih dokaza, vršeno je na dva načina: sprovođenje muškaraca u koloni do hangara, uz pratnju pripadnika voda Skelani i prevoz zarobljenih muškaraca autobusima.

(a) Kolona

246. Svjedok I-1 bio je u grupi zarobljenih muškaraca, koja je pješice sprovedena do ZZ „Kravica“. Jedan od naoružanih vojnika, koji je, kako svjedok ističe, držao „vučjaka kera“, naredio je zarobljenim muškarcima da formiraju kolonu i to četiri po četiri zarobljenika. Tako formirana kolona, krenula je asfaltnim putem, prema hangaru Kravica. Po procjeni svjedoka kolona je bila duga 300-400 metara, između njega i ljudi ispred je bio razmak od po otprilike metar i više, a sa svake strane, na svakih 6-7 metara, bio je naoružani vojnik sa puškom „na gotovs“. Po dolasku pred hangar, koji svjedok opisuje kao „poljoprivredni magacin“, naređeno im je da uđu. On je uspio ući i sjesti do zida, jer su ga boljela leđa, a ljudi su i dalje nastavili ulaziti. Posljednji koji je ušao nije imao gdje da sjedne. Kako svjedok ističe, sva mjesta su bila popunjena, *„da si bacio šibicu ili upajač, ona ne bi pala na beton, ostala bi il' na ramenu il' na krilu“*.

247. Svjedok Petar Mitrović, opisujući kolonu zarobljenih muškaraca, ističe da su pripadnici voda Skelani, koje je prethodno nabrojao da su bili angažovani na obezbjeđenju putne komunikacije, uključujući i Željka Ivanovića, sproveli oko 500 muškaraca koji su se predali u koloni do hangara u Kravici.

248. Svjedok I-3, istakao je da je njima naredbu da se formira kolona izdao komandir Milenko Trifunović, a da je on takvo naređenje dobio od Radeta Ćuturića. Svjedok I-3, saglasno iskazu svjedoka I-1, opisuje da je kolona bila formirana na način da su išla četiri po četiri čovjeka, dok su se dva po dva držali za ruke. Kolonu je, kako to ističe svjedok I-3, najviše obezbjeđivao 3. vod Skelani, a pored njega, kako saglasno svjedoku Mitroviću i on potvrđuje, u pratnji i obezbjeđenju te kolone muškaraca ka hangaru u Kravici, bio je i

Željko Ivanović. Na taj način su kolonu sproveli do hangara ZZ „Kravica“, gdje je zarobljenim muškarcima naređeno da uđu u hangar, koji je ulaz manjeg dijela¹⁴³.

249. Vezano za sprovođenje kolone u hangar ZZ"Kravica", relevantni su i iskazi svjedoka Milenka Pepića, Slobodana Stjepanovića i Marka Aleksića.

250. Svjedok Milenko Pepić, u svom iskazu istakao je da je po naređenju komandanta Čturića prebačen na Žuti most, da je po njegovom naređenju zadužio motorolu, te da mu je komandant naredio da kada bude trebala da se sprovede kolona Muslimana koji su se predali do Kravice, zaustavi saobraćaj, putnom komunikacijom Bratunac-Konjević polje. Svjedok je kako ističe to i učinio. Zaustavio je kretanje vozila, te se od mjesta gdje je zaustavljen saobraćaj formirala kolona autobusa koji su prevozili žene, djecu i starce iz Potočara.

251. Svjedok Marko Aleksić, istakao je takođe da je od Rade Čturića, putem motorole, obaviješten da će proći kolona, te da budu oprezni. Kako svjedok ističe u koloni su bili svi muškarci, obučeni u civilno odijelo i bilo ih je ukupno oko 500. U koloni su išla, po riječima ovog svjedoka, po tri- četiri čovjeka, a kretali su se u pravcu Kravice i Bratunca.

252. Jednako tako i svjedok Slobodan Stjepanović, ističe da je prošla kolona, uglavnom civila i to radno sposobnog stanovništva, muškaraca, te da se kolona kretala iz pravca Konjević polja prema Bratuncu. Muškarci u koloni išli su jedni iza drugih, a u jednom redu je bilo 3-4 čovjeka. Svjedok se nije mogao precizno izjasniti o brojčanom stanju ljudi u koloni, ali ističe da je bilo oko 400 ljudi.

253. U konačnici svjedok Ilija Nikolić, u svom iskazu je istakao da je 13. jula u popodnevnim satima, na putu prema Milićima, zaustavljen od strane policije u mjestu Sandići. Na brdu na desnoj strani ceste, primjetio je grupu mahom civila, po procjeni svjedoka 150-200 ljudi, oko kojih su bili policajci. Kako policija nije dala da se prođe prema Milićima, on i prijatelj sa kojim je krenuo, odlaze u Kravicu. Zadržali su se koliko je trebalo da se popije pivo-dva. Primjetio je kolonu koja je išla iz pravca Konjević polje-Bratunac, od otprilike 200 ljudi, sa po 3-4 čovjeka u svakom redu, a u pratnji koje kolone je bilo 15-20 policajaca, u istim uniformama kakve su imali i policajci koji su ih zaustavili u Sandićima.

¹⁴³ T- 2, T-2a- fotografija ZZ Kravica- na kojoj su svjedok I-1 i I-3 identifikovali isti ulaz kao ulaz na koji su u hangar uvedeni muškarci iz kolone

Kolona je ušla na kapiju, a onda u hangar kroz vrata na čošku. Za te policajce Momir Nikolić mu je rekao da je to "nekakva specijalna".

254. Na temelju izvedenih dokaza vijeće je na nesumnjiv način utvrdilo da su pripadnici voda Skelani, uključujući i optuženog Željka Ivanovića, u hangar ZZ"Kravica", sproveli kolonu muškaraca koji su se prethodno predali i bili zarobljeni na livadi u Sandićima.

(b) Prevoz zarobljenih muškaraca autobusima

255. Svjedok I-2, u svom iskazu opisao je da je po odlasku generala Mladića sa livade u Sandićima, komandant koji je cijelo vrijeme stajao ispred njih sa nožem u ruci, ih je odabirao, te riječima "ti, ti, ti", birao najsposobnije među zarobljenim muškarcima, da bi ih nakon takvog odabira sproveli na cestu. Na cesti ih je čekalo nekoliko autobusa, u koje su ukrcani. Autobusi su bili pretrpani i bilo je vruće. Kako svjedok ističe, odmah je primjetio da, iako im je prilikom odabira na livadi obećavana razmjena, autobus ne vozi u pravcu Konjević Polja, nego u pravcu Bratunca. Nakon kratke vožnje autobus je skrenuo desno i odvezao ih pred neku vrstu skladišta, gdje im je naređeno da žurno uđu u skladište kroz ulaz na krajnjoj lijevoj strani.

256. Iskaz svjedoka I-2 potkrijepljen je iskazom svjedoka Luke Markovića, koji je istakao da je tog dana, 13. jula 1995. godine, u hangar dovezeno 15 ili 16 autobusa Muslimana izbjeglica, te da ih je vidio kako iz autobusa izlaze držeći ruke iza vrata.¹⁴⁴ Prisustvo autobusa ispred hangara u Kravici potvrđuje i Zoran Erić, a i na fotografiji ZZ"Kravica" snimljenoj iz zraka 13.jula 1995. godine, vidi se ispred hangara parkiran autobus. U konačnici, i svjedok I-1 koji je u koloni sproveden u hangar, spominje da je ispred hangara primijetio autobus, koji je bio parkiran između magacina i asfaltnog puta, te ističe da su zarobljeni muškarci prošli između autobusa i magacina kako bi u isti ušli.

257. Iako svjedok I-3 u svom iskazu, kao ni svjedok Mitrović, ne govore o prevoženju muškaraca u hangar autobusom, ovo vijeće, na temelju prethodno analiziranih dokaza tu činjenicu nalazi dokazanom van razumne sumnje. Obrazloženje za takav iskaz Petra Mitrovića i I-3 može se naći i u tome što je kolona zarobljenih muškaraca sprovedena u hangar, naknadno, dakle nakon što su muškarci iz autobusa već u isti bili iskrcani, te i svjedok I-1, primjećuje u momentu kada on dolazi u hangar, samo jedan parkirani autobus.

¹⁴⁴ Dokaz T-46 Zapisnik o saslušanju svjedoka Luke Markovića broj 14-4/2-290/05 od 20.09.2005. godine

(c) Broj zarobljenih muškaraca u skladištu

258. Hangar Kravica, kako je to utvrđeno provedenim dokazima, sastojao se od dvije odvojene prostorije sa dva zasebna ulaza. Veći dio hangara, bit će označavan u daljem tekstu kao "prvi dio", dok će manji dio hangara, u koji su uvedeni obojica preživjelih svjedoka, svjedoci I-1 i I-2, biti u daljem tekstu označavan kao "drugi dio".

259. Dužina hangara (oba dijela) iznosi 61,10 m, širina 10,20 m, dok je njegova visina 4,10 metara. Strana koja je okrenuta ka istoku i nalazi se s lijeve strane kada se gleda sa ceste ima širinu 30,77 metra, dok je zapadna strana široka 24,26 metara. Južna, zadnja strana skladišta ima prozore, i to na oba dijela skladišta po četiri prozora¹⁴⁵.

260. Kako to proizilazi iz iskaza I-1 i I-2, oba dijela skladišta, kada su zarobljeni muškarci uvedeni u njih, bila su gusto popunjena. Dakle imajući u vidu iskaze svjedoka, koji su svjedočili o masi naroda i gužvi u skladištu, činjenicu da posljednji čovjek, kako je izjavio svjedok I-1 nije mogao ući, te da je on jedva uspio da sjedne uza zid, može se zaključiti da je u skladištu, imajući u vidu njegovu površinu, na 1m² moralo biti smješteno bar 2 zarobljena muškarca. Prostim računom, množenjem kvadrature skladišta sa po dva zarobljenika na 1 m², dobije se brojka od preko 1000 zarobljenika koji su tog 13. jula morali biti sprovedeni u skladište.

261. Navedeno odgovara i iskazima svjedoka. Naime, po iskazu svjedoka Mitrovića, u hangar je toga dana sprovedena grupa od oko 500 zarobljenih muškaraca u koloni. Svjedok Slobodan Stjepanović govori okvirno o oko 400 muškaraca u koloni, mada ostavlja mogućnost da ih je bilo i više, dok svjedok I-1 govori o koloni od po 4 čovjeka u redu, dugoj 300-400 metara, sa razmakom od po metar i više između njih. Svjedok I-2 govori da je po njegovoj procjeni bilo oko 1000-1500 ljudi u skladištu.

262. Vijeće takve navode ovih svjedoka prihvata, jer oni odgovaraju i računici prema površini skladišta gdje su muškarci smješteni. Naime, određen broj muškaraca je dovežen, kako je istaknuto, autobusima, uključujući i svjedoka I-2. Obzirom da jedan autobus može primiti 40-50 putnika, a kako to proizilazi iz iskaza Luke Markovića, u hangar je taj dan doveženo 15-17 autobusa sa zarobljenicima, može se zaključiti da je autobusima u hangar doveženo više od 500 muškaraca. Dakle, prostim zbrajanjem takvih dobijenih cifara, dobije se brojka od preko hiljadu muškaraca, što odgovara zaključku vijeća izvedenom na temelju

¹⁴⁵ Dokaz T-100, Crtež lica mjesta broj 14-13/1-7-243/05 od 04.10.2005. godine

iskaza svjedoka I-1 i I-2 koji su detaljno opisali stanje i svoj položaj u hangaru, da je na jednom kvadratnom metru moralo biti smješteno najmanje dva zarobljenika, a što dovedeno u vezu sa površinom skladišta, rezultira brojkom od preko 1000 muškaraca zatočenih toga dana u dvije prostorije hangara ZZ "Kravica".

C. POGUBLJENJE ZAROBLJENIH MUŠKARACA BOŠNJAKA U HANGARU KRAVICA

263. Optuženom Željku Ivanoviću, optužnicom je stavljeno na teret, da je zajedno sa pripadnicima Drugog odreda specijalne brigade policije Šekovići, uzeo učešće u ubistvu većine od više od 1000 zarobljenih muškaraca Bošnjaka, koji su tog 13. jula 1995. godine, zatvoreni u skladište u Kravici.

264. Vijeće je, na temelju provedenih dokaza, van svake razumne sumnje utvrdilo da su pripadnici Drugog odreda, pretežno voda Skelani, nakon što su sproveli kolonu zarobljenih muškaraca u hangar u Kravici, a na koje mjesto je takođe doveden veći broj zarobljenih muškaraca autobusima, stali u polukrug ispred hangara, te vatrom iz automatskog oružja i puškomitraljeza, te naknadno i bacanjem bombi, usmrtili veći broj tih zarobljenika, dok se uloga optuženog Željka Ivanovića ogledala u tome što je on po naređenju komandira, zajedno sa još trojicom pripadnika voda Skelani, prošao iza hangara kako bi obezbjeđivao prozore sa stražnje strane, a na koji način se nastojalo spriječiti svaku mogućnost za bijeg zarobljenih muškaraca.

265. Iskaz o tome na koji način se likvidacija muškaraca desila u skladištu, dali su prije svega svjedoci, neposredni očevici tog događaja.

266. Dvojica preživjelih svjedoka, obojica su bili zatvoreni, kako to proizilazi iz njihovih iskaza, u manji dio hangara. Svjedok I-1 je sjedio, kako je sam istakao, uz zid u ćošku hangara. Pucnjavu koja je počela po zarobljenim muškarcima u magacinu, svjedok I-1 opisao je na sljedeći način:

"Pucalo je po nama i bacali su bombe, tromblone, rafali, nema šta nije ... I na prozore i na vrata. Bugija se diglo u magacin, nisi vidio 6 metara od one bugije¹⁴⁶.

Svjedok I-1 ističe da je takva pucnjava trajala do u noć. On je svo vrijeme sjedio u ćošku, a po prestanku pucnjave proveo i noć u tom ćošku hangara. Sutradan je čuo da su pozivali ako ima neko živ da izađe, a ti koji su se javili, po zvuku je prepoznao, odveženi su

¹⁴⁶ Bugija, kako svjedok pojašnjava je prašina, dim

kamionom negdje, dok su ranjene, koje su naknadno pozvali da izađu uz obećanje da će im pružiti medicinsku pomoć, pobili. Svjedok je i cijeli taj dan, petak kako ističe, proveo u tom istom ćošku i uveče je vidio utovarivač koji je počeo tovariti tijela. Međutim, prestali su za taj dan utovarivati tijela, i svjedok je, kako ističe odlučio da bježi. Pretrčao je preko asfaltnog puta u kukuruzište, i iako je primjećen od vojnika koji je vikao za njim, uspio je pobjeći, u šumu, a nakon nekoliko dana doći i na teritoriju Žepe.

267. Svjedok I-2 opisuje:

...oni su pucali iz svih mogućih oružja. Najprije su pucali iz pješadijskog naroužanja, automatskih pušaka. Onda bi prestali s tim. Pucali bi nekih pola sata, a zatim bi se malo odmorili, a onda bi počela nova runda pucanja. Kroz prozore bi bacali ručne bombe i bombe su padale na oko 2-3 metra od mene. Mogao sam samo osjetiti eksploziju, detonaciju i od posljedica iste sam bio ranjen malim gelerom od tih granata. Znači bio sam ranjen, povrijeđen, ali sam se osjećao dobro. Nisam bio teško ranjen. Ljudi su počeli da vršte i bilo je strašno. Teško mi je to opisati...Ovo je bilo gore od bilo kojeg filma...I ovo je trajalo cijelu noć uz kratke pauze..."

Svjedok dalje navodi da je uspio pobjeći kroz prozor u kukuruzno polje, ali su ga vojnici primjetili i ranili u rame. Tu noć i naredni dan ostao je ležati praveći se da je mrtav. Slijedećeg jutra čuo je vojnike kako idu kroz skladište i pucaju u sve koji su još uvijek bili živi. Pretvarajući se u kukuruzištu da je mrtav vidio je i rovokopač kako kupi tijela i čuo zvuk tijela koja se tovore na kamion. Kasnije istog dana je uspio otpuzati na sigurno.

268. Imajući u vidu da su se svjedoci I-1 i I-2 nalazili u hangaru koji je bio prepun, u sjedećem¹⁴⁷ ili ležećem¹⁴⁸ položaju razumljivo je da oni nisu mogli vidjeti šta se tačno dešavalo ispred hangara, niti identifikovati ko je i na koji način na njih pucao.

269. Stoga su za vijeće, u tom dijelu bili ključni iskazi svjedoka I-3 i Petra Mitrovića, koji su na detaljan način opisali dešavanja ispred hangara koja su neposredno prethodila strijeljanju zarobljenih muškaraca Bošnjaka unutar istog, kao i sam proces njihove likvidacije.

¹⁴⁷ Svjedok I-1 opisao da je sjedio u ćošku hangara

¹⁴⁸ Svjedok I-2 opisao da se bacio na pod prije nego što je pucnjava počela

270. Kako je to opisao svjedok I-3, nakon što je i posljednji zarobljenik iz kolone ušao u skladište, pripadnici Drugog odreda, 1., 2. i 3. voda (Skelani), među kojima i optuženi Ivanović, formirali su polukrug od jednog do drugog ćoška skladišta u koje su prethodno smješteni zarobljeni muškarci. Policajci u polukrugu, uključujući i pripadnike voda Skelane, bili su naoružani automatskim puškama, a bio je i jedan puškomitraljez "84-orka".

271. Nakon što su policajci formirali polukrug, pripadnik voda Skelani, Krsto Dragičević, kako to dalje ističe svjedok I-3, ušao je u hangar da porazgovara sa zarobljenicima. Komandir ga je jednom vratio, ali on je ponovo ušao, kojom prilikom mu je jedan od zarobljenih muškaraca, na samim vratima hangara, oteo pušku i ubio ga. Ono što je dalje uslijedilo, a o čemu je ovaj svjedok u više navrata svjedočio, a što ni odbrana nije sporela, jeste to da je komandant Drugog odreda Rado Čuturić, koji se nalazio u neposrednoj blizini, pušku iz koje je zarobljeni Musliman ubio Krstu Dragičevića, istom oteo, ali je uhvativši je za cijev neposredno nakon što je iz nje pucano, opržio obje šake.

272. Kako svjedok dalje ističe, nakon što je Krsto Dragičević ubijen, a Rado Čuturić, zvani "Oficir" u tom incidentu opržio obje šake, uslijedila je naredba komandira voda Skelani "da se pobiju svi". Od pripadnika voda Skelani, po riječima svjedoka, na zarobljene muškarce nisu pucali Petar Mitrović, Branislav Medan, Slobodan Jakovljević i Željko Ivanović, koji su po naredbi komandira Trifunovića prošli iza zgrade da obezbjeđuju prozore. Naime, kako to svjedok detaljno pojašnjava, kroz oboja vrata na prednjoj strani skladišta, mogli su se vidjeti prozori na njegovoj stražnjoj strani, te je komandir naredio da po dvojica pripadnika voda Skelani i to Mitrović i Medan prođu sa desne, a Ivanović i Jakovljević sa lijeve strane, kako bi obezbjeđivali prozore da zarobljeni muškarci ne bi bježali.

273. Sama pucnjava, kako to opisuje svjedok I-3, počela je iz puškomitraljeza "84-orke", koji je dužio Mirko Milanović, dok su ostali pucali iz automatskih pušaka. Policajci koji su pucali, kako opisuje svjedok I-3, držali su se polukruga, tačnije kada bi ispucali okvir, izlazili bi iz polukruga, uzimali novi i vraćali se u polukrug. Kasnije su kroz vrata hangara i kroz jedan manji prozor u hangar ubacivane bombe. Po riječima svjedoka, takva pucnjava vremenski je trajala sat i po do dva. U svom iskazu od 22.05.2008. godine¹⁴⁹, svjedok I-3 je detaljno opisao i da je pucnjava i ubijanje zatvorenika prvo počelo u prvom, većem dijelu skladišta, a kada je to završeno, počelo je ubijanje i u drugom, manjem dijelu skladišta.

274. Navedeni iskaz, u pogledu odlučnih činjenica, potkrijepljen je iskazima iz istrage svjedoka Petra Mitrovića¹⁵⁰. Svjedok Mitrović opisao je da je nakon sprovođenja kolone od 500 muškaraca Bošnjaka u hangar, došlo do incidenta u kojem je poginuo Krsto Dragičević, a povrijeđen komandant odreda, Rado Čuturić, koji je opekao ruke uhvativši za cijev puške iz koje je Krsto ubijen. Dalje opisuje da ispred hangara, pripadnici voda Skelani, pucaju kroz velika ulazna vrata na hangaru na zarobljene muškarce, precizirajući, kao i svjedok I-3, da je Mirko Milanović pucao iz puškomitraljeza, dok su ostali pripadnici voda pucali iz automatskih pušaka. Svjedok Mitrović dobija tada naređenje da zajedno sa Željkom Ivanovićem, Branislavom Medanom i Slobodanom Jakovljevićem, prođe iza zgrade, te obezbjeđuje otvore na stražnjoj strani kako neko kroz te otvore ne bi iskočio. Kako svjedok dalje ističe, dok se njih četvorica nalaze iza zgrade, rafalna pucnjava u unutrašnjost zgrade je nastavljena, a nešto kasnije, čuo je i eksplozije bombi koje su policajci iz Šekovića (Vojvoda i Čupo) ubacivali u skladište. Prema iskazu ovog svjedoka, on i ostali pripadnici voda Skelani ostali su kod hangara dok u večernjim satima nije došla "smjena" u vidu dezertera iz Srbije, i oni tada napuštaju Kravicu.

275. Svjedok Marko Aleksić, koji je bio na putnoj komunikaciji u vrijeme kada je kolona zarobljenih muškaraca sprovedena u Kravicu, istakao je da je izvjesno vrijeme nakon što je kolona prošla, čuo rafale iz pravca u kojem je kolona otišla, a da se čulo i nekoliko detonacija, po procjenama svjedoka, detonacija ručnih bombi.

276. Svjedok Predrag Čelić, saglasno svjedoku Aleksiću, ističe da se nakon prolaska kolone, iz pravca u kojem je kolona prošla, čula pucnjava i detonacije bombi.

277. Da se iz pravca ZZ"Kravica", nakon što su zarobljeni muškarci tamo sprovedeni, čula pucnjava, potvrdio je i svjedok Milenko Pepić, kojem je od strane Rade Čuturića bio povjeren zadatak blokade putne komunikacije, za vrijeme dok je sprovođenje kolone bilo u toku, a kako se ispostavilo, i dok ubijanje nije završeno. Naime, kako to proizilazi iz iskaza ovog svjedoka, njemu je Rado Čuturić, motorolom javio da zaustavi saobraćaj putnom komunikacijom, što je on i učinio. Međutim, nakon što je kolona sprovedena, on ne dobija naredbu da pusti vozila, nego je putna komunikacija i dalje blokirana. Čuturić prolazi kraj njega na putu za bolnicu u Bratunac, nakon što je u incidentu do kojeg je došlo u hangaru

¹⁴⁹ Dokaz O-7

¹⁵⁰ Dokazi T-39 Zapisnik o saslušanju svjedoka Mitrovića KT-RZ-10/05 od 21.06.2005. godine i T-40 Zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji, KT-RZ-10/05 od 04.10.2005.

opekao ruke, ali vozila sa ženama i djecom iz Potočara, putnom komunikacijom ne mogu prolaziti. Svjedok ističe da u tom periodu, iz pravca Kravice, čuje nešto jaču pucnjavu nego ranije. Tek nakon što je „Oficir“ po povratku iz bolnice prošao nazad za Kravicu, kojom prilikom mu je i ukratko ispričao šta se desilo, motorolom od njega dobija naredbu da pusti vozila da prolaze¹⁵¹.

278. Događaj, na način na koji je opisan od strane svjedoka Mitrovića i I-3, u načelu potvrđuje i svjedok Dragomir Stupar. Navedeni svjedok je 13. jula 1995. godine prolazio putnom komunikacijom od Bratunca prema Konjević polju, i pri prvom prolasku, u odlasku kroz Sandiće, primjećuje kako postrojene policajce pored ceste, tako i veću grupu zarobljenika na livadi s lijeve strane puta. U Konjević polju se zadržao, kako ističe sat-dva vremena, a u povratku za Bratunac je ponovo morao proći kroz Kravicu. Tu na putu primjećuje da neko maše, te zaustavlja vozilo i primjećuje Radu Čuturića koji je išao sa rukama dignutim ispred sebe i I-2 momka koji su vodili ranjenog vojnika. Pitali su da ih poveze u Bratunac što je on i učinio. Rado Čuturić je imao teške opekotine, i na putu do Bratunca mu je ispričao da je jedan zarobljenik oteo pušku iz ruku policajca „Krleta“, ubio ga, a Čuturić je potom uhvatio za cijev.

279. Značajna saznanja o predmetnom događaju, a koja ovo vijeće cijeni u kontekstu potkrijepljujućih dokaza iskazima svjedoka Mitrovića i I-3, imali su i uposlenici ZZ"Kravica", koji su bili prisutni u krugu zadruga kada su zarobljenici tu dovedeni i kada su se ubistva desila.

280. Svjedok Luka Marković, u julu 1995. godine bio je zaposlen u Zemljirodničkoj zadruzi Kravica i kako je istakao u svom iskazu u četvrtak, 13. jula 1995. godine, bio je na svom radnom mjestu. Iako je njemu i ostalim radnicima zadruga, od strane prisutnih vojnika bilo zabranjeno da prilaze hangaru, za vrijeme dok su u njega smješteni zarobljenici, primjetio je da se zarobljenici prvo dovoze autobusima i izbrojao je 17 autobusa koji su dovozili zarobljene Muslimane. Kada je započela pucnjava, on se nalazio u svojoj kancelariji. Kako ističe, prvo je čuo jedan kratak rafal, a potom je uslijedila jaka rafalna paljba. Sa prozora iz svoje kancelarije vidio je u prvi mah 7 vojnika koji su pucali na zarobljenike, da bi u roku 2-3 minuta došlo pojačanje od oko 30 vojnika, koji su na zarobljene muškarce pucali puškomitraljezom M-84 i M-53. Po iskazu ovog svjedoka paljba je otpočela oko 21:00 sat i trajala do 23:00 sata. Nakon što su pobijeni zarobljenici u

¹⁵¹ Iskaz svjedoka Milenka Pepića, transkript iz predmeta X-KR-06/180-3 od 04.02.2010. godine

otvorenom, lijevom dijelu hangara, u drugi dio hangara su kroz prozore ubacivane ručne bombe i na taj način pobijeni zarobljenici. Sutradan, 14.07.1995. godine, došao je utovarivač koji je kupio tijela i utovarivao u kamione- kipere. Svjedok je rekao i da su svi zarobljenici iz skladišta pobijeni, izuzev jednog, koji je pokušao pobjeći tog 14. jula, ali su ga vojnici ubili pri pokušaju bijega.

281. Još jedan od zaposlenih u ZZ"Kravica", svjedok Zoran Erić, istakao je da je bio u krugu ZZ"Kravica", tačnije u štali, kada je počela pucnjava. On takođe potvrđuje da se čula rafalna i pojedinačna pucnjava, a nakon toga i detonacije. Kako je istakao, kasnije su natjerani da leševe ubijenih pokrivaju sijenom.

282. Svjedok Jovan Nikolić, koji je bio direktor tri zadruga, uključujući i Kravicu, kako je istakao u svom iskazu, 13. jula 1995. godine u večernjim satima, oko 22:00 sata je došao u krug ZZ"Kravica" jer je čuo da je tu bilo nekih zarobljenih, ali i nekih problema. Po dolasku u Kravicu, iz kukuruzišta je, kako ističe, izašao čovjek, rekao mu da ugasi farove te mu ispričao za incident u kojem je jedan od zarobljenih oteo pušku i ubio jednog od pripadnika Skelanskog voda, ali i rekao da ima dosta mrtvih. Svjedočeći na glavnom pretresu, svjedok je potvrdio da je tačan njegov iskaz iz istrage u kojem je rekao da je dok je bio ispred hangara čuo rafalnu pucnjavu prema sredini hangara i detonacije bombi. Takođe istakao je da je prišao čovjek u policijskoj uniformi, ali i da je sutradan, bila opštepoznata činjenica, da je ubistva počinila specijalna jedinica policije iz Skelana.

283. Svjedok Momir Nikolić, takođe uposlenik zadruga koji je, kao i svjedoci Marković i Erić, bio u krugu zadruga, tog kobnog 13. jula 1995. godine, jer je došao običi stoku, nalazio se u štali kada je pucnjava počela. Svjedok ističe da su pobijeni Muslimani koji su bili zatvoreni u hangaru, a pucnjava se čula iz pravca asfaltnog puta prema hangaru. Kako ističe, pucnjava se kasnije čula sa svih strana. Sutradan je došao bager koji je kupio tijela, kao i cisterna koja je prala taj teren.

284. I videosnimak Zorana Petrovića, sačinjen 13.07.1995. godine, kada on prolazi vozilom pored skladišta prikazuje insert u trajanju od 27 sekundi na kojem je prikazan autobus i hrpa tijela koja se nalaze izvan skladišta poslijepodne 13. jula¹⁵², dok se na fotografiji sačinjenoj iz vazduha¹⁵³, takođe vidi gomila tijela ispred samog ulaza u hangar.

¹⁵² Dokaz T.1. i zamrznuti kadar dokaz T.111.

¹⁵³ Dokaz T-114

285. Na temelju navedenih dokaza, vijeće je na nesumnjiv način utvrdilo da je dana 13. jula 1995. godine izvršeno pogubljenje zarobljenih muškaraca Bošnjaka, prethodno zatočenih u hangar u Kravici, kao i da je Drugi odred specijalne policije Šekovići, uključujući i 20-ak pripadnika voda Skelani, uzeo aktivno učešće u tim radnjama.

286. Izvjesne nesaglasnosti među iskazima svjedoka postoje u pogledu vremenskog perioda kada je pucnjava počela i do kada je trajala. On što se može zaključiti iz iskaza svjedoka, u čemu su oni prilično usaglašeni, jeste to da je pucnjava trajala ukupno 1,5 do 2 sata. Međutim, da bi utvrdilo u kojem vremenskom periodu je do pucnjave zaista došlo, vijeće je moralo analizirati svestrano sve dokaze.

287. Iz iskaza svjedoka preživjelog I-2 i Luke Markovića proizilazi da je pucnjava počela kasnije naveče, kako svjedok I-2 ističe, kada je već pao mrak. Međutim, vijeće je zaključilo da je ubijanje zarobljenih muškaraca od strane pripadnika Drugog odreda Šekovići počelo u popodnevnim satima, ubrzo nakon sprovođenja kolone.

288. Takvo činjenično stanje proizilazi iz iskaza svjedoka I-3 i Petra Mitrovića, ali i svjedoka koji su pucnjavu iz pravca Kravice čuli sa putne komunikacije koju su i dalje obezbjeđivali. Nadalje, nesporno je da je pucnjavi u hangaru prethodio incident u kojem je ubijen Krsto Dragičević, a Rado Čuturić opekao šake na obje ruke. Iz izvoda bolničkog protokola bolnice u Bratuncu¹⁵⁴, proizilazi da je Rado Čuturić primljen 13.07.1995. godine u 17:40 sati, dok je tijelo Krste Dragičevića, obrađeno u 19:00h istoga dana. Kako su ubistva počela, neposredno nakon incidenta u kojem su njih dvojica stradali, to se može zaključiti da je ubijanje započelo u popodnevnim satima oko 16-17h.

289. Činjenicu da je pucnjava počela u poslijepodnevnim satima potvrđuje i svjedočenje Miladina Stevanovića. On je sa putne komunikacije, prije nego što je kolona sprovedena u hangar, otišao u Bratunac. U povratku iz Bratunca negdje oko 17.00 – 17.30 sati stigao je u Kravicu gdje je zaustavljen od strane dvojice vojnika. Vidio je tijelo Krleta prekriveno šatorskim krilom ispred hangara. Vidio je i 7-8 drugih tijela. Tu su bili Trifunović i drugi pripadnici odreda. Mirko Milanović je bio sa puškomitraljezom kraj drugog dijela hangara. U to vrijeme, kako to proizilazi iz iskaza svjedoka Stevanovića, u većem dijelu hangara vido je mrtve ljude i momka koji je bacao bombe u prostoriju.

¹⁵⁴ Dokaz T-78

290. Dakle, sve navedeno, po ocjeni ovog vijeća upućuje na zaključak da je masovno ubijanje zarobljenih muškaraca u Kravici, od strane pripadnika Drugog odreda, započelo u popodnevnim, satima, da je trajalo otprilike 2 sata, i da su nakon što su izvršili masovnu likvidaciju, pripadnici voda Skelani napustili prostor ZZ „Kravica“. Svjedoci Mitrović i I-3 su saglasni da je njihov vod u večernjim satima napustio Kravicu. To proizilazi i iz utvrđene činjenice iz presude MKSJ-a *„u međuvremenu BOROVCANIN je stigao u skladište Kravica negdje između 5:15 i 5:30 časova popodne, nakon što je primio poruku od Stupara da hitno ide tamo. Borovčanin je vidio hrpu tjele ispred zapadne i centralne prostorje skladišta Kravica i veliki brčj rupa od metaka na spojnim zidovima »¹⁵⁵.*

291. Dakle u vrijeme kada je Borovčanin došao u skladište, masovna likvidacija muškaraca je već bila okončana.

292. Kako to proizilazi iz iskaza svjedoka koji su prethodno analizirani, od strane pripadnika Drugog odreda ubijen je veliki broj, većina od više od 1000 zarobljenih muškaraca koji su bili 13. jula 1995. godine smješteni u hangar Kravica. Svjedoci I-1 i I-2 uspjeli su preživjeti navedenu egzekuciju, a kako to proizilazi iz njihovih iskaza, i pored svireposti i odlučnosti počinitelaca da ne ostave žive svjedoke tog zločina, ipak je određen broj ljudi preživio taj « prvi val » likvidacije. Međutim, to ipak predstavlja manjinu, pojedince, koji su sutradan od strane jedinica koje su zamijenile Drugi odred Šekovići na tom lokalitetu, na prevaru izmamljeni da izađu iz skladišta i potom likvidirani. Ipak, činjenica da je određen broj muškaraca preživio pokolj počinjen od strane pripadnika Drugog odreda, imajući u vidu da je, kako to proizilazi iz iskaza svjedoka preživjelih, riječ o tek nekolicini lica, to ne dovodi u pitanje zaključak da su pripadnici Drugog odreda izvršili likvidaciju više od 1000 zarobljenih muškaraca u hangaru Kravica 13. jula 1995. godine.

D. FORENZIČKI DOKAZI U SKLADIŠTU

293. Da se ubijanje u skladištu ZZ“Kravica“ odigralo na način na koji su svjedoci opisali, tačnije da su u masovnom pogubljenju, masakru koji se tu odigrao, korišteni automatsko oružje i eksplozivne naprave, potvrđuju forenzički dokazi pronađeni na licu mjesta. U aprilu 1996. godine započelo se s forenzičkim ispitivanjem lokacija na kojima se umnjalo da su

¹⁵⁵ UČ-6 (Popović i dr.)

počinjena pogubljenja i s ekshumacijom masovnih grobnica¹⁵⁶. Lokaciju Skladište u Kravici, kao jedno od masovnih stratišta bosanskih Muslimana na području Srebrenice, u periodu od 30. septembra do 1. oktobra 1996. obišli su, na tom lokalitetu boravili i istragu sproveli, istražitelji iz Službe za kriminalističke istrage Pomorskih snaga Sjedinjenih država i MKSJ-a. U okviru istrage je obavljen pregled zgrade, u kojem se navodi da su pronađeni čvrsti dokazi o ubistvima, kao što su brojne rupe od metaka, tragovi eksplozija, meci i čahure metaka, kao i ljudska krv, kosti i tkivo koji su bili zalijepljeni po zidovima, podu i plafonu. Sve navedeno Dean Manning navodi u svom prvom izvještaju¹⁵⁷.

294. Kako to proizilazi iz prvog Manningovog izvještaja, pregledom skladišta u Kravici utvrđeno je da se na sjevernom zidu nalaze brojna oštećenja za koja se pretpostavljalo da su nastala usljed djelovanja vatrenog oružja ili eksplozije, a do tih oštećenih površina i u vezi s njima bile su i mrlje za koje se sumnjalo da potiču od krvi i nakupine tkiva, a koje su vidljive sve do visine stropa. U sjeverozapadnom dijelu nalazi se oštećenje nastalo usljed vatrenog oružja sa značajnim mrljama krvi i tkiva, kao i tragovima kapanja. Na mjestu gdje se spajaju južni i zapadni zid, dva mjesta ukazuju da je na njima došlo do detonacije eksploziva, dok jedan trag, za koji se pretpostavljalo da je nastao usljed eksplozije, počinje u bizini poda i proteže se sve šire prema gore do visine od otprilike 24 inča. Postoje i tragovi u obliku mrlja, za koje se sumnjalo da potiču od tkiva i krvi, a koji se istovremeno nalaze unutar tragova čađi i protežu se izvan visine od gotovo 11 stopa od poda.

295. Uz podnožje južnog zida nalazi se šest područja na kojima postoje tragovi za koje se sumnjalo da potječu od eksploziva, kao i oštećenja nastala usljed udara, koja opet, obzirom na disperziju i strukturu, odgovaraju tragovima detonacije eksploziva. Vidljive su i mrlje za koje se sumnja da su mrlje od krvi, a koje se protežu iznad tragova čađi/taloga. Mnogobrojna oštećenja nastala od udara, okružuju srednji dio tragova čađi/taloga. Na srednjem dijelu zida nalazi se oštećenje u betonu koje je prošlo kroz unutrašnji i vanjski zid, a čelične šipke kojima je beton ojačan, na tom su mjestu polomljene.

296. Na istočnom zidu, iako ga nije bilo moguće cijelog ispitati, postoji trag koji upućuje na mjesto detonacije koja je oštetila zid, te mnogobrojna oštećenja nastala usljed udara,

¹⁵⁶ UČ-269

¹⁵⁷ Dokaz T-64 Rezime sudsko-medicinskog dokaznog materijala- stratišta i masovne grobnice, Dean Manning, istražitelj MKSJ-a, 16.maj 2000. godine

koja se šire prema gore i van, od vjerovatnog mjesta detonacije, trag za koji se sumnja da potječe od eksploziva, te mrlje od krvi i talozi tkiva.

297. Na vanjskom dijelu zgrade, i to na južnom zidu gdje su glavni ulazi i izlazi za prostor skladišta, vidljive su stotine oštećenja nastalih usljed udara, pri čemu su oštećenja najviše koncentrirana oko vrata, a čak su izvađena i tri fragmenta metka s košuljicom. Na sjevernom zidu, njegovom vanjskom dijelu, nije nađen veliki broj oštećenja, izuzev jedne rupe koja prolazi kroz zid, a ispod nje humka sa ljudskim kostima, kako se pretpostavljalo.

298. U zapadnom zidu su takođe nađena oštećenja sa značajnim mrljama krvi i tkiva kao i tragovima kapanja. Duž zida, na spoju sa južnim zidom, nalaze se i dva mjesta koja liče na mjesta detonacije eksploziva: jedna eksplozija se desila blizu poda. U blizini mjesta eksplozije postoje tragovi u obliku mrlja za koje se sumnja da potiču od krvi i mesa i protežu se do visine od gotovo 11 stopa od poda. Na južnom zidu primijećeno je šest mjesta koja upućuju na eksplozivne detonacije; mnogobrojna oštećenja nastala usljed udara (jedan se proteže i kroz vanjski i unutrašnji zid); velika mrlja za koju se sumnja da potiče od krvi proteže se nekoliko stopa uvis; na tom mjestu su prekinute željezne potporne šipke koje se nalaze u betonskim zidovima. Na istočnom zidu je primijećeno moguće mjesto eksplozije koje počinje 1 stopu od zida; mnogobrojna mjesta udara; ostaci za koje se sumnja da potiču od eksploziva i mrlja za koju se sumnja da potiče od krvi, kao i ostaci tkiva.

299. Istražnim radnjama i ispitivanjem lokaliteta masovnih grobnica došlo se do dodatnih forenzičkih dokaza vezanih za ubistva. Kako je to konstatovano u presudama MKSJ-a¹⁵⁸ *dokazi prikupljeni tokom uviđaja su pokazali da postoje dvije vrste masovnih grobnica, „primarne grobnice“, u koje su osobe polagane odmah nakon smrti i „sekundarne grobnice“, u koje su te iste osobe kasnije ponovo sahranjivane.*

300. Dokazi prikupljeni u masovnoj grobnici Glogova 1, upućuju da je ista mjesto gdje su prvobitno pokopani posmrtni ostaci ubijenih iz skladišta u Kravici. Naime, ekshumacije izvršene na lokalitetu primarne grobnice Glogova 1 između 7. avgusta i 20. oktobra 2000. godine, takođe su otkrile podudarnost između odlomljenih komada zidova i okvira za vrata, te drugih predmeta nađenih i na lokalitetu grobnice i na mjestu pogubljenja u skladištu

¹⁵⁸ UČ-270

Kravica, što upućuje na to da su tamo sahranjene neke od žrtava iz skladišta Kravica.¹⁵⁹ Među tijelima u primarnoj grobnici u Glogovi su bila i tijela žrtava masakra u skladištu u Kravici, te su tijela tih žrtava kasnije prebačena u grobnice na području Zelenog Jadra.¹⁶⁰

301. Kako je to konstatovano i u prvom Manningovom izvještaju „upoređivanjem tragova izvlakača na čahurama metaka prikupljenim iz grobnice Zeleni Jadar 5, došlo se do saznanja da su oni bili identični tragovima izvlakača kod dvije čahure prikupljene sa stratišta na lokalitetu skladišta u Kravici. Stoga se smatra da u nekim od masovnih grobnica na lokalitetima Glogova 2 i Zeleni Jadar 5, nalazi barem određeni broj osoba koje su ubijene u skladištu u Kravici.

302. Nadalje, u izvještaju Deana Manninga iz februara 2001. godine¹⁶¹, navodi se da su „u grobnici Glogova 1 pronađeni brčjni dokazi kcji je povezuju sa mjestom masovnog pogubljenja u skladištu u Kravici. U dokazni materijal spadaju dijelovi građevinskog materijala i okviri vrata identični onima kcji su se nalazili u skladištu u Kravici, kao i drugi predmeti poput dijelova automobila i slame za kcje je jedna preživjela žrtva masakra rekla da su se nalazili u skladištu”. Dijagram načinjen tokom istrage koju je vodio MKSJ daje prikaz mjesta pogubljenja, kao i primarnih i sekundarnih grobnica.¹⁶²

303. Tokom 2000. godine, istražitelji MKSJ-a uzeli su uzorke građevinskog materijala, pločica, izolacija i boje iz skladišta da bi ih uporedili sa sličnim materijalom nađenim na lokalitetima masovnih grobnica. Istražitelji su izvijestili da su forenzički uzorci uzeti iz masovne grobnice Glogova 01 odgovarali onima uzetim iz skladišta. U izvještaju stoji da „bi proširenje ulaza u skladište u Kravici dovelo do otpadanja njegovih dijelova, kao i građevinskog materijala, koji bi pali na tijela žrtava koja su se tu nalazila i između njih. Mehanizacija, odnosno vozila sa kašikom koja su korištena za sakupljanje i uklanjanje tijela iz zgrade, u svakom slučaju bi, pored tijela, pokupila i sve drugo što se nalazilo uz njih ... ostaci materijala nastalog rušenjem bili bi preneseni sa tijelima i odloženi u zemlju zajedno sa njima”.¹⁶³

¹⁵⁹ UČ-273

¹⁶⁰ UČ-276

¹⁶¹ Dokaz T-61

¹⁶² Dokaz T-67

¹⁶³ Dokaz T-58.

304. U konačnici, sa svim navedenim može se dovesti i iskaz svjedoka Ilije Nikolića, koji je potvrdio da je dan nakon masakra u Kravici, na lokaciji Glogove, koja je bila u neposrednoj blizini, vidio velike iskopine zemlje.

E. UBISTVA U KRAVICI NISU REZULTAT INCIDENTA

305. Ovo vijeće ne nalazi ni u najmanjem kao spornu činjenicu da se desio incident u kojem je jedan od zarobljenih Muslimana, pripadniku voda Skelani, Krsti Dragičeviću, oteo pušku i istom ga ubio, a nakon čega je komandant Odreda Rado Čuturić zvani "Oficir", pritrčao ili kako je to opisao svjedok I-3 "odmah se bacio", uhvativši pušku iz koje je Krsto Dragičević ubijen, kako bi spriječio dalje pucanje po pripadnicima svog odreda, a u kojem incidentu je opekao šake na obje ruke.

306. Međutim, vijeće ne prihvata tvrdnje odbrane da su ubistva zarobljenih Muslimana koja su potom uslijedila, rezultat navedenog incidenta. Naime, vijeće nalazi da sve okolnosti koje su prethodno opisane kroz dešavanja tih kriznih dana na opštini Srebrenica, upućuju na zaključak da su zarobljeni Muslimani, sa livade u Sandićima sprovedeni u hangar Kravica, sa namjerom da budu ubijeni. Vijeće prihvata da je tzv. "incident opečenih ruku", mogao biti trenutni okidač da pucanje po zarobljenim muškarcima počne, ali nikako, povod i razlog za ubijanje više od 1.000 zarobljenih muškaraca Bošnjaka.

307. Da je postojao plan likvidacije kakva je izvršena u hangaru Kravica, vijeće je zaključilo na temelju analize svih okolnosti konkretnog slučaja. Prije svega, vijeće je imalo u vidu okolnosti pod kojima se predaja muškaraca, Bošnjaka iz kolone, vršila. Kako su to opisali svjedoci I-1 i I-2, te svjedok Enver Husić, dvojica vojnika srpskih snaga, vršili su pretres muškaraca. Tačno je da su tu Bošnjaci koji su se predavali morali predati oružje, ukoliko su ga imali, ali kako to proizilazi iz iskaza navedenih svjedoka, većina muškaraca je oružje odbacila već u šumi jer ih je bilo strah predati se srpskim snagama s oružjem u rukama. To potvrđuje i svjedok I-3 koji kaže da se nijedan muškarac, kojeg je on vidio, nije predao sa oružjem. Međutim, oružje nije bilo jedino što je od tih muškaraca oduzimano, oduzimani su im i novac, zlato, sve lične stvari koje su imali, uključujući i dokumente. Kako to proizilazi iz iskaza svjedoka I-2, sve te stvari koje su oduzete, kako stvari od vrijednosti, tako i ruksaci sa ličnim stvarima, pobacani su na jednu gomilu. Svjedok I-1, osim što je opisujući trenutak predaje rekao da je srpskim vojnicima morao predati novac koji je imao kod sebe, 100 maraka, u daljem iskazu, kada govori o posjeti generala Mladića

Sandićima, i njegovom obraćanju generalu kojeg je zamolio da uzme cipele, ističe “*odložili smo rance, torbe, najlonke, šta je ko imao...*”¹⁶⁴. General mu je, kako ističe, rekao “dobić ćeš ti cipele”, međutim, iz iskaza svjedoka ne proizilazi da mu je omogućeno da iz odloženog ruksaka izvadi svoje cipele.

308. Utvrđena činjenica 203. govori o sudbini predmeta oduzetih od bosanskih Muslimana koji su se predavali. Naime u presudi MKSJ protiv generala Krstića, a koja činjenica je prihvaćena kao utvrđena u ovom predmetu, konstatovano je: “Isprave i lični dokumenti oduzeti su kako muškarcima bosanskim Muslimanima u Potočarima, tako i muškarcima zarobljenima iz kolone, stavljeni na gomilu i na kraju spaljeni.” Upravo činjenica da su od bosanskih Muslimana, i to muškaraca, a ne žena, djece i staraca, kako je to precizirao svjedok Kingori¹⁶⁵, oduzimani i lični dokumenti, direktno vodi ka zaključku da je likvidacija muškaraca koji su se predavali bila unaprijed osmišljena i planirana.

309. Takav zaključak potvrđuje i transkript svjedočenja Miroslava Deronjića od 28.10.2003. godine, iz predmeta Momir Nikolić, i već pominjani razgovor¹⁶⁶ od 13.jula 1995. godine, u kojem se otvoreno govorilo o potrebi da se pobiju Muslimani zarobljenici.

310. Nadalje, uslovi u kojima su zarobljeni muškarci na livadi u Sandićima držani, na velikoj vrućini po izuzetno toplom julskom danu, bez bilo kakvog zaklona, hladovine, bez hrane, dovoljno vode, te medicinske pomoći, koja nije pružana čak ni ranjenima, dakle potpuno zanemarivanje osnovnih potreba zarobljenih muškaraca, po ocjeni ovog vijeća takođe doprinose stvaranju jedne cjelokupne slike o tome da razmjena ili iseljavanje na teritoriju pod kontrolom A BiH nije bila planirana kada su u pitanju zarobljeni muškarci Bošnjaci.

311. U takvim uslovima, sam izbor ZZ”Kravica”, kao objekta u koji su sprovedeni zarobljeni muškarci, naguravanje muškaraca u taj objekat u uslovima neprihvatljivim ni za životinje, a posebno ne za ljude, zabrana zaposlenicima zadruge da prilaze hangaru u koji su zarobljeni muškarci zatvoreni, formiranje polukruga od naoružanih pripadnika Drugog odreda ispred ulaza u skladište, i prije nego što se pomenuti incident desio, upućivanje četvorice naoružanih policajaca iza skladišta kako bi se onemogućio bijeg zarobljenika i

¹⁶⁴ Transkript svjedočenja svjedoka I-1 u predmetu X-KR-06/180-3, 10.09.2009.

¹⁶⁵ Transkript svjedočenja Joseph Kingorija iz predmeta Krstić, str. 34

¹⁶⁶ Vidjeti paragraf 184 ove presude

kroz male prozore na stražnjoj strani hangara, jesu okolnosti koje ne ostavljaju dvojbu, po ocjeni ovog vijeća, da je hangar Kravica, u koji su zarobljeni muškarci dovedeni, upravo odabran kao pogodno mjesto za likvidaciju tako velikog broja ljudi, a iz razloga što su mogućnosti za bjekstvo iz jednog tako ograničenog prostora, svedene na minimum.

312. Postoji još jedna, po ocjeni ovog vijeća, veoma indikativna i bitna okolnost, koja nesumnjivo potvrđuje da ubijanje muškaraca u hangaru Kravica, nije rezultat incidenta. Naime, saobraćaj na putnoj komunikaciji Bratunac- Konjević polje, a koji se toga dana, prema iskazima svih svjedoka, vrlo intenzivno odvijao, jer je toga dana iseljavanje žena, djece i staraca okupljenih u Potočarima bilo najmasovnije, pa su cestom konstatno prolazili kamioni i autobusi puni izbjeglica, u vrijeme od dok je vršeno pogubljenje muškaraca u hangaru, bio je zaustavljen. To su potvrdili svjedoci I-3, Miladin Stevanović, te Predrag Čelić. Međutim, vijeće s tim u vezi ocjenjuje posebno značajnim iskaz svjedoka Milenka Pepića. Naime, svjedok Milenko Pepić, pripadnik drugog voda Odreda SBP Šekovići, bio je zadužen od strane komandanta Rade Čuturića, zvanog „Oficir“ da zaustavi prolazak kamiona i autobusa, kako bi kolona muškaraca sa livade u Sandićima bila sprovedena u hangar Kravica. Međutim, nakon što je kolona sprovedena, on ne dobija naredbu da pusti vozila, nego je putna komunikacija i dalje blokirana. „Oficir“ prolazi kraj njega na putu za bolnicu u Bratunac, nakon što je u incidentu do kojeg je došlo u hangaru opekao ruke, ali vozila sa ženama i djecom iz Potočara, putnom komunikacijom ne mogu prolaziti. Svjedok ističe da u tom periodu, iz pravca Kravice, čuje nešto jaču pucnjavu nego ranije. Tek nakon što je „Oficir“ po povratku iz bolnice prošao nazad za Kravicu, kojom prilikom mu je i ukratko ispričao šta se desilo, motorolom od njega dobija naredbu da pusti vozila da prolaze. Navedeno vrijeme se po ocjeni ovog vijeća nesumnjivo može dovesti u vezu sa vremenom kada je ubijanje, od strane pripadnika Drugog odreda, okončano. Naime, Čuturić je povrijeđen neposredno prije nego što je ubijanje počelo. U tom smislu vijeće čak prihvata da je ubistvo Krste Dragičevića i povrijeđivanje „Oficira“, predstavljalo „okidač“ da pucanje počne, ali nikako razlog i povod za isto. Oficiru je trebalo određeno vrijeme da dođe u bolnicu u Bratuncu, a gdje je, kako to proizilazi iz izvoda bolničkog protokola¹⁶⁷, primljen u 17:40 sati, samo previjanje šaka i povratak u Bratunac, takođe je iziskivalo određeno vrijeme, a kako je ubijanje, kako je to ovo vijeće već prethodno obrazložilo, trajalo nekih 1,5 do 2h, to se može zaključiti da je zasigurno toliko vremena trebalo Oficiru

¹⁶⁷ Dokaz T-78 Izvod iz bolničkog protokola bolnice u Bratuncu za 13.07.1995. godine

za odlazak u Bratunac, saniranje povreda i u konačnici povratak u Kravicu. Međutim, tek nakon što se vratio u Kravicu, uvjerio u stanje stvari, komandant Drugog odreda dopušta da kretanje autobusa nastavi. Navedeno, po ocjeni ovog vijeća, ne ostavlja dvojbe da je takva aktivnost, u najmanjem, od momenta sprovođenja kolone, tačnije od momenta izbora lokacije na koju će biti sprovedeni zarobljeni muškarci, bila nešto što je isplanirano.

313. U konačnici, ne smije se zanemariti ni činjenica da je 20-ak pripadnika Drugog odreda specijalne brigade policije, u kratkom vremenskom periodu, ubila većinu od više od 1.000 zarobljenih muškaraca Bošnjaka, a što je nesumnjivo iziskivalo veliku količinu municije i bombi koje su takođe korištene. To je sasvim sigurno moralo biti unaprijed pripremljeno, jer okvir ili dva municije, koje bi pripadnici policije mogli imati uz sebe, uz svoje lično naoružanje, nesumnjivo ne bi bio dovoljan za nasumično ubijanje tako velikog broja ljudi. Da je postojalo unaprijed pripremljeno oružje i municija za obavljanje likvidaciju, potvrđuje i svjedok I-3 u svom iskazu, kada kaže da su policajci iz polukruga, kada bi ispucali okvir, izlazili po novi, a potom se vraćali na svoje mjesto i nastavljali sa ubijanjem. Svjedok čak u svom iskazu od 22.05.2008. govori i da je bila jedna osoba koja je dodavala nova punjenja, okvire municije.

314. Dakle, sve navedene okolnosti, po ocjeni ovog vijeća, potvrđuju van svake razumne sumnje da ubistva koja su 13. jula 1995. godine, u ZZ"Kravica", nikako ne predstavljaju rezultat incidenta, nego unaprijed osmišljenu i planiranu aktivnost u cilju realizacije plana istrijebljenja bošnjačkog stanovništva opštine Srebrenica, a time i djelimičnog istrijebljenja skupine bošnjačkog naroda Istočne Bosne.

**F. ZAKLJUČAK VIJEĆA O ULOZI OPTUŽENOG I NJEGOVOJ PRISUTNOJ MENS REA O
GENOCIDNOM PLANU DRUGIH**

315. Optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine optuženom Željku Ivanoviću stavljeno je na teret da je (1) zajedno sa drugim pripadnicima Drugog odreda SBP Šekovići [...] osiguravao cestu Bratunac-Konjević polje, na dijelu u mjestu Sandići; (2) učestvovao u zarobljavanju velikog broja muškaraca Bošnjaka iz kolone; (3) učestvovao u sprovođenju kolone od više stotina zarobljenih Bošnjaka iz mjesta Sandići u skladište ZZ „Kravica“, te (4) učestvovao u ubijanju zarobljenika u skladištu, a na način što je prošao iza zgrade skladišta i naoružan automatskom puškom čuvao stražu kako bi se onemogućio bijeg zatvorenika kroz prozore na stražnjoj strani.

(a) Prisustvo optuženog na putnoj komunikaciji Bratunac- Konjević polje u Sandićima dana 12. i 13.jula 1995. godine

316. Vijeće je na temelju izvedenih dokaza utvrdilo van svake razumne sumnje da su pripadnici Drugog odreda SBP Šekovići na dane 12. i 13. juli 1995. godine bili raspoređeni na putnoj komunikaciji Bratunac –Konjević polje, sa zadatkom da osiguraju prohodnost puta kojim su u te dane iseljavani stanovnici Srebrenice i to uglavnom žene, djeca i stariji. Vijeće je u paragrafima 238-246 ove presude, analiziralo dokaze na okolnost položaja i rasporeda pripadnika Drugog odreda na toj putnoj komunikaciji, a posebno pripadnika voda Skelani, te je zaključeno da su pripadnici voda Skelani bili raspoređeni na putnoj komunikaciji Bratunac – Konjević polje u mjestu Sandići, dakle na dijelu koji je prolazio uz kuću pored koje je vršena predaja Muslimana, muškaraca iz kolone, a samim tim i uz livadu na koju su smješteni i na kojoj su držani zarobljeni muškarci, a koja se nalazila u odnosu na tu kuću, odmah preko puta asfaltne ceste koju su pripadnici voda Skelani obezbjeđivali.

317. Da je optuženi Željko Ivanović bio među pripadnicima Voda Skelani na tom lokalitetu, sa navedenim zadatkom, vijeće je zaključilo na temelju saglasnih iskaza svjedoka Petra Mitrovića, Miladina Stevanovića i svjedoka I-3.

318. Petar Mitrović, u svom iskazu iz istrage¹⁶⁸, tako ističe da su pripadnici voda Skelani, njih ukupno 24, raspoređeni na putnu komunikaciju Bratunac – Konjević polje, na ravnici kod kuće gdje ima česma. Nabrajajući pripadnike voda Skelani koji su tog dana bili skupa s njim, na navedenom lokalitetu, na putnoj komunikaciji, svjedok ističe da je bio i Željko Ivanović, zvani Arkan.

319. Tužilaštvo BiH je uz prisustvo i sudjelovanje tada osumnjičenog Petra Mitrovića, dana 04.10.2005 godine, obavilo u krugu ZZ“Kravica“ uviđaj i rekonstrukciju događaja za koji se tereti i optuženi Ivanović. Tom prilikom sačinjen je Zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji¹⁶⁹, na koji zapisnik je svjedok Mitrović izjavio da se mjesto na kojem je njegov vod vršio obezbjeđenje putne komunikacije 13.07.1995. godine, u odnosu na ZZ“Kravica“, nalazi u pravcu Kravica-Sandići, na mjestu prvih kuća, a što po procjeni iznosi 500-600 metara od zadruge. Svjedok ponovo, nabrajajući pripadnike voda Skelani, koji su s njim bili na navedenom zadatku, ističe da je bio i Željko Ivanović. Svjedok u navedenom iskazu u

¹⁶⁸ Dokaz T-39, Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Petra Mitrovića od 21.06.1995. godine

¹⁶⁹ Dokaz T-40 Zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji broj KT-RZ-10/05 od 04.10.2005. godine

pogledu dvojice pripadnika voda Skelani koriguje sam sebe, te ističe da Velibor Maksimović i Dragiša Živanović¹⁷⁰, za koje je prvobitno, u izjavi od 21.06.1995. godine izjavio da su bili na tom zadatku, pogriješio. Međutim, u pogledu Željka Ivanovića, kao i njegove uloge u kasnijim događajima, a što će poslije biti obrazloženo, svjedok ostaje dosljedan svom prvom iskazu.

320. Svjedok Miladin Stevanović¹⁷¹, ističe da je 20-ak pripadnika voda Skelani, među kojima je bio i Željko Ivanović zvan Arkan, 12.07.1995. godine, dobilo zadatak da se rasporede na putnoj komunikaciji Bratunac- Konjević polje, u Kravicu, što su i učinili, radi obezbjeđenja iste.

321. Da je optuženi Željko Ivanović bio raspoređen na putnoj komunikaciji Bratunac- Konjević polje, i to na njenom dijelu gdje se vršila predaja muškaraca Bošnjaka iz kolone, potvrdio je i svjedok I-3 u svom iskazu. Vijeće je, kako je to obrazložilo u dijelu.VII.A. presude, našlo da se iskazu ovog svjedoka sa glavnog pretresa u ovom predmetu, može pokloniti vjera, tačnije da postoji razložno objašnjenje zašto on u pojedinim svojim iskazima optuženog nije spomenuo.

322. Imajući u vidu saglasne iskaze navedena tri svjedoka, a koji su potkrijepljeni ostalim dokazima koji su saslušani na okolnost dešavanja na putnoj komunikaciji Bratunac-Konjević polje na dane 12. i 13. juli 1995. godine, vijeće je našlo dokazanim da je optuženi Ivanović zajedno sa Petrom Mitrovićem, Miladinom Stevanovićem i svjedokom I-3 i još nekima, tačnije sa ukupno 20-ak pripadnika voda Skelani u inkriminisanom periodu, bio na obezbjeđenju predmetne putne komunikacije u mjestu Sandići.

(b) Učešće optuženog u zarobljavanju muškaraca Bošnjaka iz kolone

323. Zadatak pripadnika voda Skelani, angažovanih na obezbjeđenju putne komunikacije Bratunac –Konjević polje, kako to proizilazi iz saglasnih iskaza svjedoka, bilo je osiguranje bezbjednosti i slobodne prohodnosti putne komunikacije kojom su se kretala vozila, kamioni i autobusi, koji su prevozili ženu djece i starce iz Potočara, ali su pripadnici ovog voda, imali, kako je to ovo vijeće zaključilo i aktivnu ulogu u zarobljavanju muškaraca Muslimana, kojih su potom, određen broj, u koloni sproveli u Kravicu.

¹⁷⁰ Pravosnažnom presudom suda BiH broj X-KR-05/24 od 29.07.2008. godine oslobođeni za isti događaj za koji je Petar Mitrović oglašen krivim

¹⁷¹ Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Miladina Stevanovića broj KT-RZ-10/05 od 01.07.2005. godine

324. Vijeće je na temelju saglasnih iskaza svjedoka Miladina Stevanovića i Petra Mitrovića (iz istrage) i iskaza svjedoka I-3, utvrdilo da je Željko Ivanović, zajedno sa pripadnicima svog voda, bio raspoređen na obezbjeđenju putne komunikacije na navedenom lokalitetu.

325. Iako je pozivanje Muslimana na predaju vršio neko od pripadnika Drugog odreda iz prvog ili drugog voda, kako je to opisao svjedok I-3, kao i pretres muškaraca iz kolone koji su se predavali, ni pripadnici voda Skelani nisu bili isključeni iz takvih aktivnosti. Svjedok Stevanović je tako u svom iskazu iz istrage opisujući na koji način je od Muslimana koji su se predavali oduziman novac i druge dragocjenosti, na pitanje tužitelja da li su ostali pripadnici voda Skelani svo vrijeme dok je on bio tu, bili na mjestima na koja su raspoređeni, istakao je da je „novac bio u pitanju, pa se dolazilo i odlazilo“.

326. Nadalje, svjedoci Petar Mitrović i Miladin Stevanović, praktički istovjetno, opisuju naređenje koje su pripadnici voda Skelani dobili kada su upućeni u Sandiće i raspoređeni na putnu komunikaciju. Svjedok Mitrović tako ističe „...po izdatcj naredbi smo prebačeni na Kravicu i razmješteni duž puta sa zadatkom da prihvatamo sve Bošnjake kcji se budu predavali, jer su se navodno krili po šumama“. Svjedok dalje u istom iskazu ističe da je on bio angažovan na obezbjeđenju grupe od oko 500 muškaraca koji su se predali.

327. Svjedok Stevanović opisuje da su od komandira Trifunovića, nakon pretresa u rejonu sela Budak, dobili naređenje „da se odmah premjestite na obezbjeđenje komunikacije od Bratunca prema Korjević poju, tačnije u Kravicama, jer će u tom djelu naići Muslimani...“, a dalje opisuje šta se dešavalo na livadi u Sandićima, uključujući i pozive upućivane Muslimanima na predaju.

328. Svjedok I-3 u svom iskazu takođe potvrđuje da je vod Skelani bio angažovan na obezbjeđenju ljudi koji su se predavali, jer je bio raspoređen na putnoj komunikaciji odmah kraj kuće gdje se predaja vršila. Kako svjedok ističe „...pa nismo mi lično obezbjeđivali [jude kcji su sjedili tu, kcji su se predali], ali smo prilazili, gledali ima li poznatih...“

329. Iz iskaza ovih svjedoka, može se zaključiti, da iako pripadnici voda Skelani, nisu bili u samom krugu formiranom od policajaca Drugog odreda, oko zarobljenih muškaraca koji su sjedili na livadi u Sandićima, njihova uloga, kao naoružanih „stražara“ na tom dijelu putne komunikacije, jeste bilo i da osiguraju da se predaja muškaraca Bošnjaka uspješno realizuje, te da oni budu sprovedeni na livadu na kojoj su ih čuvali ostali pripadnici Drugog odreda. Imajući u vidu da je optuženi Ivanović, zajedno sa pripadnicima voda

Skelani po naređenju koje su svjedoci Mitrović, Stevanović i I-3, opisali kao naređenje za „prihvatanje“ Muslimana koji su se predavali, odnosno „obezbjedenje putne komunikacije kojom će naići Muslimani“, bio raspoređen na tom lokalitetu, vijeće zaključuje da je i on dao svoj doprinos zarobljavanju Muslimana.

330. Naime, imajući u vidu takav opšti kontekst dešavanja, te činjenicu da su pripadnici voda Skelani, kao jedinica u konkretnoj vojnoj akciji pretpočinjena VRS-u, bili angažovani na tom lokalitetu upravo kako bi doprinijeli što uspješnijoj realizaciji zarobljavanja Muslimana muškaraca iz kolone, te njihovom kasnijem pogubljenju, kao i u osiguranju nesmetanog prolaska autobusa i kamiona sa bošnjačkim civilnim stanovništvom, u svrhu ostvarenja plana prisilnog preseljenja žena, djece i staraca sa područja zaštićene zone UN Srebrenica, s ciljem njihovog istrijebljenja, vijeće je zaključilo da je optuženi, kao jedan od policajaca voda Skelani koji se nalazio na tom lokalitetu, nesumnjivo posjedovao znanje i svijest o tome šta je pozadina tih dešavanja, a zbog čega se ni njegova uloga, iako niti je pozivao muškarce na predaju, niti učestvovao u njihovom pretresu, ili čak ni stajao u obruču oko livade u Sandićima, već na putnoj komunikaciji, ne može cijeniti kao zanemariva u zarobljavanju tih lica. Dapače, po ocjeni ovog vijeća, svaki od policajaca voda Skelani, koji je bio angažovan na obezbjeđenju putne komunikacije na lokalitetu Sandića, a potom i sprovođenju kolone muškaraca u ZZ“Kravica“, uključujući i optuženog Ivanovića, dao je svoj doprinos u zarobljavanju navedenih lica.

(c) Učešće optuženog u sprovođenju kolone zarobljenika i učešće u likvidacijama

331. Da je optuženi Ivanović sudjelovao u sprovođenju kolone zarobljenih muškaraca, zajedno sa ostalim pripadnicima voda Skelani, koji su bili na obezbjeđenju putne komunikacije, izuzev optuženog Miladina Stevanovića, koji je taj lokalitet napustio prije polaska kolone ka hangaru, vijeće je zaključilo na temelju iskaza svjedoka Petra Mitrovića, a koji je potkrijepljen iskazom svjedoka I-3.

332. Naime, kolona zarobljenih muškaraca sa livade u Sandićima u ranim popodnevним satima, na način opisan u IX.B (a) presude, sprovedena je ka hangaru ZZ“Kravica“, od strane nekolicine pripadnika Drugog odreda, a koje su u pretežnom dijelu činili pripadnici voda Skelani.

333. Svjedok I-3, u svojoj prvoj izjavi datoj 18.04.2008. godine, optuženog Željka Ivanovića označio je kao osobu koja je bila u pratnji te kolone. Takav svoj iskaz potvrdio je i u iskazu datom u svojstvu svjedoka u ovom predmetu, ali i u iskazima u nekim drugim

predmetima, uz izuzetak izjava od 22.05.2008. godine, te prilikom svjedočenja u predmetu protiv Petra Mitrovića i drugih, a za koje odstupanje je vijeće našlo razložno obrazloženje o čemu su i dati razlozi kod raspravljanja kredibiliteta ovog svjedoka.

334. Iako svjedok Mitrović, u iskazima iz istrage, ne govori konkretno o pratnji kolone ka hangaru Kravica, kada nabraja pripadnike voda Skelani, koji su po sprovođenju kolone bili ispred hangara, navodi i optuženog Ivanovića.

335. Imajući u vidu da je optuženi Ivanović, bio na obezbjeđenju putne komunikacije na lokalitetu Sandića, sa kojeg lokaliteta su pripadnici Drugog odreda, a pretežno njegovog voda, sproveli kolonu zarobljenih muškaraca prema hangaru, te imajući u vidu da je on, a u pogledu koje odlučne činjenice saglasno svjedoče svjedoci Mitrović i Ivanović, bio u krugu ZZ Kravica nakon što je kolona tu sprovedena, vijeće nalazi da se iskazu svjedoka I-3 u dijelu njegovog iskaza da je optuženi Ivanović bio u pratnji kolone zarobljenih muškaraca, može pokloniti vjeru.

336. Na temelju saglasnih iskaza svjedoka I-3 i Petra Mitrovića, vijeće je našlo dokazanom van svake razumne sumnje i ulogu optuženog Željka Ivanovića u konkretnoj radnji pogubljenja većine od više od 1000 zarobljenih muškaraca u hangaru.

337. Naime, vijeće je našlo van svake razumne sumnje dokazanim da je uloga optuženog u tim radnjama bila čuvanje straže na stražnjoj strani skladišta kako bi se spriječio bijeg zarobljenika.

338. Svjedok Mitrović je u svom iskazu iz istrage tako opisao da je nakon incidenta u kojem je ubijen Krsto Dragičević, počelo pucanje od strane pripadnika njegovog voda, u kojem je prednjačio Mirko Milanović sa puškomitraljezom, ka muškarcima zatvorenim u hangaru i to kroz vrata hangara. Svjedok ističe da je on ispalio jedan ili dva metka u pravcu vrata, ali da je uslijedilo naređenje da on zajedno sa Željkom Ivanovićem, Branislavom Medanom i Slobodanom Jakovljevićem prođe iza zgrade skladišta, kako bi sa zadnje strane gdje je bilo nekih manjih otvora, obezbjeđivali da neko ne iskoči kroz te otvore. Kako svjedok ističe, oni su to i uradili. Njih četvorica su se sa zadnje strane skladišta, nalazili sve dok je pucnjava u unutrašnjost hangara, kao i eksplozije bombi koje su bacane unutra, trajala.

339. Na zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji, svjedok potvrđuje navedeni sljed događaja, te iako u pogledu određenih detalja konkretnog događaja odstupa od svog prvog iskaza,

kada je riječ o ulozi optuženog Ivanovića u inkriminisanoj radnji, u tom pogledu ništa ne mijenja. Naime, svjedok ostaje dosljedan svojim tvrdnjama da su on i još trojica, prethodno navedenih pripadnika voda Skelani, uključujući i optuženog Ivanovića, prošli iza skladišta kako bi obezbjeđivali prozore na stražnjoj strani, te ističe da oni nisu pucali. Dok su se nalazili iza zgrade skladišta, kako ističe, čuo je paljbu koja je dopirala sa asfaltne ceste ispred skladišta, na muškarce u skladištu, kao i detonacije bombi, ali u ovom iskazu svjedok, za razliku od iskaza iz istrage, negira da je vidio bilo koga izuzev Mirka Milanovića da je pucao na zarobljenike. Dakle, svjedok Mitrović, u dva navrata dajući iskaz u fazi istrage, ostaje dosljedan u pogledu radnji optuženog Ivanovića, ne mijenjajući ni najmanji detalj kada je o njegovim radnjama riječ.

340. Iskaz svjedoka Mitrovića u pogledu uloge i radnji optuženog Ivanovića u radnji pogubljenja u skladištu Kravica, saglasan je iskazu svjedoka I-3. Navedeni svjedok, iako je u pojedinim svojim iskazima varirao, označavajući optuženog Ivanovića čak i kao osobu koja je u polukrugu ispred hangara pucala na zarobljene muškarce, optuženom se na pretresu javno izvinjava, ističe da je pogriješio, te opisuje ulogu optuženog Željka Ivanovića, na isti način kako je to opisao i Petar Mitrović, u fazi istrage. Naime, i svjedok I-3 ističe na glavnom pretresu u okviru direktnog ispitivanja, a takvom iskazu ostaje dosljedan i kroz unakrsno ispitivanje, kao i kada je saslušan kao svjedok odbrane u ovom predmetu, da je optuženi Ivanović, bio jedan od četiri pripadnika voda Skelani, koji je po naređenju komandira Trifunovića, izašao iz polukruga i prošao na stražnju stranu skladišta kako bi obezbjeđivao prozore da zarobljeni muškarci ne bi iskakanjem kroz iste pokušali bijeg.

341. Takva radnja optuženog, koja je na temelju navedenih saglasnih iskaza, po ocjeni ovog vijeća, dokazana van svake razumne sumnje, iako nije dokazano (niti optužnica ovog optuženog tereti) da je ispalio makar i jedan metak u pravcu zarobljenih muškaraca ili da je ma koga lično ubio, po ocjeni ovog vijeća, doprinijela je ubistvu zarobljenih muškaraca u hangaru. Naime, prozori na stražnjoj strani skladišta predstavljali su jedinu mogućnost za bijeg zarobljenika. To potvrđuje činjenica da je svjedok I-2 na taj način upravo uspio pobjeći. Po ocjeni ovog vijeća, četvorica naoružanih stražara, među kojima i optuženi Ivanović, samom tom činjenicom da su pristali i nisu ništa preduzeli da izbjegnu takav zadatak, a svjesni i svih prethodno opisanih okolnosti, pokazuje da su oni dijelili umišljaj za ubijanje zarobljenih.

(d) Mens rea- svijest o genocidnoj namjeri drugih

342. Nakon što je utvrdilo prisustvo optuženog na putnoj komunikaciji Bratunac-Konjević polje u mjestu Sandići, njegovu ulogu u zarobljavanju muškaraca Bošnjaka, sprovođenju kolone, te na kraju i ulogu i doprinos ubistvu većine od više od 1000 Bošnjaka zatvorenih u hangar zemljoradničke zadruge Kravica, dakle, nakon što je utvrdilo da su se u radnjama optuženog ostvarili svi oni elementi koji čini *actus reus* krivičnog djela Genocid, i to *ubijanja skupine ljudi*, vijeće je dalje cijenilo da li je optuženi Željko Ivanović imao neophodan stepen svijesti, potrebnu *mens rea*, da bi bio oглаšen krivim kao pomagač u Genocidu.

343. Kako je to ovo vijeće kod obrazlaganja bitnih elemenata krivičnog djela Genocid već detaljno analiziralo i obrazložilo, za pomagača u genocidu se ne zahtjeva posjedovanje onog nivoa svijesti i volje za izvršenje tog krivičnog djela koje se zahtjeva za glavnog izvršioca, tačnije upravo taj faktor svijesti je ono po čemu se glavni izvršilac genocida razlikuje od pomagača u istom. Naime, dok se za izvršioca krivičnog djela Genocida, zahtjeva da posjeduje genocidnu namjeru (definisanu kao cilj; da se istrijebi; potpuno ili djelimično; nacionalna, etnička ili vjerska skupina ljudi), za pomagača u Genocidu je neophodno dokazati da je bio svjestan takve genocidne namjere drugih.

344. Da je optuženi bio svjestan genocidne namjere drugih, tačnije da je bio svjestan da VRS, te njoj prepočinjene jedinice MUP-a RS, imaju namjeru uništiti bošnjački narod Srebrenice, vijeće je zaključilo na temelju sljedećih činjenica:

345. Na temelju izvedenih dokaza utvrđeno je da je optuženi sa svojom jedinicom u periodu 11.-12. juli 1995. godine bio raspoređen na teren u Srebrenici. Iz saglasnih iskaza svjedoka Mitrovića, Stevanovića i I-3 proizilazi da je prvi zadatak koji je Drugi odred, uključujući i 20-tak pripadnika njihovog voda, dobio po dolasku u Bratunac, bio pretres terena na području sela Budak, ili kako to svjedoci pojašnjavaju na jednoj „kosi“ iznad Žutog mosta. Kako je to svjedok I-3 opisao, kada su se popeli u selo Budak, mogli su vidjeti veliku skupinu naroda, Bosanskih muslimana, okupljenih u Potočarima tog 12.jula 1995. godine. Iako značajno umanjuje njihov broj, svjedok Stjepanović takođe ističe da se iz sela Budak mogao vidjeti okupljeni narod u Potočarima. Obzirom da je optuženi, kako saglasno potvrđuju svjedoci Mitrović, Stevanović i I-3, bio sa svojom jedinicom na tom zadatku, a kako je toga dana u Potočarima bilo okupljeno najmanje 20.000- 25.000 ljudi¹⁷², tolika masa naroda okupljenog na jednom mjestu, nije mogla ostati nezamijećena ni od

koga ko se našao, makar i slučajno, na tom lokalitetu. To posebno, ako se ima u vidu sadržaj iskaza svjedoka Stevanovića, koji ističe da je Odred imao zadatak da ukoliko nađe civilno bošnjačko stanovništvo u selima koja su predmet pretresa, te ljude uputi u Potočare gdje se muslimanski narod okupljao. U selima, kako saglasno ističu svjedoci Mitrović, Stevanović i I-3, nije pronađen niti jedan stanovnik, kuće su bile otvorene, a što je sve, svakog čovjeka prosječne inteligencije, moglo dovesti do zaključka da je stanovništvo iseljeno.

346. Nadalje, na nesumnjiv način je utvrđeno da je optuženi Željko Ivanović bio na putnoj komunikaciji Bratunac-Konjević polje, 12. i 13. jula 1995. godine, dakle u dane kada se tom putnom komunikacijom odvijalo najintenzivnije, masovno, iseljavanje Bošnjaka iz Srebrenice. Naime, svi svjedoci, čiji iskazi su prethodno analizirani, a koji su bili prisutni na navedenom lokalitetu, saglasni su da je 12. i 13. jula 1995. godine, saobraćaj putnom komunikacijom Bratunac- Konjević polje bio frekventan, te da su gro tog saobraćaja činili autobusi, kamioni i kamioni s prikolicom, koji su prevozili muslimansko civilno stanovništvo, pretežno žene, djecu i starije, u pravcu Tuzle i Kladnja.

347. Optuženi je sa svojom jedinicom prebačen na teren u Srebrenici u vrijeme kada je ona već bila zauzeta od strane srpskih vlasti, nakon što je „pala“. Kao iskusnom policajcu, pripadniku specijalne brigade policije, morale su biti jasne neke stvari po dolasku na teren. Naime, nije bilo sumnje da tako masovno iseljavanje stanovništva nije dobrovoljno i to posebno uz svijest o činjenici da je Srebrenica do momenta tih događaja imala status zaštićene zone UN-a. Činjenica da se na područje u Srebrenicu povlače sa drugih terena različite jedinice vojske i policije, da se policija prepotčinjava vojsci u jednoj takvoj akciji, a u svemu tome da su sela opustošena, ispražnjena, te da se vrši organizovani masovni prevoz ljudi, koje je u protekle 3 godine rata na tom području živjelo bez namjere napuštanja svojih domova, su okolnosti koje su kod svakog razumnog čovjeka, a posebno policajca u specijalnoj brigadi policije, morale stvoriti svijest da je riječ o vanrednoj situaciji, i da je svrha koncentracije jedinica vojske i policije RS-a na teritoriji te zaštićene zone, uključujući i njega i njegovu jedinicu, da potpomogne proces istrijebljenja Bošnjaka.

348. Čak i da je postojala bilo kakva sumnja u pogledu činjenice ko stoji iza događaja u Srebrenici tih dana, i najmanja sumnja za sve prisutne, uključujući i optuženog, po ocjeni ovog vijeća, morala je biti otklonjena kroz posjetu generala Mladića livadi u Sandićima 13.

¹⁷² UČ-65

jula 1995. godine. Naime, iako po ocjeni ovog vijeća, imajući u vidu sve ostale okolnosti tog i prethodnog dana, nije moglo biti dileme o tome da je riječ o planiranom i organizovanom uništavanju grupe Bošnjaka iz Srebrenice, posjeta generala Mladića učinila je kristalno jasnim da iza svih aktivnosti stoji generalštab VRS i da nema govora da se radi dobrovoljnom i spontanom kretanju stanovništva. Kroz obraćanje zarobljenim muškarcima na livadi, general Mladić, je nedvojbeno potvrdio da su proces iseljenja Bošnjaka civila, organizovale i sprovele srpske vlasti.

349. General Mladić je, kako je to prethodno opisano, posjetio livadu u Sandićima 13.jula 1995. godine, negdje oko podneva, a u to vrijeme je na livadi bio veliki broj zarobljenih muškaraca Bošnjaka, koji su držani „u obruču“ sačinjenom od policajaca i vojnika. Predaja tih muškaraca iz kolone, trajala je duži vremenski period, više sati, nije predstavljala jednokratni događaj. Osim toga, svi prisutni policajci na putnoj komunikaciji, morali su biti svjesni dejstvovanja teške artiljerije u pravcu šume odakle su izlazili muškarci, Bošnjaci iz kolone, koji su se predavali. Iako je masovna predaja počela, muškarci su u koloni prilazili, dejstvo teške artiljerije nije prestajalo, što po ocjeni ovog vijeća, dodatno svjedoči o nepostojanju namjere srpskih snaga da bosanske muslimane, muškarce, ostavi na životu.

350. Nadalje, stanje u kojem su se muškarci predavali, od strane svih očevidaca, kako oštećenih, tako i policajaca, pripadnika Drugog odreda, opisano je na istovjetan način. Oni su bili iscrpljeni, izmučeni, izgladnjeli, pocijepani, a mnogi od njih i ranjeni. Optuženi, boraveći u neposrednoj blizini kuće kod koje je predaja vršena, ali i same livade gdje su ti muškarci držani, morao je biti svjestan takvog njihovog stanja. Nadalje, optuženi je nesumnjivo vidio da pripadnici Drugog odreda vrše pretres muslimana koji se predaju, oduzimaju im novac i druge vrijednosti, ali i lična dokumenta, koji se bacaju na gomilu. Jasno je da na taj način, Bošnjaci koji su se predali, gube pokazatelj svog identiteta i postaju samo jedinke u masi zarobljenika.

351. Sve to, posmatrano u vezi sa uslovima u kojima su muškarci koji su se predali držani, izloženi direktnom suncu tog vrelog julskog dana, bez hrane, dovoljno vode i medicinske pomoći, zastrašeni sporadičnim i proizvoljnim ubistvima pojedinih zarobljenika, na nesumnjiv način je ukazivalo da život nije ono što je tim ljudima namijenjeno. To je posebno moralo biti jasno naoružanim policajcima, kakav je bio i optuženi, angažovanim na obezbjeđenju putne komunikacije i predaje zarobljenika, u čijim rukama je bila sudbina

tih ljudi.

352. Dalji tok dešavanja toga dana, samo je mogao učvrstiti svijest i uvjerenje svih prisutnih o tome kakva sudbina je namijenjena zarobljenim muškarcima. Prije svega, da je razmjena koju je muškarcima zarobljenim na livadi u Sandićima, obećavao general Mladić, bila zaista nešto što je planirano, ne bi bilo potrebe za njihovim premještanjem u skladište u Kravici. Skladište u Kravici je nesumnjivo predstavljalo pogodno mjesto za jednu takvu masovnu likvidaciju, ograničen prostor, sa dva ulaza, koja je uspješno moglo „pokriti“ 20-ak naoružanih policajaca. Skladište se osim toga nalazi u pravcu suprotnom od pravca Tuzle i Kladnja, teritorija pod kontrolom A RBiH. Sam način sprovođenja muškaraca sa livade u Sandićima, postrojenih u koloni, marširajući prema hangaru, uz naoružanu policijsku pratnju, a u kojoj pratnji je bio i optuženi, u pravcu koji je dakle bio suprotan od pravca gdje je civilno stanovništvo iz Srebrenice prevoženo, nedvosmisleno ukazuje da zarobljenici nisu povedeni sa livade u Sandićima da bi bili spaseni, nego nasuprot, da bi bili likvidirani.

353. Konačno, dolaskom u Kravicu, optuženi je morao vidjeti razmjere akcije i zatvaranja muškaraca Bošnjaka. Ljudi su naguravani u hangar bez poštivanja, makar u najmanjoj mjeri, njihovog ljudskog dostojanstva i digniteta, a o pravilima međunarodnog humanitarnog prava, kojih je optuženi kao policajac specijalac morao biti svjestan, nije bilo govora. Prije svega, hangar ZZ“Kravica“, nije bio prostorija namijenjena smještaju ljudi. Kako su opisali svjedoci preživjeli, to je bila prazna prostorija sa betonskim podom. Površina hangara pri tome, nije bila adekvatna broju muškaraca koji su u njemu bili zatvoreni. Optuženi nije mogao ne primjetiti da se muškarci iz kolone, u čijem sprovođenju je učestvovao, a koja je brojala oko 500 ljudi, naguravaju u već prilično pun skladišni prostor hangara. To je rezultiralo takvom gužvom u hangaru, da muškarci, u ionako lošem psihofizičkom stanju, nisu mogli ni sjesti. Kako su to opisala dvojica preživjelih, hangar je bio dupke pun, *da si bacio šibicu ili upajač, ona ne bi pala na beton, ostala bi il na ramenu il na krilu*¹⁷³. Takvi uslovi, sami po sebi, nisu bili adekvatni ni podobni za preživljavanje, i svakome ko je vidio na koji način se zarobljeni muškarci naguravaju u skladište, moralo je biti jasno da ne postoji namjera da se isti ostave u životu.

¹⁷³ Transkript svjedočenja svjedoka I-1 u predmetu X-KR-06/180-1 od 10.09.2009. godine

354. U konačnici, puškomitraljez uperen u vrata skladišta, formiranje polukruga ispred hangara, od policajaca naoružanih automatskim puškama, u kojem je bio i optuženi, ukazuju samo na jedno, a to je će muškarci biti ubijeni.

355. U konačnici, sam način na koji je masovna egzekucija počela i odvijala se, govori o upornosti i istrajnosti počinitelja da ubiju sve u hangar zatvorene muškarce, ne ostavljajući svjedoke tog događaja, ali i opovrgava tvrdnje odbrane da su ubistva rezultat incidenta, što je vijeće već prethodno objasnilo. Ovo vijeće, ne nalazi spornim da je i kod optuženog postojala svijest o ubijanju muškaraca u hangaru, iako nije pucao. Naime, masovna egzekucija muškaraca u skladištu Kravica, sasvim sigurno ne bi bila realizovana na tako uspješan način, da su prozori sa stražnje strane ostali nepokriveni i da su zarobljenici kroz njih uspjeli pobjeći. Okolnost da je svjedok I-2 upravo bježeći kroz jedan od prozora na stražnjoj strani skladišta, uspio pobjeći i ostati kao jedan od dvojice preživjelih tog masakra, a u nepostojanju drugog eventualno mogućeg prostora za bijeg, po ocjeni ovog vijeća ukazuje na značaj i stvarnu težinu radnje koju je preduzeo optuženi, zajedno sa još trojicom pripadnika voda Skelani.

356. Dodatno, vijeće nalazi da je optuženi morao biti svjestan, imajući u vidu sve prethodno opisane okolnosti, da se, kako iseljavanje muslimanskog civilnog stanovništva, tako i zarobljavanje i likvidacija muškaraca iz kolone koji su se predali, a koje dvije radnje se ne mogu posmatrati odvojeno, preduzimate prema Bošnjacima iz Srebrenice iz jedinog konkretnog razloga- činjenice da pripadaju jednoj nacionalnoj, etničkoj odnosno vjerskoj skupini.

357. Naime, plan potpunog istrebljenja bošnjačkog stanovništva opštine Srebrenica, a koji je realizovan kroz iseljavanje žena, djece i staraca, i ubijanje muškaraca, kako vojno sposobnih, tako i onih koji još nisu dosegli tu sposobnost (iskazi svjedoka oštećenih govore o mlađim dječacima od 15-ak godina na livadi u Sandićima) na različitim stratištima širom opštine Srebrenica, od kojih je ZZ"Kravica" samo jedno od tih mjesta masovnog pogubljenja, je nesumnjivo egzistirao.

358. Ovo vijeće zaključuje da je optuženi, postupao sa umišljajem u odnosu na ubistvo zarobljenih muškaraca Bošnjaka u hangaru Kravica, te iako nije lično posjedovao namjeru istrebljenja Bošnjaka, kao jedne nacionalne, etničke ili vjerske skupine, kroz sve prethodno opisane okolnosti, bio je svjestan takvog cilja i genocidne namjere glavnih izvršilaca. Optuženi je, po ocjeni ovog vijeća, bio svjestan da je masakr u Kravici dio genocida na

području opštine Srebrenica. Stoga se radnja optuženog Željka Ivanovića u izvršenju krivičnog djela Genocida može podvesti pod definiciju pomaganja, iz člana 31. KZ BiH.

359. Naime, optuženi Ivanović je, ovo vijeće konačno zaključuje, postupajući s umišljajem u lišavanju života zarobljenih muškaraca Bošnjaka u hangaru Kravica, a prethodno spoznavši razmjere šireg genocidnog plana kreiranog od viših civilnih i vojnih struktura srpskih vlasti, pristao poslužiti kao sredstvo koje je doprinijelo istrebljenju zaštićene grupe- skupine bošnjačkog naroda opštine Srebrenica, te je svojim radnjama u ubistvu zarobljenih muškaraca pomogao u realizaciji namjere potpunog uništenja Bošnjaka iz enklave Srebrenica, a time i djelimičnog istrebljenja Bošnjačkog naroda Istočne Bosne.

360. U takvim njegovim radnjama ostvarena su sva obilježja pomaganja u Genocidu iz člana 141, u vezi sa članom 24..preuzetog KZ SFRJ.

X. IZMJENE U ČINJENIČNOM OPISU OPTUŽNICE

361. Vijeće je izvršilo određene intervencije u činjeničnom opisu optužnice, ne dirajući pri tome u objektivni identitet između optužnice i presude. Naime, vijeće je činjenično stanje opisano u optužnici, prilagodilo dokazima izvedenim na glavnom pretresu i činjeničnom stanju kakvo iz analize istih proizilazi. Na navedeni način, vijeće je samo preciziralo radnje preduzete od strane optuženog, nikako ne povećavajući količinu kriminalne aktivnosti koja mu je stavljena na teret, već naprotiv istu smanjujući. Apelaciono vijeće se rukovodilo stavom da su intervencije suda u činjeničnom opisu djela dozvoljene ako su usmjerene na preciznije određenje djela.

362. Posmatrajući radnje činjenično opisane u optužnici, iako ih je Tužilaštvo pravno kvalifikovalo kao pomaganje u Genocidu počinjeno ubijanjem i nanošenjem teških tjelesnih ozljeda i duševnih povreda, po ocjeni ovog vijeća, one cjelovito posmatrano, predstavljaju radnju izvršenja krivičnog djela Genocida ubijanjem i to u pomaganju, a sve ono što je prethodilo samom činu ubistva, navedenu radnju preciznije određuje i opisuje, a ujedno i kvalifikuje kao *actus reus* Genocida, a ne neki drugi ratni zločin. Imajući u vidu navedeno, kao i cjelokupnu argumentaciju koju je vijeće dalo u poglavlju VI (a) ii ove presude, vijeće nije našlo optuženog krivim za radnju izvršenja Genocida nanošenjem teških tjelesnih ozljeda i duševnih povreda pripadnicima skupine ljudi.

363. Nadalje, izostavljeni su i određeni dijelovi činjeničnog supstrata optužnice i to „...usljed straha izazvanog odvajanjem muškaraca, terorom, aktivnom prijetnjom i

nanošenjem povreda od strane pripadnika VRS i MUP-a RS...“, u kojima vijeće nije našlo dokazanim učešće optuženog ili dijelovi činjeničnog supstrata optužnice koje nije našlo dokazanim „...od strane komandira 3. voda Skelani osuđenog Trifunović Milenka“, „ozbiljno“ ranjenim. Takođe u činjeničnom supstratu izreke presude, kod nabiranja pripadnika Drugog odreda, koji su pucali iz polukruga na zarobljenike u skladištu, vijeće je izostavilo ime Zorana Tomića, koji je pravosnažno oslobođen za učešće u konkretnom događaju¹⁷⁴. I ostale manje intervencije u činjeničnom supstratu izreke presude, u odnosu na izmijenjenu optužnicu, izvršene su samo u cilju preciziranja pojedinih radnji, na koji način nije dirano u njihovu suštinu.

364. Budući da izostavljeni djelovi optužnice ne čine zasebno krivično djelo nije bilo potrebe za donošenjem oslobađajuće presude za one dijelove iz optužnice koje su izostavljeni u izreci presude.

XI. ODLUKA O KAZNI

365. Kod odmjeravanja kazne optuženom Željku Ivanoviću vijeće je prvenstveno imalo u vidu zakonski okvir kazne propisan za krivično djelo za koje optuženi oglašen krivim (kazna zatvora najmanje pet godina ili smrtna kazna), te obzirom da je Bosna i Hercegovina dana 28.05.2003.godine ratifikovala Protokol broj 13 uz EKLJP o ukidanju smrtne kazne u svim okolnostima, vijeće je imalo u vidu i odredbu člana 38. stav 2. preuzetog KZ SFRJ, prema kojoj za krivična djela za koja je propisana smrtna kazna sud može izreći i zatvor od 20 godina. Pored toga, vijeće se rukovalo i odredbama članova 33. i 41. stav 1. preuzetog KZ SFRJ, kojima su regulisana svrha kažnjavanja i opšta pravila za odmjeravanje kazne, pri tome imajući u vidu sve okolnosti koje mogu biti od uticaja da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito stepen krivične odgovornosti, pobude iz kojih je djelo izvršeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike i njegovo držanje poslije učinjenog krivičnog djela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca. Takođe, a obzirom da je optuženi oglašen krivim za pomaganje, vijeće je imalo u vidu i odrebu člana 24. stav 1. preuzetog KZ SFRJ,

¹⁷⁴ Pravosnažna presuda Suda BiH broj S1 1 K 006124 11 Kžk od 25.01.2012. godine

prema kojoj će se pomagač kazniti kao da je sam počinio krivično djelo, a može se i blaže kazniti.

366. Kod ocjene jačine ugrožavanja i povrede zaštićenog dobra vijeće je imalo u vidu to da je optuženi ovom presudom oglašen krivim za krivično djelo koje predstavlja najteži vid kršenja kako odredaba domaćeg prava, tako i međunarodnog humanitarnog prava, a pri tome i kao otežavajuće okolnosti broj stradalih civila Bošnjaka, način na koji je predmetno krivično djelo izvršeno, da su zarobljeni muškarci sprovedeni na mjesto egzekucije u hangar zemljoradničke zadruge, gdje su bili zatvoreni i iz kojeg je mogućnost bijega bila svedena na minimum, kao i da je zadatak optuženog bio da to spriječi, kao i činjenicu da posljedice krivičnog djela, zbog njegove težine, po članove porodica strdalih i nekolicinu koji su preživjeli ovaj strašni zločin, ne jenjavaju ni dugi niz godina po njegovom izvršenju.

367. Kao olakšavajuće okolnosti na strani optuženog vijeće je cijenovalo njegovu raniju neosuđivanost i činjenicu da je djelo počinio relativno mlad, sa nepunih 23 godine. Nadalje, vijeće je imalo u vidu da su radnje optuženog odnosile na čuvanje straže u cilju sprječavanja bjekstva zarobljenih muškaraca Bošnjaka, a ne i pucanje u iste, te da su te radnje okvalifikovane kao pomaganje.

368. Cijeneći sve navedeno, vijeće je zaključilo da u gore navedenom zakonskom rasponu kazne nijedna druga kazna, osim maksimalne kazne zatvora od dvadeset godina, u konkretnom slučaju ne bi ostvarila svrhu kažnjavanja, da je ovako izrečena kazna srazmjerna težini djela i stepenu krivične odgovornosti optuženog, te da se samo ovakvom kaznom može ostvariti cilj kažnjavanja sa aspekta kako individualne, tako i posebno generalne prevencije.

XII. ODLUKA O TROŠKOVIMA KRIVIČNOG POSTUPKA

369. U skladu sa odredbom člana 188. stav 4. ZKP BiH, ovo vijeće je cijeneći lične i porodične prilike optuženog, te njegovo imovno stanje, odlučilo da se isti oslobađa obaveze plaćanja troškova krivičnog postupka.

XII. ODLUKA O IMOVINSKO PRAVNIM ZAHTJEVIMA

370. Primjenjujući odredbe člana 198. stav 2. i 3. ZKP BiH, ovo vijeće je oštećene, sa eventualnim imovinskopravnim zahtjevima, uputilo da iste ostvaruju u parničnom postupku. Ovakvu odluku vijeće je donijelo imajući u vidu da oštećeni, saslušani tokom prvostepenog postupka, kako je vijeće utvrdilo uvidom u spis, nisu postavljali imovinskopravne zahtjeve, kao i to da podaci ovog krivičnog postupka, po ocjeni ovog vijeća, ne pružaju pouzdan osnov, ni za potpuno ni za djelimično presuđenje imovinskopravnih zahtjeva, da su takvi zahtjevi i bili postavljeni.

ZAPISNIČAR

Nevena Aličehajić

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA

Redžib Begić

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude žalba nije dozvoljena.

XIV. ANEX 1

G. IZVEDENI DOKAZI

1. Dokazi iz prvostepenog postupka

(a) Dokazi Tužilaštva

T1	Cd – filma Zorana Petrovića;
T1a	Transkript filma pod T1 - VRS prilazi Srebrenici (10. ili 11. juli 1995.godine) – Snimak agencije Reuters;
T2	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka I-1
T2a	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka I-1
T3	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka Jovana Nikolića
T4	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka Jovana Nikolića
T5	Zapisnik Tužilaštva BiH o saslušanju svjedoka Nikolić Jovana, brojKT-10/05 od dana 10.10.2005. godine
T6	Zapisnik SIPA- o saslušanju svjedoka Miladina Nikolić, broj 17-04/2-6-04-2-441/09 od 12.5.2009. godine
T7	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka Erić Zorana
T8	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka Nikolić Ilije
T9	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka Nikolić Ilije
T10	Zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji od 04.10.2005. godine
T10a	DVD - Rekonstrukcija Ilija Nikolić od 04.10.2005. godine
T11	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja Stupar Dragomira
T12	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja Stupar Dragomira
T13	Naređenje MUP RS – kabinet ministra broj 64/95od 10.7.1995. godine;
T14	Depeša broj k/p -1-407/95 od 12.7.1995. godine
T15	Depeša broj 281/95 od 12.7.1995. godine
T16	Depeša broj 282/95 od 13.7.1995. godine
T17	Depeša broj 283/95 od 13.7.1995. godine
T18	Depeša broj 12-6/08-508/95 od 14.7.1995. godine
T19	Depeša broj 01-16-02/1-205/95 od 15.7.1995. godine
T20	Depeša broj 01-16-0211-206/95 od 17.7.1995. godine
T21	Depeša broj 12-6/08-534/95 od 19.7.1995. godine
T22	Pregled dešavanja u operaciji „Srebrenica 95“
T23	Depeša broj 01-16-02-1-221/95 od 22.7.1995. godine

T24	Informacija o incidentu sa generalom Mladićem, broj 01-16-02/1-231/95 od 28.7.1995. godine
T25	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka Simić Krste
T26	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka Simić Krste
T27	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka Simić Krste
T28	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka Stanojević Ostoja
T29	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka Stanojević Ostoje
T30	Zapisnik SIPA-e o saslušanju svjedoka Čelić Predraga od 27.10.2005. godine;
T31	Fotografija
T32	Dva Zapisnika SIPA-e o saslušanju svjedoka Pepić Milenka od 26.10.2005. godine
T33	Zapisnik SIPA-e o saslušanju svjedoka Slobodana Stjepanovića, broj 14-04/2-393/05, od 27.10.2005.godine;
T34	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka Stevanović Miladina
T35	Fotografija uložena za vrijeme saslušanja svjedoka Stevanović Miladina
T36	Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Stevanović Miladina, broj KT-RZ-10/05 od 01.07.2005. godine ;
T37	Fotografija livade;
T38	Fotografija sa brojevima 1,2,3,4;
T39	Zapisnik Tužilaštva BiH o ispitivanju osumnjičenog Petra Mitrovića, broj KT-RZ-10/05 od 21.02.2005.godine
T40	Zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji (Mitrović Petar)od 04.10.2005.
T41	Slika na kojoj je crtao zaštićeni svjedok I-3;
T42	Službena zabilješka, broj KT-RZ-10/05 od 04.07.2005.godine;
T43	Rješenje Suda BiH, broj X-KR-05/24, od 18.04.2007.godine;
T44	Dio transkripta iz predmeta X-KR-05/24 Mitrović i drugi od 11.05.2006.godine;
T45	Fotografija na kojoj je obilježavao svjedok Husić Enver;
T46	Zapisnik SIPA-e o saslušanju svjedoka Marković Luke, broj 14-04/2-2990/05 od 20.09.2005. godine
T47	Zapisnik MUP RS-a (CJB Bijeljina) o prikupljanju izjava od lica Marković Luke, broj 12-02/04 od 20.06.2005. godine
T48	Zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji, broj KT-RZ-10/05od 29.9.2005. godine uz cd (Marković Luka)
T49	Laboratorijski izvještaj od 24.2.2000. godine (automatska balistička usporedba)

T50	Izveštaj stručnjaka za kriminalističku tehniku
T51	Procjena minimalnog broja osoba koja je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju ekshumirano od 1996. do 2001. godine
T52	Izveštaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 1 u 2000. godini - Richard Wright;
T55	Služba za krivičnu istragu američke mornarice od 16.1.1998. godine
T56	Prilog izvještaju o broju nestalih i mrtvih Srebrenice od 12.4.2003. godine - Helge Brunborg;
T57	Izveštaj o broju nestalih i mrtvih iz Srebrenice od 12.2.2000. godine - Helge Brunborg;
T58	Izveštaj o pregledanju i uzimanju dokaznog materijala iz Skladišta u Kravici BiH, septembar/oktobar 2000. godine - Michael J. Hedley
T59	Izjava svjedoka od 20.12.1999. godine – Detekcija ljudske krvi u uzorcima koji su prikupljeni u školi u Grbavcima, u Bosni i Hercegovini, 1996.godine;
T60	Izveštaj o nestalim osobama u Srebrenici od 2.5.2000. godine
T61	Rezime sudsko medicinskog dokaznog materijala masovne grobnice ekshumirane tokom 2000. godine – Lažete 1, Lažete 2C, Ravnice, Glogova 1 - Dean Manning, februar 2001.godine
T62	Izveštaj o iskopavanjima na lokaciji Glogova 2 , Bosna i Hercegovina 1999 – 2001. godine - Jose Pablo Baraybar
T63	Rezime sudsko medicinskog dokaznog materijala – stratišta i masovne grobnice od 16.5.2000. godine – Dean Manning
T64	Izveštaj glavnog patologa – dr. John Clark;
T65	Izveštaj Međunarodnog Crvenog križa o nestalim osobama u BiH
T66	Istraga MKSJ o Srebrenici – rezime forenzičkog dokaznog materijala – ekshumacija ljudskih ostataka iz masovnih grobnica, 2007
T67	Grobnice u Srebrenici
T68	Fotografije iz predmeta Obrenović i dr.
T69	Zapisnik Tužilaštva BiH o ispitivanju osumnjičenog broj KT-RZ-17/09 od 04.03.2009. godine;
T70	Zapisnik Tužilaštva BiH o ispitivanju osumnjičenog Ivanović Željka broj KT-RZ-17/09 od 4.3.2009. godine
T71	Specijalna brigada Šekovići – Drugi odred
T72	Dopis MUP RS od 22.11.2005. godine

T73	Dopis MUP RS od 26.10.2005. godine
T74	Spisak pripadnika specijalne brigade policije Skelani od 15.5.1995. godine
T75	Spisak ljudstva jedinice sa Skelana
T76	Struktura Specijalne brigade policije MUP RS-a
T77	Sastav policije RS-a u zoni Drinskog korpusa od 12.7.1995. godine
T78	Izvod iz bolničkog protokola za 13.7.1995. godine
T79	Smjernice za određivanje kriterijuma krivičnog gonjenja iz 1992. godine izdate od Vojnog tužilaštva Glavnog štaba RS
T80	Naredba o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava u vojsci RS, Glasnik srpskog naroda, od 13.6.1992. godine
T81	Direktiva Op. Br. 4 od 19.11.1992. godine
T82	Izveštaj o stanju borbene gotovosti od 17.6.1993. godine
T83	Rezolucija Vijeća sigurnosti 819/1993
T84	Direktiva za dalja dejstva op. 7/1 broj 2/2 – 11 od 8.3.1995. godine
T85	Direktiva za dalja dejstva op. 7/1 broj 02/2-15 od 31.3.1995. godine
T86	Naredba Radovana Karadžića za uvođenje najviših mjera borbene gotovosti broj 01-1118/95 od 16.6.1995. godine
T87	Naredba komande Drinskog korpusa broj 04/156-2 od 02.07.1995. godine
T88	Polugodišnji izvještaj MUP-a RS, Specijalne brigade policije, Drugi odred specijalne policije od 05.07.1995. godine
T89	Naredba za mobilizaciju od 10.7.1995. godine
T90	Bilten bezbjednosti događaja broj 200 od 12.7.1995. godine
T91	Naredba za obezbjeđenje autobusa od 12.7.1995. godine
T92	Naredba o sprečavanju prolazaka muslimanskih grupa ka Tuzli i Kladnju od 13.7.1995. godine
T93	Redovni borbeni izvještaj broj 03/2-214 od 13.7.1995. godine
T94	Izveštaj MUP-a Specijalna brigada od 13.7.1995. godine
T95	Redovni borbeni izvještaj od 14.7.1995. godine
T96	Dostava podataka zamjeniku ministra unutrašnjih poslova RS od 14.7.1995. godine
T97	Redovni borbeni izvještaj od 17.7.1995. godine
T98	Izveštaj o bezbjednosnoj situaciji u Drugom odredu policije Šekovići od 3.8.1995. godine

T99	Postupak sa ratnim zarobljenicima od 13.7.1995. godine
T100	Crtež lica mjesta broj 14-13/1-7-243/05 od 4.10.2005. godine
T101	Fotografika Srebrenica i Žepa, juli 1995. godine
T102	Fotografija Bijela kuća – MKSJ
T103	Fotografija Potočara načinjena iz zraka 13.7.1995. godine
T104	Fotografija iz zraka – Potočari od 13.7.1995. godine
T105	Mapa – kretanje kolone i položaja srpskih snaga MKSJ
T106	Fotografija – brdo i šuma gdje su se kretale kolone Muslimana – MKSJ
T107	Karta koja pokazuje kretanje kolone
T108	Karta koja pokazuje kretanje kolone, razbijenih na sjever i jug
T109	Fotografija iz zraka – Nova Kasaba, fudbalsko igralište od 13.7.1995. godine
T110	Fotografije doline Sandić 13.7.1995. godine
T111	Fotografije doline Sandići – uvećano
T112	Fotografija načinjena iz pravca Bratunca, sa područjem između Kravica i Sandića, sa označenim skladištem
T113	Fotografija skladišta u Kravici, 13.7.1995. godine
T114	Video fotografije tijela isred skladišta u Kravici 13.7.1995. godine
T115	Fotografije tavanice zapadnog dijela sa tragovima krvi
T116	Fotografija unutrašnjeg zapadnog dijela skladišta sa mrljama krvi po zidu
T117	Fotografija otiska cipele pod nadzorom
T118	Fotografija uvećana foto otiska cipele pod nadzorom
T119	Fotografije Konjević polja od 14.8.1995. godine
T120	Fotografija Glogova 05.07.1995. godine sa bilješkom
T121	Fotografija Glogova načinjena iz vazduha, sa bilješkom
T122	Fotografija LK Dahmo kadrić, iz Glogove
T123	Fotografija iz zraka 27.7.1995. i 20.10.1995. – Tatar Bratunac, MKSJ
T124	GL 1 – Fotografija
T125	Fotografija uznemirena zemlja, Glogova, 30.10.1995.
T126	Fotografija uznemirena zemlja, Glogova, 9.11.1995. godine
T127	Zelenei Jadar – grobnica MKSJ
T128	Fotografija iz zraka – Zeleni jadar, MKSj
T129	Fotografija iz zraka – Zeleni jadar, uznemirena zemlja od 7.9. i 2.10.1995. godine, MKSJ

T130	Zeleni Jadar – grobnica, uznemirena zemlja od 24.8.1995. i 2.10.1995. godine
T131	Zeleni Jadar – grobnica, uznemirena zemlja od 20.10.1995. i 23.10.1995, MKSJ
T132	Karta koja prikazuje selo Kravicu i cestu u Kravici
T133	Karta Kravice
T134	Grobnice srebrenice, primarne i sekundarne, grafikon
T135	Brošura – fotografije izdvojene iz video zapisa sa suđenja o Srebrenici
T136	Dopunsko sudsko medicinsko vještačenje od 14.5.2010. godine
T137	Zapisnik o saslušanju svjedoka Marka Aleksić od 27.6.2006. godine
T138	Zapisnik o saslušanju svjedoka Aleksić Marka broj 14-04/2-327/05 od 12.10.2005. godine
T139	<ul style="list-style-type: none"> • Razgovora između Burce Bursika, Petera McCloskog i Momira Nikolića obavljen između 28.maja i 12.juna 2003.godine; • Razgovor Jean Rene Ruz-a sa Momiom Nikolićem obavljen 15.12.1999.godine; • Informativni izvještaj o razgovoru sa Momiom Nikolićem, od 23.06.2003.godine; • Unakrsno ispitivanje odbrane svjedoka Momira Nikolića od 01.10.2003.godine u predmetu Vidoje Blagojević i Dragan Jokić; • Ispitivanje sudije u predmetu Vidoje Blagojević i Dragan Jokić, svjedoka Momira Nikolića od 01.10.2003.godine; • Unakrsno ispitivanje odbrane u predmetu Vidoje Blagojević i Dragan Jokić, svjedoka Momira Nikolića od 30.09.2003.godine; • Unakrsno ispitivanje odbrane u predmetu Vidoje Blagojević i Dragan Jokić, svjedoka Momira Nikolića od 29.09.2003.godine; • Transkript od 23.09.2003.godine u predmetu Vidoje Blagojević i Dragan Jokić, datum 23.09.2003.godine svjedok Momir Nikolić; • Transkript od 22.09.2003.godine u predmetu Vidoje Blagojević i Dragan Jokić, svjedok Momir Nikolić; • Transkript od 19.09.2003.godine u predmetu Vidoje Blagojević i Dragan Jokić, svjedok Momir Nikolić;
T140	<ul style="list-style-type: none"> • Direktno ispitivanje Tužilaštva svjedoka Dragana Obrenović od 02.10.2003. godine u predmetu broj IT-02-60-T Vidoje Blagojević i Dragan Jokić; • Izjava data istražiteljima MKSJ-a dana 04.06.2003.godine; • Izjava Obrenović Dragana data istražiteljima MKSJ-a dana 04. i 05.02.2004.godine; • Izjava o činjenicama kako ih je naveo Dragan Obrenović • Unakrsno ispitivanje svjedoka Dragana Obrenovića od 08.10.2003.godine iz predmeta Vidoje Blagojević; • Izjava data istražiteljima MKSJ-a dana 02.04.2000.godine • Izjava svjedoka Dragana Obrenovića od 07.10.2003.godine u predmetu Vidoje Blagojević i Dragan Jokić;

T141	<ul style="list-style-type: none"> Izjava Ljubomira Borovčanina data haškim istražiteljima dana 20.2.2002. godine Izjava Ljubomira Borovčanina data haškim istražiteljima 11. i 12. 03.2002.godine;
T143	<ul style="list-style-type: none"> Transkript Josepha Kingorija od 31.3.2000. godine u predmetu Krstić; Transkript Josepha Kingorija od 03.04.2000.godine u predmetu Krstić;
T146	<p>Transkript o saslušanju svjedok Deen Manning od 12.3.2008. godine u predmetu Stupar Miloš i drugi;</p> <p>Transkript o saslušanju svjedoka Dean Manning, 10.12.2007.godine, predmet Vujadin Popović;</p> <p>Transkript 11.12.2007.godine – predmet Popović;</p> <p>Transkript 12.12.2007.godine – predmet Popović;</p>
T148	Izjava svjedoka Jean Rene Ruez od 15.5.2003. godine u predmetu Blagojević;
T149	<p>Transkript svjedočenja Miroslava Deronjića u predmetu Momir Nikolić od 28.10.2003. godine</p> <p>Izjava 16.12.1997.godine (dio izjave P3142, Popović i drugi)</p> <p>Izjava 04.02.1998.godine (dio izjave P3144, Popović i drugi)</p> <p>Izjava 21.10.1999.godine (dio izjave P3146, Popović i drugi)</p> <p>Izjava 25.11.2003.godine (P693, Blagojević)</p>
T152	Transkript svjedočenja Miloša Stupar od 28.4.2004. godine
152a	Fotografija ;
152b	Fotografija za vrijeme saslušanja svjedoka J.R. Ruez-a

(b) Dokazi odbrane

O1	Fotografija
O2	Fotografija škole u Bjelovacu;
O3	Fotografija objekta gdje je bilo tijelo Dragičevića prije sahrane;
O4	Fotografija spomenik Dragičević Krste;
O5	Nalaz i mišljenje vještaka o zdravstvenom stanju Mitrović Petra;
O6	Transkript o saslušanju osumnjičenog, broj KT-RZ -10/05 od 18.4.2008. godine;
O7	Transkript o saslušanju svjedoka KTA-RZ-100/08 od 22.05.2008.godine u Tužilaštvu BiH;
O8	Transkript suđenja u predmetu broj X-KR-05/24 od datuma 29.05.2008. godine

O09	Transkript suđenja u predmetu broj X-KR-05/24 od datuma od 11.6.2008. godine
O10	Transkript suđenja u predmetu X-KR-05/24-1 od 11.6.2008. godine
O10A	Cd – rekonstrukcija Ilija Nikolić 04.10.2005. godine
O11	Zapisnik o saslušanju svjedoka, broj KTA-RZ100/08 od 18.8.2008. godine - transkript o saslušanju svjedoka;
O12	Zapisnik o saslušanju svjedoka br. KTA-RZ-100/08 od 28.08.2008.godine u Tužilaštvu BiH
O13	Transkript sa svjedočenja u Sudu BiH od 11.02.2009.godine broj X-KR-06/180-2;
O14	Transkript sa svjedočenja u Sudu BiH od 11.03.2009.godine broj X-KR-06/180-2;
O15	Transkript sa svjedočenja u Sudu BiH od 13.03.2009.godine broj X-KR-06/180-2;
O16	Zapisnik o saslušanju svjedoka u Tužilaštvu BiH, broj KT-RZ-17/09 od 26.3.2009. godine + Transkript sa saslušanaj svjedoka;
O17	Sporazum o priznanju krivnje broj KT-RZ-43/08 od 16.10.2008. godine;
O18	Izjava o činjenicama i priznanju krivice br. KT-RZ-43/08 od 16.10.2008.godine;
O19	Optužnica broj KT-RZ-43/08 od 27.5.2008. potvrđena dana 03.06.2008. godine
O20	Presuda Suda BiH od 22.10.2008. godine
O21	Izveštaj ljekara Okružnog zatvora u Beogradu o zdravstvenom stanju svjedoka, broj 713 -1-1605/08-04 od 30.05.2008.godine;
O22	Skica skladišta ZZ Kravica sa inicijalima učesnika polukruga kod ZZ Kravica koju je nacrtao i svojeručno potpisao zaštićeni svjedok I-3 na svjedočenju dana 08.07.2010. godine
O23	Cd – audio zapis sa saslušanja od 26.3.2009. godine
O24	Fotografija sa 22 lica pripadnika II OSP Šekovići
O25	Fotografija sa 20 lica pripadnika II OSP Šekovići
O26	Fotografija sa 14 lica pripadnika II OSP Šekovići
O27	Fotografija
O28	Cd – sadržaj video kasete "Sanja" replica
O29	Operativni izvještaj broj Str. Pov. Broj 04-114/95 od 30.6.1995. godine

O30	Obavijest sa sjednice Predsjedništva opštine Srebrenica održane dana 9.7.1995. godine
O31	Spisak ratnih zločinaca
O32	Izveštaj o doturu UBS I MTS od 28.5.1996. godine
O33	Uvodno izlaganje Armije BiH od 30.7.1996. godine
O34	Obavještenje po aktu GSS Armije BiH od 29.6.1995. godine
O35	Informacija o borbenim rezultatima jedinica I komandi 28. dkov. 2. korpusa Armije BiH od 08.07.1995. godine
O36	Izjava komesara za civilna pitanja u Srebrenici broj 07-27,95 od 17.07.1995. godine
O 37	Pripreme za izvođenje ofanzivnih b/d od 17.6.1995. godine
O38	Obavještenje o rezultatima pregovora o demilitarizaciji Srebrenice od 20.4.1993. godine
O39	Analiza bezbjednosne situacije na području "zaštićene zone Srebrenice" komande 2. korpusa od 11.9.1995. godine
O40	Izjava Bećirović Ramiza od 11.8.1995. godine
O41	Uspjesi i zadaci jedinica Armije BiH od 2.7.1995. godine
O42	Dopis pomoćnika komadanta general – majora Zdravka Tolimira od 13.7.1995. godine
O43	Dopis komande 2. korpusa od 28.6.1995. godine
O44	Izveštaj o popuni RJ, 28, divizije od 01.07.1995. godine
O45	Vanredni izvještaj od 13.7.1995. godine
O46	Izveštaj o djelimičnoj asanaciji terena Srebrenica, rejon Kravice od 29.5.1997. godine
O47	Naredjenje od 15.7.1995. godine
O48	Iskaz svjedoka Mevludina Olič od 28.8.2006. godine
O49	Nalaz i mišljenje vještaka Svjetlane Radovanović od 1.8.2009. godine;
O50	Cd od 1.11.2011. iz predmeta Nešković
O51	Pregled od 11.01.1995. godine
O52	Sedmični izvještaj od 2.6.1995. godine
O53	Sedmični izvještaj od 2.6.1995. godine
O54	Izjava svjedoka I 3 od 2.3.2012. - povjerljivo

2. Dokazi izvedeni u postupku pred apelacionim vijećem

(a) Dokazi Tužilaštva

A-T-1	Transkript svjedočenja svjedoka I-2 iz predmeta Krstić IT-98-33-T od 10.04.2000. godine
--------------	---

(b) Dokazi odbrane

A-O-1	Izjava svjedoka I-3 od 08.06.2012. godine, data advokatu Suzani Tomanović
--------------	---

XV. ANEX 2

371. Vijeće je prihvatilo kao dokazane, utvrđene činjenice prihvaćene od strane prvostepenog vijeća rješenjem od 20.04.2011.godine, a riječ je o činjenicama utvrđenim od strane pretresnih vijeća u predmetima Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), i to u predmetu *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T, presuda pretresnog vijeća MKSJ od 2.8.2001. godine (u daljem tekstu Krstić), koje su potvrđene od strane žalbenog vijeća u istom predmetu br. IT-98-33-A od 19.4.2004. godine; i u predmetu *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*, predmet br. IT-02-60, presuda pretresnog vijeća od 17.1.2005. godine (u daljem tekstu Blagojević), koje su potvrđene od strane žalbenog vijeća u istom predmetu br. IT-02-60-A od 9.5.2007. godine, a u skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju predmeta. Riječ je o sljedećim činjenicama:

4. Napad, koji su izvršili VRS i MUP, planiran je i definisan u naređenju "Krivaja 95".

(BT 551)

5. Napad je nastavljen nakon pada Srebrenice i njime je pogođeno oko 40.000 ljudi koji su u vrijeme napada na Srebrenicu živjeli u toj enklavi. (BT 551)

8. Masakrirano je preko 7.000 muškaraca bosanskih Muslimana iz Srebrenice. (BT 671)

9. Nakon zauzimanja Srebrenice u julu 1995., snage bosanskih Srba su pogubile nekoliko hiljada muškaraca bosanskih Muslimana. Ukupan broj pogubljenih kreće se vrlo vjerovatno između 7000 i 8000 muškaraca. (KT 84)

22. ...ubijeni muškarci činili su približno petinu cijele srebreničke zajednice. (KA 28)

28. Njihova smrt je unaprijed onemogućila bilo kakav djelotvorni pokušaj bosanskih Muslimana da vrate teritoriju. (KT 595)

32. ...ubijanje su organizovali i nadzirali neki članovi Glavnog štaba VRS-a. (KA 35)

33. U martu 1995. Radovan Karadžić, predsjednik Republike Srpske (RS), reagujući na pritisak međunarodne zajednice da se okonča rat i na tekuće napore da se pregovorima postigne mirovni sporazum, izdao

je direktivu VRS-u u vezi sa dugoročnom strategijom snaga VRS-a u enklavi. U toj direktivi, poznatoj pod nazivom "Direktiva 7", konkretno se navodi da VRS treba izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici. (KT 28)

34. Tačno kao što je i bilo predviđeno tom direktivom, sredinom 1995. humanitarna situacija za bosansko-muslimanske civile i vojno osoblje u enklavi postala je katastrofalna. (KT 28)

35. Početkom jula 1995. iz niza izvještaja 28. divizije vidi se kako su snage ABiH u enklavi hitno tražile deblokadu koridora za humanitarnu pomoć i kako je, kada to nije uspjelo, došlo do tragedije civila koji umiru od gladi. (KT 28)

36. Glavni štab VRS-a izdao je 31. marta 1995. direktivu 7.1, koju je potpisao general Mladić. Direktiva 7.1 izdata je "na osnovu direktive br. 7" i upućivala je Drinski korpus da, između ostalog, sprovodi "aktivna borbena dejstva ...oko enklava". (KT 29)

37. Snage bosanskih Srba zauzele su 31. maja 1995. osmatračko mjesto Echo, koje se nalazilo u jugoistočnom uglu enklave. Kao odgovor na tu agresiju, jedna grupa Bošnjaka izvršila je rano izjutra 26. juna 1995. iznenadni napad na obližnje srpsko selo Višnjica. (KT 30)

38. Iako je napad bio relativno malog intenziteta, spaljene su neke kuće i poginulo je nekoliko ljudi. (KT 30)

39. Nakon toga, tadašnji komandant Drinskog korpusa, general-major Milenko Živanović, potpisao je 2. jula 1995. dvije zapovijedi, u kojima se iznosi plan za napad na enklavu i raznim jedinicama Drinskog korpusa izdaje naređenje da pređu u stanje borbene gotovosti. Operacija je dobila šifrovani naziv "Krivaja 95". (KT 30)

40. Ofanziva VRS-a na Srebrenicu započela je 6. jula 1995. (KT 31)

41. Tokom idućih dana pet posmatračkih punktova UNPROFOR-a u južnom dijelu enklave padaju jedan za drugim uslijed napredovanja snaga bosanskih Srba. (KT 31)

42. Neki od holandskih vojnika povukli su se u enklavu nakon što su njihovi položaji bili napadnuti, dok su se posade drugih posmatračkih punktova predale bosanskim Srbima. (KT 31)

43. Istovremeno su se odbrambene snage ABiH našle pod teškom vatrom i bile potisnute natrag prema gradu. (KT 31)

44. Kako je počela padati južna odbrambena linija, oko 4000 stanovnika bosanskih Muslimana, koji su živjeli u obližnjem švedskom izbjegličkom naselju, pobjeglo je na sjever, u grad Srebrenicu. Vojnici Dutchbata izvijestili su da nadiruće snage bosanskih Srba "čiste" kuće u južnom dijelu enklave. (KT 32)

45. Do večeri 9. jula 1995. Drinski korpus VRS-a prodro je četiri kilometra u dubinu enklave, zaustavivši se samo jedan kilometar ispred grada Srebrenice. (KT 33)

46. Kasno 9. jula 1995., ohrabren tim vojnim uspjehom i iznenađujućim izostankom otpora bosanskih Muslimana, kao i nepostojanjem nikakve značajne reakcije međunarodne zajednice, predsjednik Karadžić izdao je novo naređenje, kojim je Drinskom korpusu VRS-a dao zeleno svjetlo da zauzme grad Srebrenicu. (KT 33)

47. Ujutro 10. jula 1995. situacija u samoj Srebrenici bila je napeta. Stanovnici, od kojih su neki bili naoružani, preplavili su ulice grada. (KT 34)

48. Pukovnik Karremans slao je hitne zahtjeve kojima je tražio zračnu podršku NATO-a za odbranu grada, no nikakva pomoć nije stigla do otprilike 14:30 sati 11. jula 1995., kada je NATO bombardovao tenkove VRS-a koji su se primicali gradu. (KT 34)

49. Avioni NATO-a pokušali su bombardovati i artiljerijske položaje VRS-a iznad grada, no tu su operaciju morali prekinuti zbog slabe vidljivosti. (KT 34)

50. Planovi NATO-a da nastavi sa zračnim napadima odbačeni su nakon što je VRS zaprijetio da će ubiti holandske vojnike koji su se nalazili u zarobljeništvu VRS-a, te da će granatirati bazu UN-a u Potočarima izvan grada, kao i okolna područja na koja je pobjeglo 20.000 do 30.000 civila. (KT 34)

51. Kasno poslijepodne 11. jula 1995. general Mladić, u pratnji generala

Živanovića (tadašnjeg komandanta Drinskog korpusa), generala Krstića (u to vrijeme zamjenika komandanta i načelnika štaba Drinskog korpusa) i drugih oficira VRS-a, trijumfalno je prošetao praznim ulicama Srebrenice. (KT 36)

52. Taj trenutak snimio je filmskom kamerom srpski novinar Zoran Petrović. (KT 36)

53. Cilj plana Drinskog korpusa za operaciju "Krivaja 95" bio je da se srebrenička "zaštićena zona" svede na svoje gradsko središte kao korak ka ostvarenju šireg cilja VRS-a da bosansko-muslimansko stanovništvo gurne u humanitarnu krizu i da na kraju eliminiše enklavu (par. 121). (KT 429)

55. Po zauzimanju Srebrenice u julu 1995., snage bosanskih Srba skovale su i sprovele plan da iz enklave odvezu sve žene, djecu i starce bosanske Muslimane (par. 52). (KT 425)

56. Nakon zauzimanja Srebrenice u julu 1995., snage bosanskih Srba su pogubile nekoliko hiljada muškaraca bosanskih Muslimana. Ukupan broj pogubljenih kreće se vrlo vjerovatno između 7000 i 8000 muškaraca (par. 84). (KT 426)

57. Napravljen je usaglašeni napor da se zarobe svi vojno sposobni muškarci Muslimani. Među zarobljenima našli su se, u stvari, mnogi dječaci znatno mlađi od te dobi i muškarci koji su bili nekoliko godina stariji, a koji su ostali u enklavi nakon zauzimanja Srebrenice. (KT 85)

58. Ti su se muškarci i dječaci našli na udaru, bez obzira na to da li su odlučili da pobjegnu u Potočare ili da se pridruže koloni bosanskih Muslimana. (KT 85)

59. Operacija zarobljavanja i zatočavanja muškaraca bosanskih Muslimana bila je dobro organizovana i obimna. (KT 85)

60. Civilna policija Republike Srpske bila je dio Ministarstva unutrašnjih poslova (dalje u tekstu: MUP). U julu 1995. vršilac dužnosti ministra unutrašnjih poslova bio je Tomislav Kovač. Civilna policija bila je organizovana u dva odjeljenja: redovne policijske snage i brigada posebne policije. (BT 71)

61. Brigada Specijalne policije bila je borbena jedinica MUP-a. Komandant je bio pukovnik Goran Sarić, a zamjenik komandanta pukovnik Ljubiša Borovčanin. (BT 75)
63. Pripadnici odreda su bili naoružani automatskim i poluautomatskim oružjem i obuka im se razlikovala od obuke redovnih policijskih snaga.(BT 75)
64. Odredi su takođe raspolagali teškim naoružanjem i vozilima, kao što su tenkovi, oklopni transporter i prage. (BT 75)
65. Do večeri 11. jula 1995. u Potočarima se okupilo oko 20.000 do 25.000 izbjeglica bosanskih Muslimana. (KT 37)
66. Njih nekoliko hiljada nahrupilo je u samu bazu UN-a, dok su se drugi smjestili po obližnjim fabrikama i poljima. (KT 37)
67. Iako su tamo velikom većinom bili okupljeni žene, djeca, starci i invalidi, svjedoci su procijenili da se u samoj bazi UN-a nalazilo najmanje 300 muškaraca, dok ih je u masi izvan baze bilo između 600 i 900. (KT 37)
68. Iako su tamo velikom većinom bili okupljeni žene, djeca, starci i invalidi, procijenjeno je da se u samoj bazi UN-a nalazilo najmanje 300 muškaraca, dok ih je u masi izvan baze bilo između 600 i 900. (KT 37)
69. Uslovi u Potočarima bili su užasni. (KT 38)
70. Bilo je vrlo malo hrane i vode, a julske vrućine su bile nesnosne. (KT 38)
71. Od 11. do 13. jula 1995. temperatura je bila veoma visoka i dostizala je 35 stepeni Celzija, a ta mala količina vode nije bila dovoljna za 20.000 do 30.000 izbjeglica okupljenih ispred baze UNPROFOR-a. (BT 147)
73. Kako je prolazio dan 12. juli 1995., i ovako teški fizički uslovi postali su još gori zbog aktivne kampanje terora koja je povećala paniku stanovništva, tako da su svi izbezumljeno željeli otići. (KT 41)
74. Izbjeglice u bazi vidjele su srpske vojnike kako pale kuće i stogove sijena. (KT 41)
75. Izbjeglice bosanski Muslimani koji su se sklonili u bazu ili oko nje bili su 12. i 13. jula 1995., po dolasku srpskih snaga u Potočare, izvrgnuti kampanji

terora koja se sastojala od prijetnji, vrijeđanja, pljačkanja i spaljivanja obližnjih kuća, batinanja, silovanja i ubistava. (KT 150)

89. Oficiri komande Drinskog korpusa i jedinice korpusa su 12. i 13. jula 1995. bile u Potočarima i nadgledali odvoženje bosansko-muslimanskih civila sa tog područja (par. 144). (KT 432)

90. Žene, djeca i starci potrpani su 12. i 13. jula 1995. u autobuse i pod kontrolom snaga VRS-a odvezeni iz Potočara na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana u blizini Kladnja. (KT 48)

91. Neki vojnici su udarali i vrijeđali izbjeglice dok su se ukrcavale u autobuse. (KT 48)

92. Autobusi su bili pretrpani i bilo neizdrživo vruće. (KT 49)

93. Vojnici Dutchbata pokušali su pratiti autobuse iz Potočara, u kojima su se nalazili civili bosanski Muslimani. Uspjeli su ispratiti prvi konvoj izbjeglica 12. jula 1995., no nakon toga su zaustavljeni na putu, a vozila su im ukradena uz prijetnju oružjem. (KT 50)

94. Odvoženje bosansko-muslimanskog civilnog stanovništva iz Potočara dovršeno je uvečer 13. jula 1995. do 20:00 sati. (KT 51)

95. Kada su autobusi sa ženama, djecom i starcima krenuli na sjever prema teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana, zaustavljali su ih putem i ponovo pretresali tražeći muškarce. (KT 56)

96. Drinski korpus je odigrao značajnu ulogu u obezbjeđivanju autobusa i drugih vozila korišćenih za odvoženje bosansko-muslimanskih žena, djece i staraca iz baze u Potočarima 12. i 13. jula 1995., te u nabavci goriva potrebnog za sprovođenje tog zadatka (par. 142). (KT 431)

97. General Krstić se 12. jula 1995. rano poslijepodne zadržao jedan ili dva sata u Potočarima, gdje je s ostalim oficirima VRS-a, uključujući i generala Mladića, nadgledao odvoženje žena, djece i staraca bosanskih Muslimana. (KT 465)

98. Budući da je tada bio u Potočarima, general Krstić je morao znati za užasne uslove u kojima su se nalazili izbjegli bosanski Muslimani, te da su vojnici VRS-a tog dana s njima loše postupali (par. 354). (KT 465)

100. Dana 12. i 13. jula 1995., Drinski korpus je znao da u Potočarima muškarce bosanske Muslimane odvajaju od žena, djece i staraca, da ih kod Tišće iskrstavaju iz autobusa i zatočavaju, i da je daljnja sudbina tih muškaraca ozbiljno dovedena u pitanje (KT 295)

101. Oficiri komande Drinskog korpusa i jedinice korpusa su 12. i 13. jula 1995. bile u Potočarima i nadgledali odvoženje bosansko-muslimanskih civila sa tog područja (par. 144). (KT 432)

102. Napuštanje područja nekadašnje enklave od strane bosansko-muslimanskih civila iz Srebrenice, koji su autobusima 12. i 13. jula 1995. odvezeni iz Potočara, nije rezultat njihovog slobodnog izbora. (par. 149) (KT 433)

103. Ljudstvo Drinskog korpusa koje je sudjelovalo u operaciji transportovanja znalo je da je VRS prisilio bosansko-muslimansko stanovništvo da napusti to područje (par. 149). (KT 433)

104. Jedan oficir iz komande Drinskog korpusa je tada još uvijek bio uključen u rukovođenje kretanjem autobusa u zoni bivše enklave u kojoj su držali zarobljenike, uprkos činjenici da je odvoženje bosansko-muslimanskih žena, djece i staraca iz enklave već bilo završeno sat vremena prije toga. (KT 178)

105. Pripadnici Drinskog korpusa koji su se 12. i 13. jula 1995. nalazili u bazi u Potočarima, morali su biti svjesni katastrofalne humanitarne situacije u kojoj su se nalazili izbjegli bosanski Muslimani i zlostavljanja od strane snaga bosanskih Srba, ali na to nisu reagovali (par. 155). (KT 435)

107. Pripadnici VRS-a i MUP-a su, idući između izbjeglica bosanskih Muslimana, odvajali sve bosanske Muslimane od 16 do otprilike 60 ili 70 godina od njihovih porodica (BT 168)

108. Odvajanje muškaraca se nastavilo 12. i 13. jula. (BT 168)

109. Pripadnici Drinskog korpusa koji su 12. i 13. jula 1995. bili u bazi u Potočarima, znali su da se prema muškarcima bosanskim Muslimanima, razdvojenima od žena, djece i staraca, ne postupa u skladu sa prihvaćenom praksom za pronalaženje počinitelja ratnih zločina, te da vlada užasna neizvjesnost u vezi sa sudbinom tih muškaraca (par. 161). (KT 435)

110. Od jutra 12. jula snage bosanskih Srba počele su da izdvajaju

muškarce od ostalih izbjeglica u Potočarima i drže ih na zasebnim mjestima (KT 53)

111. Muškarce bosanske Muslimane upućivali su na različita mjesta, ali su većinu slali u "bijelu kuću" pored štaba UNPROFOR-a. Iz "bijele kuće" se čula vika, a ponekad i pucnjevi.¹⁷⁵ (BT 169)

113. Kada su se bosansko-muslimanske izbjeglice počele ukrcavati u autobuse, vojnici bosanski Srbi sistematski su izdvajali vojno sposobne muškarce koji su se u gužvi pokušavali ukrcati . (KT 53)

114. Dana 13. jula 1995. vojnici Dutchbata primijetili su jasne znake da bosanski Srbi ubijaju neke od muškaraca bosanskih Muslimana koji su bili izdvojeni. (KT 58)

116. Od poslijepodneva 12. jula 1995., pa tokom cijelog 13. jula 1995., muškarci koji su bili zatočeni u "bijeloj kući" ukrcavani su u zasebne autobuse, a ne u one u kojima su bile žene, djeca i starci, i iz baze u Potočarima odvođeni na mjesta zatočenja u Bratuncu (KT 59)

117. Vojnici VRS-a su spriječavali žene i djecu da slijede svoje muževe i mušku rodbinu koji su bili odvojeni.(BT 174)

118. Muškarci bosanski Muslimani, koji su u Potočarima odvojeni od žena, djece i staraca (čiji broj je iznosio otprilike 1000), prebačeni su u Bratunac, gdje su kasnije dovedeni muškarci bosanski Muslimani zarobljeni u koloni. (KT 66)

119. Nije učinjen nikakav vidljivi napor da se zarobljenike iz Potočara drži odvojeno od muškaraca iz kolone, zarobljenih u šumi. (KT 66)

120. Ti muškarci držani su na raznim mjestima, kao što je jedno napušteno skladište, stara škola, pa čak i u autobusima i kamionima koji su ih do tamo dovezli (KT 66)

121. Oficiri Drinskog korpusa bili su 12. i 13. jula 1995. prisutni u Potočarima...12. i 13. jula 1995. u blizini Potočara viđene su jedinice Drinskog korpusa. (KT 150)

¹⁷⁵ Posljednja rečenica u činjenici 111 koja je navedena u prijedlogu tužalštva nije prihvaćena obzirom da se ista ne nalazi u sklopu navedenog paragrafa presude.

122. U Potočarima se 12. i 13. jula 1995. nalazio i cijeli niz srpskih snaga koje nisu bile dio Drinskog korpusa. Prisutni su bili oficiri iz Glavnog štaba VRS-a, koji su bili podređeni direktno generalu Mladiću. (KT 151)

123. ...oficiri Drinskog korpusa bili u velikoj mjeri uključeni u organizaciju i nadgledanje odvoženja žena, djece i staraca bosanskih Muslimana iz Potočara. (KT 155)

124. Na sastanku u hotelu "Fontana" 12. jula 1995. general Mladić je kazao da će se među svim vojno sposobnim muškarcima iz mase u Potočarima biti izvršena provjera da bi se ustanovilo ima li među njima ratnih zločinaca. (KT 155)

125. Planovi da se iz enklave odvezu civili bosanski Muslimani postali su kristalno jasni na tom drugom sastanku. (KT 129)

126. Osim toga, general Mladić je bio taj koji je zakazao sastanke u hotelu "Fontana", gdje je potpuno jasno pokazao da želi da bosanski Muslimani odu sa tog područja (KT 147)

127. Dok su se organizovali konvoji autobusa 12. jula 1995., general Mladić je u jednom uhvaćenom razgovoru rekao: To je kapituliralo sve i predalo se, i evakuirat ćemo sve ko hoće i ko neće. (KT 147)

128. Doista, bosansko-muslimanske izbjeglice niko nije konsultovao niti im dao mogućnost izbora u vezi sa njihovom konačnom destinacijom. (KT 147)

129. Savjet bezbjednosti UN-a 14. jula 1995. izrazio je zabrinutost zbog prisilnog preseljenja civila iz srebreničke "zaštićene zone" koje su sprovodili bosanski Srbi, tvrdeći da je tu riječ o jasnom kršenju njihovih ljudskih prava. (KT 148)

130. Komanda Drinskog korpusa isto je tako znala da se odvojeni muškarci iz Potočara odvoze na mjesta zatočenja u Bratuncu autobusima koji su inače korišćeni za prevoz žena, djece i staraca, što je sve nadgledao Drinski korpus (par. 161). (KT 435)

131. General Krstić je naredio da se nabave autobusi za prevoz bosansko-muslimanskog stanovništva iz Potočara 12. i 13. jula 1995. Svojim podređenima je naredio da obezbijede cestu kojom će autobusi ići za Kladanj. On je nadzirao cjelokupni tok operacije prevoza (par. 347). (KT

464)

133. Prisustvo naoružanih vojnika 2. i 3. bataljona u uniformama i naoružanih pripadnika Vojne policije Bratunačke brigade, među ostalim pripadnicima VRS-a i MUP-a koji su se nalazili u Potočarima, plašila je i zastrašivala bosanske Muslimane. (BT 214)

134. Na osnovu dokaza je utvrđeno da izbjeglice bosanski Muslimani u Potočarima nisu imale stvarnog izbora u vezi s tim da li da ostanu u srebreničkoj enklavi ili da je napuste. Ovo ne postojanje stvarnog izbora uslijedilo je kao posljedica postupaka i ponašanja oficira i vojnika. (BT 617)

135. Elementi Bratunačke brigade su učestvovali u premještanju žena, djece i starih ljudi iz Potočara...Bratunačka brigada je dala vozila i gorivo za njihovo premještanje. (BT 216)

136. Ponekad bi zadržali i mlađe i starije muškarce. Ti su ljudi odvođeni u zgradu u Potočarima poznatu kao "bijela kuća".(KT 53)

137. ... muškarci i dječaci su u Potočarima odvojeni od žena, djece i staraca i odvedeni u "bijelu kuću" na ispitivanje.(KT 157)

139. Suprotno tvrdnjama generala Mladića i drugih srpskih vojnika da će ti muškarci biti ispitani i na kraju razmijenjeni za ratne zarobljenike bosanske Srbe, kada su odvedeni u "bijelu kuću", bili su prisiljeni da prije ulaska ostave svoje stvari, uključujući i novčanike i lične dokumente, na velikoj hrpi ispred zgrade. (KT 157)

140. ...neki od muškaraca zatočenih u "bijeloj kući" su sporadično zlostavljani i ubijani i, šire, da su svi izdvojeni muškarci bosanski Muslimani držani u užasnim uslovima. (KT 157)

141. Oficiri Drinskog korpusa sudjelovali u obezbjeđivanju autobusa i da su nadgledali njihovo putovanje iz enklave, što daje razloga za zaključak da su i oni odigrali ulogu u ukrcavanju bosansko-muslimanskih izbjeglica u autobuse. (KT 158)

142. Oficiri Drinskog korpusa viđeni su i u blizini "bijele kuće" u vrijeme kada su tamo bili zatočeni izdvojeni muškarci. (KT 158)

143. Počevši od poslijepodneva 12. jula 1995. i tokom cijelog 13. jula 1995.

muškarci zatočeni u "bijeloj kući" odvoženi su autobusima iz baze u Potočarima na mjesta zatočenja u Bratuncu. (KT 159)

144. Kasnije, nakon što su svi civili bosanski Muslimani otišli iz Potočara, hrpe ličnih stvari, uključujući i lične karte, oduzete muškarcima bosanskim Muslimanima, spaljene su (KT 160)

145. ...izdvojeni muškarci iz Potočara prevoženi su autobusima do mjesta zatočenja u Bratuncu, pri čemu su korišćeni autobusi prvobitno namijenjeni za prevoz žena, djece i staraca, koji je nadgledao Drinski korpus...(KT 161)

146. Većina muškaraca bosanskih Muslimana izdvojenih u Potočarima i uhvaćenih u šumama držana je u Bratuncu jedan do tri dana, a zatim odvedena na druga mjesta zatočenja i na mjesta pogubljenja. (KT 179)

147. Kako se situacija u Srebrenici zaoštravala i dosegla krizu uveče 10. jula, među bosanskim Muslimanima se proširila vijest da vojno sposobni muškarci treba da krenu u šumu, formiraju kolonu sa pripadnicima 28. divizije Armije BiH i pokušaju se probiti prema teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana sjeverno od srebreničke enklave. Dana 11. jula oko 22:00 sati, "komanda divizije", zajedno s opštinskim vlastima bosanskih Muslimana u Srebrenici, odlučila je da formira kolonu. (BT 218)

148. Mlađi muškarci bojali su se da će ih ubiti ako padnu u ruke bosanskih Srba u Potočarima i vjerovali da su im šanse veće ako kroz šume pokušaju pobjeći do Tuzle. (KT 60)

149. Neposredno nakon zauzimanja Srebrenice nije bilo poznato gdje se nalazi 28. divizija ABiH. To je VRS-u stvaralo velike brige jer je postojala mogućnost da se snage 2. korpusa ABiH, koje su napadale iz pravca Tuzle i Kladnja, povežu s elementima 28. divizije. (KT 162)

150. Do večeri 11. jula, 10.000 do 15.000 izbjeglica bosanskih Muslimana okupilo se blizu sela Jagličići i Šušnjari i krenulo prema sjeveru. (BT 219)

151. Oko ponoći 11. jula 1995. kolona se počela kretati duž poteza Konjević Polje-Bratunac (KT 62)

152. Ta grupa bosanskih Muslimana sastojala se uglavnom od mladića i muškaraca od 16 do 65 godina, ali je među njima bilo i nekoliko žena, djece i starih ljudi. Iako je bar nekolicina muškaraca bila u uniformi i naoružana,

većina muškaraca bili su civili. (BT 220)

153. Otprilike trećinu kolone bosanskih Muslimana činili su vojnici 28. divizije, a oko dvije trećine bili su muškarci civili, bosanski Muslimani iz Srebrenice. (KT 163)

154. Čelo kolone činile su jedinice 28. divizije, nakon njih su išli civili pomiješani sa vojnicima, a na začelju kolone nalazio se Samostalni bataljon 28. divizije (KT 61)

155. Na sastancima u hotelu "Fontana" 11. i 12. jula 1995. general Mladić je pokušao da ishodi predaju snaga ABiH-a na području bivše enklave. Međutim, u tome nije uspio tako da su narednih dana jedinice VRS-a, uključujući i jedinice Drinskog korpusa koje nisu bile angažovane u pohodu na Žepu, raspoređene na zadatak da blokiraju kolonu. (KT 162)

157. Niz prisluškivanih razgovora registrovanih tokom 12. i 13. jula 1995. otkriva da su Drinski korpus i VRS uopšte sticali sve više saznanja o koloni (KT 162)

158. Kasnije tog dana, 12. jula, na kolonu je otvorena žestoka vatra. Oružane snage bosanskih Srba, među kojima je bilo mnogo jedinica MUP-a koje su patrolirale putem između Kravice i Konjević-Polja i putem između Konjević-Polja i Nove Kasabe, otvorile su vatru na kolonu uz primjenu artiljerijskog oružja, mitraljeza i ručnih bombi. (BT 221)

159. Cijeli dan i noć ostatak kolone bio je izložen jakoj vatri i granatiranju. (KT 62)

160. U periodu od 12. do 17. jula, pripadnici Drinskog korpusa i njemu potčinjenih brigada pretraživali su područje kako bi zarobili muškarce iz kolone. (BT 222)

161. Manji broj žena, djece i staraca kretao se kroz šume zajedno sa kolonom. Kada su ih kasnije zarobile snage bosanskih Srba, ukrcani su u autobuse koji su tuda prolazili iz Potočara prema Kladnju. (KT 61)

162. Tokom poslijepodneva 12. jula 1995., ili najkasnije u ranim večernjim satima, snage bosanskih Srba počele su zarobljavati veliki broj ljudi sa začelja kolone. (KT 63)

163. Ljudi sa začelja kolone koji su preživjeli te patnje opisali su tu akciju kao "lov na ljude". (KT 62)

165. Na nekim mjestima su postavljene zasjede, a na drugima su bosanski Srbi pozivali ljude iz šume, nagovarajući ih da se predaju i obećavajući da će se pridržavati Ženevskih konvencija. (KT 63)

166. Sa nekih položaja su snage bosanskih Srba pucale u šumu iz protivavionskog naoružanja i drugog oružja ili su koristile ukradenu opremu UN-a ne bi li muškarci bosanski Muslimani pomislili da to predstavnici UN-a ili Crvenog krsta nadgledaju kako se sa njima postupa nakon zarobljavanja. (KT 63)

167. U stvari, snage bosanskih Srba su muškarcima bosanskim Muslimanima oduzimale ličnu imovinu, a neke od njih bi na licu mjesta likvidirali. (KT 63)

168. Najveće grupe muškaraca bosanskih Muslimana iz kolone zarobljene su 13. jula 1995. Njih nekoliko hiljada okupljeno je na livadi kod Sandića ili u njenoj blizini i na fudbalskom terenu u Novoj Kasabi. (KT 64)

169. Izviđačke fotografije snimljene iz zraka, koje je kao dokazni predmet ponudila optužba, potvrđuju prisustvo velikog broja ljudi na tim lokacijama 13. jula 1995. (KT 64)

170. Komanda Drinskog korpusa je od 12. jula 1995. znala da u njenoj zoni odgovornosti snage bosanskih Srba zarobljavaju bosanske Muslimane iz kolone. (par. 170) (KT 437)

171. Komanda Drinskog korpusa je znala da je 13. jula 1995. na cesti Bratunac-Konjević Polje zarobljeno nahiljade bosanskih Muslimana (par. 178). (KT 439)

172. Osim toga, komanda Drinskog korpusa je bila obaviještena o politici Glavnog štaba da se blokiraju i zarobe muškarci bosanski Muslimani iz kolone, a Glavni štab je izdao direktivu da jedinice Drinskog korpusa postave zasjede koloni (par. 170). (KT 437)

173. U periodu od 12. do 18. jula 1995., brigade Drinskog korpusa, a posebno Bratunačka i Zvornička brigada, bile su angažovane u borbenim dejstvima protiv kolone bosanskih Muslimana koja se nastojala probiti na

teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana. (KT 436)

174. Te su brigade u komandu Drinskog korpusa stalno dostavljale izvještaje o događajima u vezi s kolonom (par. 166). (KT 436)

175. Samo otprilike jedna trećina muškaraca uspješno je prešla asfaltnu cestu i kolona je razbijena na dva dijela. (KT 62)

176. Ljudi iz čela kolone čekali su da vide šta će se dogoditi sa drugim dijelom kolone. (KT 65)

177. Jaka vatra i granatiranje nastavili su se tokom cijelog dana 12. jula 1995. sve do u noć, i na kraju su ljudi sa čela kolone izgubili svaku nadu. (KT 65)

178. Grupa od otprilike 2.000 do 3.000 ljudi iz kolone stigla je na područje između Konjević-Polja i Nove Kasabe do jutra 13. jula. Nisu mogli preći put jer su ga blokirale jedinice bosanskih Srba. Oko 13:00 sati snage bosanskih Srba su opkolile tu veliku grupu. Veliku grupu su tada prisilili da krene asfaltnim putem. (BT 238)

179. Između 1.000 i 4.000 zarobljenih muškaraca bosanskih Muslimana iz kolone držano je 13. jula na livadi u Sandićima, koja se nalazi na putu Konjević-Polje-Bratunac. Većina muškaraca bili su civili. Vojnici su muškarce koje su čuvali prisilili da bace svoje stvari na velike gomile i predaju sve svoje dragocjenosti. (BT 240)

180. Tokom dana ranjeni i povrijeđeni su poslani u jednu kuću u blizini livade i kasnije pogubljeni. Postoje dokazi o tome da su zarobljenici dobijali batine cijeli dan, a neki su i ubijeni. (BT 240)

181. Dana 13. jula 1995. nastavili su cestom Kalesija-Zvornik, gdje su isto tako padali u zasjede i gdje su pretrpjeli daljnje žrtve. (KT 65)

182. Nakon neuspješnog pokušaja 15. jula 1995. da se domognu linija fronte koje su držali bosanski Muslimani, čelo kolone uspjelo se konačno 16. jula 1995. probiti do teritorije pod nadzorom bosanskih Muslimana. (KT 65)

183. Snage ABiH u napadu iz pravca Tuzle pritekale su u pomoć nadolazećoj koloni probivši liniju u širini od oko kilometar i po. (KT 65)

184. Komanda Drinskog korpusa je 12. i 13. jula 1995. morala biti

informisana o prebacivanju autobusa s njihovog prvobitnog zadatka prevoženja bosansko-muslimanskih žena, djece i staraca na transport muškaraca iz Potočara u Bratunac. (KT 184)

185. Transport muškaraca bosanskih Muslimana iz Potočara počeo je popodne 12. jula(BT 266)

186. Te večeri do 19:00 ili 20:00 sati Potočare je autobusima i kamionima napustilo ukupno oko 9.000 do 10.000 muškaraca, žena, djece i starih ljudi bosanskih Muslimana (BT 266)

187. Dok su autobusi sa ženama, djecom i starim ljudima nastavili iz Bratunca prema Kladnju, autobusi u kojima su bili muškarci bosanski Muslimani zaustavili su se u gradu Bratuncu. Stoga je noć 12. jula velik broj muškaraca proveo zatočen u autobusima parkiranim po ulicama u centru grada.(BT 266)

189. Bratuncu je u noći 13. jula bilo parkirano između 80 i 120 autobusa i kamiona, a procjenjuje se da je u njima bilo zatočeno od 3.500 do 4.500 muškaraca bosanskih Muslimana. (BT 267)

190. Autobuse u Bratuncu čuvali su pripadnici oružanih snaga Republike Srpske, među kojima je bilo nekoliko pripadnika voda Vojne policije Bratunačke brigade, pripadnika civilne policije MUP-a, kao i naoružanih civila-dobrovoljaca. (BT 268)

191. Uskoro je postalo očigledno da se ne radi o tome. Planovi bosanskih Srba sa bosansko-muslimanskim muškarcima doživjeli su radikalne izmjene u svjetlu saznanja da je 12. i 13. jula 1995. zarobljeno nekih 6000 ljudi iz kolone koja je bježala kroz šumu. (KT 295)

192. Komanda Drinskog korpusa takođe je morala znati da ostatak muškaraca bosanskih Muslimana nije odveden u regularne objekte za ratne zarobljenike, nego da su oni zatočeni u Bratuncu i da se niko nije pobrinuo za hranu, vodu i podmirivanje ostalih osnovnih potreba za njih. (KT 295)

193. Zbrinjavanje hiljada zatvorenika bio bi itekako velik zadatak. Ipak, ne postoje dokazi da je u tom pravcu išta bilo preduzeto, kao niti da se komanda Drinskog korpusa nastojala informisati o tome šta se planira uraditi sa zarobljenim bosanskim Muslimanima. (KT 295)

194. Takođe je očigledno da je 13. jula 1995., kad je jedno vozilo poslato u izviđanje mogućih mjesta zatočenja, Zvornička brigada znala za planove da se zarobljeni bosanski Muslimani odvezu sjevernije, na mjesta unutar njene zone odgovornosti. Ta odluka da se oni transportuju na zabačenije sjevernije lokacije (opet bez opskrbe hranom i vodom), umjesto u regularne objekte za ratne zarobljenike, bila je nedvosmislen znak da je počelo sprovođenje plana masovne egzekucije. (KT 295)

195. Vojna policija Bratunačke brigade je 14. i 15. jula 1995. bila angažovana u sprovođenju tih zarobljenika na lokacije za zatočenje na sjeveru. (KT 181)

196. ...za prevoz zarobljenih bosanskih Muslimana na mjesta zatočenja i pogubljenja su korišćeni autobusi koje je nabavio Drinski korpus. (KT 184)

197. .. komanda Drinskog korpusa znala kako za činjenicu da su muškarci bosanski Muslimani između 12. i 15. jula 1995. bili zatočeni u Bratuncu, tako i za to da su njih, od večeri 13. jula 1995., prevozili na sjever na mjesta zatočenja, nakon što je dovršen transport bosansko-muslimanskih žena, djece i staraca. (KT 186)

198. Niz registrovanih prisluškivanih razgovora pokazuje usku saradnju i koordinaciju između jedinica MUP-a i jedinica Drinskog korpusa, naročito inženjerskog bataljona, koje su bile u sadejstvu na blokiranju kolone bosanskih Muslimana. (KT 176)

199. Komanda Drinskog korpusa takođe je bila u vezi sa jedinicom MUP-a razmještenom na cesti Bratunac - Konjević Polje i pratila njeno napredovanje. (KT 176)

200. Iz prisluškivanog razgovora od 13. jula 1995. u 20:40 sati saznajemo da je general Krstić razgovarao s pukovnikom Borovčaninom, zamjenikom komandanta jedinice MUP-a, pitao ga kako stoje stvari i rekao da će ostati u vezi. (KT 176)

202. Prebacivanje muškaraca nakon izvršene provjere kako bi se utvrdilo ima li ratnih zločinaca što je bio navodni razlog za njihovo odvajanje od žena, djece i starijih osoba u Potočarima na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana ili u zatvore, kako bi ondje čekali na razmjenu zarobljenika, shvaćeno je u jednom trenutku kao neodgovarajući način za postizanje

etničkog čišćenja Srebrenice. (KT 619)

203. Isprave i lični predmeti oduzeti su kako muškarcima bosanskim Muslimanima u Potočarima, tako i muškarcima zarobljenima iz kolone, stavljeni na gomilu i na kraju spaljeni. (KT 547)

204. Htijenje da se pohvataju svi bosansko-muslimanski muškarci bilo je tako jako da su bosansko-srpske snage kod Tišće sistematski zaustavljale autobuse koji su prevozili žene, djecu i starije i provjeravale da li se u njima kriju i muškarci. (KT 547)

220. U večernjim satima 13. jula, pukovnik Beara je, zajedno s Miroslavom Deronjićem i drugima, počeo organizovati pokopavanja muškaraca bosanskih Muslimana ubijenih u skladištu u Kravici. (BT 304)

224. Između 14. i 16. jula, tijela muškaraca bosanskih Muslimana prebačena su kamionima iz skladišta u Kravici na grobne lokalitete u selima Glogova i Ravnice, gdje su trebala biti pokopana. (BT 306)

262. U međunarodnoj zajednici se osjećala sve veća zabrinutost jer se i dalje nije znalo šta se dogodilo s ogromnim brojem muškaraca bosanskih Muslimana, a VRS i dalje nije dopuštao pristup na srebreničko područje. (BT 380)

263. U periodu od 14. do 19. jula održan je niz sastanaka s predsjednikom Slobodanom Miloševićem i generalom Ratkom Mladićem na kojima su se vodili pregovori o tome da se UNHCR-u i MKCK-u dozvoli pristup na to područje. (BT 380)

264. Premda je dogovor postignut, VRS je nastavio braniti pristup područjima na kojima su bili zatočeni bosanski Muslimani. (BT 380)

265. Približno 17. ili 18. jula, kada je dio preživjelih muškaraca bosanskih Muslimana iz kolone došao u Tuzlu, stigle su i prve vijesti o pogubljenjima i zatočeničkim centrima. (BT 380)

266. Dana 10. avgusta 1995., predstavnik Sjedinjenih Američkih Država podnio je Savjetu bezbjednosti izvještaj u sklopu kojeg je predočio i snimke iz vazduha koji su navodili na zaključak o postojanju masovnih grobnica u blizini Konjević-Polja i Nove Kasabe. (BT 380)

267. Istoga dana, Savjet bezbjednosti je usvojio Rezoluciju br. 1010, kojom se od vlasti bosanskih Srba traži da posmatračima UN-a i MKCK-a dozvole da uđu u Srebrenicu.(BT 380)

268. Istražiteljima Tužilaštva je prvi put dozvoljeno da dođu na to područje u januaru 1996. godine. (BT 381)

269. U aprilu 1996. započeli su s forenzičkim ispitivanjem lokacija na kojima se sumnjalo da su počinjena pogubljenja i s ekshumacijom masovnih grobnica. (BT 381)

270. Dokazi prikupljeni tokom uviđaja su pokazali da postoje dvije vrste masovnih grobnica, „primarne grobnice“ u koje su osobe polagane odmah nakon smrti, i „sekundarne grobnice“ u koje su te iste osobe kasnije ponovo sahranjivane.(BT 381)

271. Kada je izvršena analiza tragova guma i sastava tla, istražiteljima je postalo jasno da je u međuvremenu došlo do remećenja tih masovnih grobnica. (BT 381)

272. Remećenje primarnih grobnica je "ozbiljno omelo istragu" o pogubljenjima. (BT 381)

273. Ekshumacije izvršene na lokalitetu primarne grobnice Glogova 1 između 7. avgusta i 20. oktobra 2000. takođe su otkrile podudarnost između odlomljenih komada zidova i okvira za vrata, te drugih predmeta nađenih i na lokalitetu grobnice i na mjestu pogubljenja u skladištu Kravica, što upućuje na to da su tamo sahranjene neke od žrtava iz skladišta Kravica. (KT 210)

276. među tijelima u primarnoj grobnici u Glogovi su bila i tijela žrtava masakra u skladištu u Kravici, te su tijela tih žrtava kasnije prebačena u grobnice na području Zelenog Jadra.(BT 382)

277. tijela iz grobnica na Vojnoj ekonomiji Branjevo i u Kozluku su prebačena u sekundarne grobnice uz Čančarski put. (BT 382)

278. tijela iz grobnica u okolini Orahovca prebačena u manje grobnice pokraj puta za Hodžiće (BT 382)

279. tijela iz grobnice kod brane u blizini Petkovaca su ponovno pokopana na lokaciji u blizini Liplja (BT 382)

280. operacija ponovnog pokopavanja izvršena negdje u septembru i oktobru 1995. je izvršena po naređenju Glavnog štaba VRS-a. (BT 383)

281. Operacijom su rukovodili pukovnik Beara, načelnik bezbjednosti Glavnog štaba, i potpukovnik Popović, pomoćnik komandanta Drinskog korpusa za bezbjednost. Operaciju su na terenu izvršile Bratunačka i Zvornička brigada. (BT 383)

282. U Bratunačkoj brigadi, za organizaciju te operacije bio je zadužen kapetan Nikolić, načelnik bezbjednosno-obavještajne službe. (BT 383)

283. U Zvorničkoj brigadi, za operaciju je bio zadužen pomoćnik komandanta za bezbjednost poručnik Drago Nikolić. (BT 383)

284. U septembru ili oktobru 1995., pripadnici bratunačke Civilne zaštite su od kapetana Momira Nikolića dobili zadatak da odu u Glogovu. (BT 385)

285. Vojna policija Bratunačke brigade je, po naređenju kapetana Nikolića, vršila obezbjeđenje tih radnika na primarnim i sekundarnim grobnim lokalitetima, te obezbjeđenje saobraćaja na putu Bratunac-Srebrenica-Zeleni Jadar. (BT 385)

286. Tokom operacije ponovnog pokopavanja, koja je trajala dvije noći, pripadnici Civilne zaštite izvršili su ekshumacije na grobnom lokalitetu Glogova uz pomoć najmanje jednog utovarivača i jednog rovokopača. (BT 386)

287. Tijela su kamionima prevezena na nova mjesta pokopavanja. (BT 386)

288. Dio kamiona korištenih u ovoj operaciji korišten je i u prvobitnoj operaciji pokopavanja (BT 386)

372. Nadalje, apelaciono vijeće je rješenjem broj S1 1 K 003442 12 Kžk od 19.03.2013. godine, odlučilo o prijedlogu branioca optuženog Željka Ivanovića od 07.12.2010. godine za prihvatanje kao utvrđenih činjenica presuđenih u predmetima Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i to: *Tužilac protiv Krstića* broj: IT-98-33-T, i IT-98-33-A i prvostepene presude *Tužilac protiv Blagcjevića* broj: IT-02-60-T, i IT-02-60-A, kao i o prijedlogu od 29.12.2012. godine, za prihvatanje kao utvrđenih činjenica iz predmeta *Tužilac protiv Vujadina Popovića i dr.*, te je u skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju

predmeta kao dokazane prihvatilo sljedeće činjenice:

i. Činjenice iz predmeta Krstić

2. „Od samog početka obje su strane u sukobu kršile sporazum o zaštićenoj zoni.“ (par.22, prvostepene presude Krstić)

5. „Neposredno nakon zauzimanja Srebrenice nije bilo poznato gdje se nalazi 28.divizija A BiH. To je VRS-u stvaralo velike brige jer je postojala mogućnost da se snage 2. Korpusa A BiH koje su napadale iz pravca Tuzle i Kladnja povežu s elementima 28. divizije. Uhvaćene radio-poruke ukazuju na to da je VRS za formiranje kolone prvi put saznala 12.jula 1995. godine oko 03:00 sati.“ (par.162 prvostepene presude Krstić)

7. „Zaista, komanda Drinskog korpusa dobila je od Glavnog štaba direktna naređenja da se zarobe ljudi iz kolone bosanskih muslimana...“ (par.169 prvostepene presude Krstić)

ii. Činjenice iz predmeta Popović i dr.

1. PW – 111 i PW – 156 su bili među drugim muškarcima bosanskim muslimanima zatočenim na livadi u Sandićima koji su od strane neidentifikovanih pripadnika snaga bosanskih Srba 13. jula pješice ili autobusom odvedeni u skladište Kravica. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 426)
2. Svjedoku PW – 156 i mnogim drugim muškarcima bosanskim muslimanima je bilo naređeno da oforme kolonu i da hodaju od livade Sandići do Kravice, a ispred skladišta Kravica su stigli između 3 i 5 časova popodne. Snage bosanskih Srba su pratile u vojnim uniformama, sa automatskim puškama i noseći remene sa municijom. Jedan muškarac, bosanski Srbin, u civilnoj odjeći i sa psom njemačkim ovčarom predvodio je kolonu dok se ista kretala do skladišta Kravica. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 426)
3. PW – 111 je bio jedan od prvih od zarobljenika bosanskih Muslimana koji je stigao u skladište Kravica. Odveden je u istočnu prostoriju skladišta Kravica. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 427)
4. U međuvremenu, PW – 156 je bio zatočen u zapadnoj prostoriji. Skladište Kravica je bilo krcato muškarcima, bosanskim Muslimanima, koje su čuvali pripadnici snaga bosnaskih Srba uključujući pripadnike II odreda SBP Šekovići, pripadnike

vojne policije I Pješadijskog bataljona i Crvenih beretki bratunačke brigade koji su nosili zelene maskirne, šarene uniforme. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 427)

5. Pripadnici snaga bosanskih Srba koji su ih čuvali također su izgledali uplašeno. Dvojica njih, onaj sa plavim šljemom i još jedan sa kovrdžavom kosom do ramena i crnim naočarima su htjeli da pucaju u zarobljenike. Zaustavio ih je treći koji im je rekao da zarobljenici nisu ništa krivi. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 429)
6. U međuvremenu BOROVIČANIN je stigao u skladište Kravica negdje između 5:15 i 5:30 časova popodne, nakon što je primio poruku od Stupara da hitno ide tamo. Borovčanin je vidio hrpu tijela ispred zapadne i centralne prostorije skladišta Kravica i veliki broj rupa od metaka na spoljnim zidovima (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 432)
7. Miroslav Stanojević, pripadnik Crvenih beretki bratunačke brigade također je povrijeđen u ovom incidentu „sprženih ruku“ (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 433)
8. Tokom čitave noći između 13 i 14 jula, pripadnici snaga bosanskih Srba bi povremeno ulazili u skladište Kravica, pucali i bacali ručne bombe kroz prozore. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 435)
10. Tokom perioda relevantnog za optužnicu, BOROVIČANIN je bio zamjenik Komadanta SBP MUP-a RS. (par 1434)
11. Dana 10. jula 1995. godine BOROVIČANIN je imenovan za komadanta sdružene snage jedinica MUP-a, koja je poslata u Bratunac (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1434)
12. Ovu naredbu koju je izdao Tomislav Kovač, zamjenik Ministra unutrašnjih poslova, BOROVIČANIN je primio 10. jula poslije podne, dok je bio u borbi an Trnovu na sarajevskom ratištu. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1434)

13. BOROVIĆANIN je stigao u Policijsku stanicu Bratunac oko podne 11. jula i uputio se na IKM Pribičevac da razgovara sa Krstićem (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1237)
14. U to vrijeme, kao odgovor na dobijenu informaciju o kretanju 28 divizije ABiH, snagama bosanskih Srba je naređeno da blokiraju povlačenje ABiH iz enklave Srebrenica tako što će obezbijediti kontrolu teritorije duž linija odbrane VRS na području Bratunac. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1442)
15. Posije Mladićeve naredbe 12. jula, BOROVIĆANIN je napustio Potočare oko 13.10 časova i otišao u Policijsku stanicu Bratunac da organizuje raspoređivanje Prve čete PJP iz Zvornika i Drugog odreda Šekovići SBP-a. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1449)
16. Kako je naprijed opisano, negdje u sumrak, Prva četa PJP iz Zvornika i Drugi odred Šekovići SBP-a, raspoređeni su duž puta Bratunac – Konjević polje od Kravice – Sandića - Pervana do Hrnčića. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1449)
17. Njihov zadatak je bio da pomognu u obezbijedivanju puta Bratunac – Konjević polje od kolone koja je pokušavala da probije kroz linije odbrane VRS-a. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1449)
18. Dok je bio na livadi Sandići, BOROVIĆANIN je razgovarao sa svojim podređenim komandantima, njihovim podređenim policajcima i komandirima, njihovim podređenim policajcima i komandirima vodova, uključujući Pantića, Čturića i Stupara, koji su mu se žalili zbog povećanja broja muškaraca bosanskih Muslimana koji se predaju i izrazili zabrinutost kako će zarobljenike držati zatočene tokom noći (Presuda MKSJ u predmetu Popović i dr od 10. juna 2010. godine, par.1435)
19. Nadalje oko 16 časova poslije podne Mladić je stigao na livadu Sandići sa više oficira i držao govor bosanskim Muslimanima koji su bili zatočeni, rekavši im da će uslijediti transportovanje na teritoriju pod kontrolom ABiH i da će oni biti razmijenjeni kao ratni zarobljenici. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1453)
30. Rano ujutru 12. jula, BOROVIĆANIN i njegove jedinice su stigli u Potočare, nakon što

su bez ikakve borbe zauzeli OP Papa. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1486)

31. BOROVCANIN i jedinice MUP-a su dovedene na to područje da pomognu vojnoj operaciji koja je tada bila u toku. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1486)

43. Put Bratunac – Konjević polje je bio prometan i trebalo ga je obezbijediti da bi prošla kolona zarobljenika. (presuda MKSJ u predmetu Popović et al od 10. Juna 2010. godine, par 1514)